

SOCIĀLAIS DARBS LATVIJĀ

Labklājības ministrija

**Mazāk, lēnāk, saudzīgāk:
saruna par uzlabojošu
ilgtspējīgu dzīvesveidu 7.lpp**

**Latvijas sociālā darbinieka
darba pieredze Apvienotajā
Karalistē 14.lpp**

**Pārejas posms sociālajos
pakalpojumos no
bērna ar funkcionāliem
traucējumiem uz
pilngadīgo 23.lpp**

**Vaučeru izmantošana
sociālo pakalpojumu
nodrošināšanā 61.lpp**

Mārtiņš Moors – sociālo zinātņu maģistrs sabiedrības vadībā (Mg. sc.), tiesību zinātņu maģistrs (Mg. iur.), augstākā izglītība sociālajā darbā (Bc. soc. d.), Latvijas Sociālo darbinieku biedrības valdes priekšsēdētājas vietnieks, Rīgas Stradiņa universitātes lektors, Rīgas domes Labklājības departamenta direktora vietnieks, Sociālās pārvaldes priekšnieks

Aiga Romāne – sociālā darba maģistre (Mg. soc. d.), LU sociālā darba profesionālās bakalaura programmas studiju direktore, zinātniskā asistente LU SPPI, jauniešu programmu vadītāja biedrībā "Resiliences Centrs", Latvijas Sociālo darbinieku biedrības biedre

Sandra Zalcmāne – sociālā darba maģistre (Mg. soc. d.), Baltijas Starptautiskās akadēmijas lektore, Latvijas Sociālo darbinieku biedrības biedre

Una Lapskalna – sociālo zinātņu maģistre sabiedrības vadībā (Mg. sc.), augstākā izglītība sociālajā darbā (Bc. soc. d.), Latvijas Sociālo darbinieku biedrības valdes priekšsēdētāja, Ventspils Sociālā dienesta vadītāja

Vita Roga-Vailza – sociālās pedagoģijas doktore (Dr. paed.), pedagoģijas zinātnes maģistre (Mg. paed.), Latvijas Sociālo darbinieku biedrības biedre, kopienas sociālās aprūpes aģentūras "Vitascare" (Lielbritānija) dibinātāja

Maija Muceniece – sociālā darba maģistre (Mg. soc. d.), Labklājības ministrijas projekta "Profesionāla sociālā darba attīstība pašvaldībās" vecākā eksperte

Redkolēģija

Una Lapskalna

Aiga Romāne

Maija Muceniece

Vita Roga-Vailza

Sandra Zalcmāne

Mārtiņš Moors

SATURS

Redkolēģijas uzruna	4
Aktuāli no Labklājības ministrijas Maija Muceniece	5
Mazāk, lēnāk, saudzīgāk: saruna par uzlabojošu ilgtspējīgu dzīvesveidu Liesma Ose	7
Latvijas sociālā darbinieka darba pieredze Apvienotajā Karalistē Valda Štrause	14
Pārejas posms sociālajos pakalpojumos no bērna ar funkcionāliem traucējumiem uz pilngadīgo Ruta Klimkāne	23
Romu kopienas sociālās problēmas un specifika: Ventspils pieredze Una Lapskalna	33
Liepājas nevalstisko organizāciju konsorcijs sociālajā jomā Guna Krēgere-Medne	40
Mācību programma "Sociālais darbs ģimenēm ar bērniem" – instruments profesionālajai pilnveidei Aļesja Pavlova, Sigita Strauta	46
Vibroakustiskā mūzikas terapija – palīgs nogurušam prātam un ķermenim Dzintra Zariņa	55
Vaučeru izmantošana sociālo pakalpojumu nodrošināšanā Mārtiņš Moors	61
Sociālās palīdzības organizators – kā tālāk? Inese Šūpule	77
Intervijas ar konkursa "Gada balva sociālajā darbā" 2021. gada balvu ieguvējiem	84
Kolēģi iesaka	90
SUMMARY	92

Redkolēģijas uzruna

Sociālajam darbam kā profesionālai darbībai ir jābūt gatavai pielāgoties mainīgajiem apstākļiem sabiedrībā, nepazaudējot uz resursiem un prakses daudzveidību vērsto skatījumu. Tas no mums prasa sekot līdzī aktuālajiem notikumiem, vērot un analizēt sabiedrībā notiekošos procesus, nereti arī aktīvi iesaistīties tajos. Tas nozīmē arī pastāvīgu nepieciešamību bagātināt savus resursus, iepazīstot jaunas atbalsta formas, pieejas un metodes, kas izmantojamas praksē. Būtisks resurss ir arī profesionālās mācības, jaunu instrumentu iepazīšana mērķa grupas vajadzību apzināšanai un jauni risinājumi sociālo pakalpojumu administrēšanā.

Periodiskajā izdevumā iekļauto rakstu kopums ir vērsts uz to, lai akcentētu **sociālā darba dažādību praksē un sociālajā politikā**. Jauni risinājumi visbiežāk sākas ar kādas problēmas aktualizāciju un ierosmi analizēt padziļinātāk. Tādi ir, piemēram, periodiskajā izdevumā skartie jautājumi par pārejas periodu no jaunieša uz pilngadīgā statusu sociālo pakalpojumu kontekstā, romu integrācijas jautājumi, kā arī ekosociālā darba pieeja. Novēlam, lai rakstos paustie kolēģu viedokļi sniedz jaunas ierosmes darbam!

Jūsu redkolēģija

Aktuāli no Labklājības ministrijas

Maija Muceniece, Mg. soc. d., Labklājības ministrijas Sociālā darba un sociālas palīdzības politikas departamenta projekta "Profesionāla sociālā darba attīstība pašvaldībās" vadītāja

Raksta mērķis ir iepazīstināt lasītāju ar Eiropas Sociālā fonda līdzfinansētā Labklājības ministrijas īstenotā projekta "Profesionāla sociālā darba attīstība pašvaldībās" un citām ar sociālā darba attīstību saistītām aktivitātēm.

Projekta "Profesionāla sociālā darba attīstība pašvaldībās" (turpmāk – Projekts) idejiskais mērķis ir sniegt atbalstu pašvaldībām, lai pilnveidotu sociālo dienestu sociālā darba speciālistu profesionālo kompetenci, sniedzot gan metodisku, gan finansiālu atbalstu. Supervīziju un dažādu mācību izmaksu kompensēšana un nodrošināšana, sociālo darbinieku iesaiste metodiku sociālajam darbam ar dažādām mērķa grupām izstrādē, ģimenes asistenta pakalpojuma aprobēšana ir daļa no šī atbalsta. Sniegšu ieskatu notikumos un aktivitātēs, kas uzsāktas vai turpinātas šī gada otrajā pusē.

Šovasar sākās trīs metodiku aprobācijas pilotprojekti:

- 1) metodika sociālajam darbam ar sociālās atstumtības un diskriminācijas riskam pakļautām personām, kurā piedalās 15 sociālie darbinieki no 11 pašvaldību sociālajiem dienestiem;
- 2) metodika sociālajam darbam ar jauniešiem, kurā piedalās 16 sociālie darbinieki no 12 pašvaldību sociālajiem dienestiem;
- 3) metodika sociālajam darbam kopienā, kurā piedalās 11 sociālie dar-

binieki no 7 pašvaldību sociālajiem dienestiem.

Novembrī aprobācija tiks uzsākta metodikai sociālajam darbam ar grupu un janvārī plānots uzsākt pilotprojektu metodikai par krīzes intervenci sociālajā darbā un psihosociālo konsultēšanu. Pavisam drīz uzsāksim metodikas sociālajam darbam ar senioriem izstrādi. Informācija par iespēju pieņemt metodiku pilotprojektiem tiek izsūtīta visiem Latvijas pašvaldību sociālajiem dienestiem, un, ja jums ir interese piedalīties kādā no metodiku pilotprojektiem, aicinām sekot līdzī informācijai.

Jūnija vidū, uzrunājot jomas profesionāļus un pašvaldību deputātus, tika aktualizēti cilvēkresursu attīstības politikas jautājumi. 14. jūnijā notika diskusija "Sociālās palīdzības organizators – kā tālāk?", lai ar visām iesaistītajām pusēm – sociālo dienestu vadītājiem, sociālās palīdzības organizatoru pienākumu veicējiem un izglītības programmu vadītājiem – vienotos par nepieciešamajām izmaiņām Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likumā, precizējot izglītības un kompetenču prasības sociālās palīdzības organizatoram. Plašāk par diskusiju lasiet Ineses Šūpules rakstā "Sociālās palīdzības organizators – kā tālāk?".

Savukārt 15. jūnijā Ogrē Latvijas Pašvaldību savienības Veselības un sociālo jautājumu komitejas izbraukuma

sēdē, piedaloties Labklājības ministrijas valsts sekretāra vietniecei Diānai Jakaitei, pašvaldību deputātu uzmanība tika vērsta uz kritisko cilvēkresursu trūkumu sociālajos dienestos. Labklājības ministrija aicināja pašvaldību pārstāvjus veidot motivējošu atbalsta sistēmu sociālā darba jomas profesionāļu izglītības ieguvei, apsverot trīspusēju finansējumu studijām – valsts, pašvaldība un students. Uzmanība tika pievērsta arī izmaiņām Valsts un pašvaldību institūciju amatpersonu un darbinieku atlīdzības likumā, kas saistītas ar jauniem Ministru kabineta 26.04.2022. noteikumiem Nr. 262 “Valsts un pašvaldību institūciju amatu katalogs, amatu klasifikācijas un amatu apraksta izstrādāšanas kārtība” (stājušies spēkā 01.07.2022.). Jaunais amatu katalogs sociālā darba saimē nosaka adekvātāku darba samaksu un nepārprotamākas robežas starp amatiem un darbiniekiem veicamajiem uzdevumiem. Sēdē piedalījās arī Latvijas Sociālo darbinieku biedrības valdes priekšsēdētājas vietnieks, Rīgas domes Labklājības departamenta Sociālās pārvaldes priekšnieks, direktora vietnieks Mārtiņš Moors, kurš deputātus iepazīstināja ar profesionālo apvienību piedāvājumu pašvaldībām memoranda izpildei, lai sekmētu profesionāļu sociālā darba attīstību pašvaldībās. Par darbinieku specializācijas ieguvumiem pieredzē dalījās Saldus novada pašvaldības aģentūras “Sociālais dienests” direktore Ina Behmane. Ar pasākuma prezentācijām var iepazīties šeit: <https://www.lps.lv/lv/komitejas/veselibas-un-socialo-jautajumu-komiteja/7352-veselibas-un-socialo-jautajumu-komiteja-parruna-aktualitates-cilvekresursu-joma>.

2022. gads ir Eiropas Jaunatnes gads, tamdēļ šogad informatīvi metodiskās sanāksmes rudenī tiek veiktas darbam ar jauniešiem, aicinot vienkopus sociālos darbiniekus, jaunatnes darbiniekus, sociālos pedagogus, jauniešu nevalstisko organizāciju pārstāvjus un pašus jauniešus, lai mācītos ieklausīties un sadzirdēt, kopā veidot labāku atbalsta sistēmu grūtībās nonākušam jaunietim. Metodiskās sanāksmes norisinājās Smiltēnē, Daugavpilī, Dobelē, Talsos un Rīgā. Metodiskajās sanāksmēs piedalījās Valsts drošības dienesta pārstāvis, lai informētu dalībniekus par radikalizācijas aktuālajām tendencēm, tostarp par interneta lomu radikalizācijas procesā, un vēlamo rīcību, konstatējot radikalizācijas pazīmes. Savukārt Latvijas Sociālo darbinieku biedrības pārstāvji iepazīstināja dalībniekus ar šogad apstiprināto Sociālo darbinieku ētikas kodeksu.¹

Projekta ietvaros notiek arī ģimenes asistenta pakalpojuma satura un ģimenes asistentu profesionālās kompetences pilnveides mācību aprobēšana. Šobrīd atbalstu ģimenes asistenta pakalpojuma īstenošanai pašvaldībā saņem 26 Latvijas pašvaldības, iesaistot 40 ģimenes asistentus.

Sadarbībā ar Labklājības ministrijas politikas departamentiem mēģinām rast iespēju ģimenes asistenta pakalpojuma atbalstam pašvaldībās arī pēc Projekta beigām, sākot ar 2024. gadu.

Visus ar Projekta aktivitātēm saistītos resursus – metodiskos materiālus, dis-

1. Latvijas sociālo darbinieku ētikas kodekss. Pieejams: <https://www.socialwork.lv/wp-content/uploads/2022/06/Latvijas-soci%C4%81lo-darbinieku-%C4%92tikas-sodekss.-Apstiprin%C4%81ts-28.05.2022.pdf>

kusiju un konferenču ierakstus, informatīvos materiālus, pētījumus un citus – meklējiet Labklājības ministrijas tīmekļa vietnē: <https://www.lm.gov.lv/lv/projekts/profesionala-sociala-darba-attistiba-pasvaldibas-nr-921115i001>.

Projekta un Labklājības ministrijas Sociālā darba un sociālās palīdzības politikas departamenta vārdā vēlamies izteikt vislielāko pateicību pašvaldību sociālajiem darbiniekiem, sociālo dienestu vadītājiem un citiem iesaistīta-

jiem par sadarbību, pacietību un izpratni, sniedzot nenogurstošu atbalstu Latvijā nonākušiem Ukrainas civiliedzīvotājiem, kā arī citu izaicinājumu jautājumos!

Mazāk, lēnāk, saudzīgāk: saruna par uzlabojošu ilgtspējīgu dzīvesveidu

Šā gada 4. martā par ekosociālo apziņu un tās izpausmēm sociālā darba praksē projekta “Profesionāla sociālā darba attīstība pašvaldībās” ietvaros notika diskusija. Šī raksta mērķis ir sniegt īsu ieskatu diskusijas saturā, bet pilnu diskusiju iespējams noklausīties *YouTube* platformā (<https://www.youtube.com/watch?v=rcqyLTMWIS0>). **Diskusijas apkopojumu veica Liesma Ose, LR Labklājības ministrijas īstenotā ESF projekta “Profesionāla sociālā darba attīstība pašvaldībās” vecākā eksperte.**

Šogad Vispasaules sociālā darba diena bija 2022. gada 15. marts, tās lozungs – jaunas ekosociālas pasaules kopīga veidošana. Ekosociālās pasaules tematikai bija veltīta arī Starptautiskās sociālo darbinieku federācijas organizētā pasaules tautu augstākā līmeņa

sanāksme, kura notika tiešsaistē no 29. jūnija līdz 2. jūlijam. Gan sociālā darba dienas, gan sanāksmes redzējums izrietēja no pandēmijas postošās ietekmes, klimata krīzes un nepieciešamības kopīgi, apvienojot visas pasaules solidāri, cilvēcīgi un iekļaujoši domājošos un darbīgos spēkus, uzlabot cilvēku sabiedrības un dabas vides sadzīvošanu.

Sekojošā aicinājumam, ierosinām **sarunu par sociālo darbu kā cilvēku vienotāju pāri iedomātām un reālām atšķirībām un sociālā darba lomu dabas vides un sociālās vides saskaņotās attīstības sekmēšanā.**

Ekosociālais darbs (angļu val. – *eco-social work*) ir starpdisciplināra sociālā darba pieeja, kas attīstījusies 21. gadsimtā un koncentrējas uz simbiotiskām attiecībām starp visiem dzīvajiem organismiem un ekoloģiskajām sistēmām

uz Zemes. Manuprāt, godīgums un atbildība pret visu, kas mums visapkārt, raksturo šo pieeju: citiem vārdiem, sociālais darbs izgājis ārpus tikai cilvēku sabiedrības un kļuvis atvērts vidēm, ar kurām cilvēki mijiedarbojas. Šodien plānojam apspriest, kā ekosociālais darbs teorijā un praksē (ietverot ekoloģisko sistēmu teoriju, Sociālā darba izglītības un profesionālās pilnveides standartus (2020, latviešu valodā 2021), vides aizstāvību un aktīvismu sociālajā darbā ar jaunatni, senioriem, cilvēku vajadzību nodrošināšanu, sociālajā darbā kopienā) attīstās mūsu sabiedrībā.

Šodienas sarunā piedalās Latvijas Universitātes pētnieks, Latvijas Permakultūras biedrības vadītājs, ekokopienas "Atvērtā saimniecība "Zadiņi"" līdzveidotājs, trīs bērnu tēvs **Elgars Felcis**; profesionāla sociālā darbiniece, kura ikdienā strādā ar jauniešiem Jaunatnes starptautisko programmu aģentūras projektā "PROTI un DARI!"¹ un nodarbojas ar jaunatnes lietām, **Elīna Ziediņa** – Elīna apgūst koučingu, taču viņas darbs ar jauniešiem sakņojas sociālā darba teorijās un atziņās; sociālais un kultūras darbinieks, neparasts lat-

1. Jaunatnes starptautisko programmu aģentūras (JSPA) projekts "PROTI un DARI!", Nr. 8.3.3.0/15/I/001. Projekta mērķis ir attīstīt mērķa grupas jauniešu (vecumā no 15 līdz 29 gadiem (ieskaitot), kuri nemācās, nestrādā, neapgūst arodu un nav reģistrēti Nodarbinātības valsts aģentūrā (NVA) kā bezdarbnieki) prasmes un veicināt viņu iesaisti izglītībā, tai skaitā aroda apgūvē pie amata meistara, nodarbinātībā, Valsts izglītības attīstības aģentūras (VIAA) īstenotajos Jauniešu garantijas projektu pasākumos vai Nodarbinātības valsts aģentūras (NVA) īstenotajos aktīvajos nodarbinātības vai preventīvajos bezdarba samazināšanas pasākumos, kā arī nevalstisko organizāciju vai jauniešu centru darbībā. Vairāk informācijas: <https://jaunatne.gov.lv/par-agenturu/programmas-projekti/proti-un-dari/>

vietis parastais, kurš dzīvesprieku dod un saņem, **Aivars Damroze** – Aivars dejo tautas dejas, cep maizi, spēlē kokli un ukuleli.

Liesma: Elgar, kā, tavuprāt, cilvēka intereses īstenot labai draudzīgi? Ko tu pats dari, pastāsti lūdzu?

Elgars: Ja raugāties ideju vēsturē, tad redzams, ka pēdējās simtgadēs esam diezgan cītīgi kultivējuši cilvēka un dabas vides nošķirumu. Gan filozofijā, gan teoloģijā. Tagad daudzējādi to mēģina mainīt. Vides ētikas un vides filozofijas pārstāvji mēģina skādi vērst par labu, bet nošķiruma nodarītā skāde jau ir diezgan liela. Tas ir vērojams ekonomiskajā arhitektūrā, kur kapitālisms kā ekspluatējoša un ekspansīva sistēma, kam nepieciešama resursu izgūšana un resursu apjoma palielināšana, lai iegūtu virsvērtību, lai IKP augtu, dabas resursus un vidi noplicina. Gan idejiski, gan tautsaimnieciski esam nonākuši vardarbīgās attiecībās ar planētas resursiem.

Tāpēc ir svarīgi un tas arī ir sagaidāms, ka daudzās jomās, tai skaitā sociālajā darbā, parādās bažas un rūpes par vides atjaunošanu. Krājas zinātniski pamatota informācija, ka būšana tuvāk dabiskajai videi palīdz tiem, kam ir kādas dzīves grūtības vai nevēlami apstākļi. Pazīstu kolēģi, kura aizstāvēja doktora disertāciju par "zaļo aprūpi" (angļu val. – *green care*), pētot piemērus no Somijas, kuras labklājības sistēmā valsts atbalsta "zaļās aprūpes" saimniecības. Es pats apmeklēju aitu fermu, kurā strādā jaunieši ar autiskā spektra traucējumiem no sociālās aprūpes centra.

Vai kļūsim labai draudzīgāki? Šajā jautājumā es definētu sevi kā pesimistu, kurš ir labi informēts optimists. Es pats savas un dabas vajadzības praksē mē-

ģinu salāgot, un tā pamatā nav naiva cerība, ka viss ir vērsams par labu, bet apziņa, ka, ieguldot darbu, var daudz lietas dabas un cilvēka sadzīvošanā vērst par labu.

Bet pašreiz esam tur, kur esam: ar klimata pārmaiņām, vides piesārņošanu, dabas resursu nežēlīgu šķērdēšanu. Tā ir daļa no labai nedraudzīgās dzīvošanas. Mana pesimisma pamatā ir fakts, ka procesus nav iespējams mainīt, sēžot un spriežot vai 5000 cilvēkiem protestējot pie Saeimas. Dzīve ir ļoti intensīva energoresursu un citu resursu patēriņa ziņā, pie tā cilvēki visur, arī Latvijā, ir ļoti pieraduši. No tā atkāpties, šķirties no ērtībām daudziem šķiet dīvaini un neizprotami.

Es, piemēram, jau piecus gadus neizmantoju aviosatiksmi. Mēs ar sievu 10 gadu kāzu jubilejā izbraucām 700 km veloceļojumā pa Igauniju, redzējām ļoti daudz, un ceļojums bija pilns sajūtu un sajūsmas. Gadās, ka cilvēki paņem lielu aizdevumu ar augstu kredītlīkmi, lai dotos ceļojumā, bet aizbraukuši saprot, ka viens otru kaitina, jo jāpavada kopā nedēļa. Statistiski pierādīts, ka daudzi laulību šķiršanas pieteikumi tiek iesniegti pēc atvaļinājuma.

Es uzskatu, ka Starptautiskās sociālo darbinieku federācijas uzsaukums, ka sociālais darbs attīstāms saiknē, sadarbībā ar dabu, tās atjaunošanā, būšanā dabā, ir absolūti pareizs virziens cilvēku sociālās un emocionālās labklājības atjaunošanai.

Liesma: Apkopojot tevis teikto: patērēt mazāk, gribēt mazāk. Sociālajam darbiniekam pašam, manuprāt, vajadzētu sevi audzināt, lai tās idejas, par kurām runājam, nestu rezultātus praksē.

Elīna, es vēroju, ka ekoloģiskā sistēmu

teorija ir labi pazīstama un plaši izmantota sociālo darbinieku ikdienas praksē, darbā ar ģimenēm, jauniešiem, senioriem. Lūdzu, pastāsti, kāpēc šī teorija ir laba, ērta, būtiska sociālā darba praksē?

Elīna: Jā, šī teorija ir ļoti praktiska: cilvēku dzīve rit gan dabas, gan cilvēku radītu sistēmu ietvaros. Runājot ar jauniešiem projektā "PROTI un DARI!", mums svarīgi noskaidrot, kādās sistēmās rit jaunieša dzīve, no kādām sistēmām viņš ir izkritis. Bieži tā ir izglītība vai nodarbinātība: jauniešiem nav izdevies tajās iesaistīties vai noturēties. Vai arī – kaut kā pietrūkst ģimenes sistēmā vai draugos, vietējā vidē, piemēram, nav vajadzīgās informācijas. Šajā gadījumā svarīgi saprast cēloni, vietējās vides ietekmi. Katrā vidē, kurā dzīvojam, vai tā ir pilsēta vai lauki, dzīves un saziņas infrastruktūras esamībai vai trūkumam ir liela nozīme. Svarīgi, kādas ir mājas: vai tās pielāgotas cilvēkiem ar īpašām vajadzībām. To visu liekot kopā, veidojas bilde, kāpēc cilvēks ir nokļuvis kādā nelabvēlīgā situācijā, kāpēc ir kāda veida traucēkļi, ierobežojoši faktori, riski, kas, piemēram, traucē iekļauties darba tirgū.

Sasaiste ar dabu, arī nesenās pandēmijas ietekmē, manā darbā ir pieaugusi. Vairāk ar jauniešiem esam dabā: supojam, laivojam, ejam pārgājienos. It kā nedarām neko īpašu, bet, esot dabā, harmoniju veidojam sevī un ar dabu. Esot dzīvoklī, cilvēkiem trūkst miera, pat pusstundas pastaiga vai skrējieni svaigā gaisā uzlabo garīgo veselību. Arī par atkritumu šķirošanu runājam. Komunikācija starp jauniešiem un ar viņiem ir ļoti brīva, nav samākslota, jaunieši saka, to, ko viņi domā. Ja ir kādas lietas, kuras vēlas panākt, tad par tām ļoti cīnās.

Liesma: Paldies, Elīna! Es domāju, ka mēs no jauniešiem varam pārslēgties uz senioriem. Manuprāt, vidēju gadu cilvēks, kā es, var mācīties no jauniešiem enerģiju un mērķtiecību, un no senioriem – viedumu. Aivar, pastāsti par savu pieredzi darbā ar senioriem!

Aivars: Man, jūsos klausoties, tapa skaidrs, ka jāveido jauns pansionāts, kurā visas jūsu minētās vērtības būs klātesošas. Mums ir skaista vide Gartartā, putniņi dzied, aktivitātes mūsu klientiem ir dabā. Mums ir mobilas dobes, lai cilvēki ar kustību traucējumiem varētu kopt augus, audzēt lociņus, selerijas, gurķus, tomātus, sīpolus, puķes. Dokes ir paaugstinātas, jo cilvēkiem gados nav veselīgi ilgi atrasties ar galvu uz leju, asinsspiediens paaugstinās, tādēļ dobes esam viņiem tuvinājuši, lai rušināties ērtāk. Arī cilvēks ratiņkrēslā var piebraukt un rušināties. Ir arī pozitīva sāncensība: cilvēki salīdzina, kas kuram izaudzis, notiek savstarpēja došana un apmaiņa.

Mums bija guloša kundze pansionātā, un sarunu biedrs viņai bija bērzs aiz loga. Ir cilvēki, kuriem patīk pilsētas vide, un cilvēki, kuriem patīk lauku vide. Tajā ziņā pansionāti laukos palīdz saikni ar dabu saglabāt: cilvēki var pastaiģāties, baudīt dabas priekus. Latviešiem dabu izjust palīdz Jāņi: vismaz reizi gadā esam dabā, saplūstam ar to, vainagi galvā – jūtamies kā dabas daļa, šķīstāmies, lecot pāri ugunij.

Liesma: Es, tevī klausoties, domāju, ka nākamā sociālā darba teoriju un metožu grāmatā būs mobilā dobe kā metode. Elgar, tu sākumā minēji piemēru par zaļo aprūpi, bet pastāsti mums, ko tu pats dari: par permakultūras biedrību un citām nodarbēm.

Elgars: Es vadu Latvijas Permakultū-

ras biedrību. Permakultūra nozīmē – pastāvīga kultūra. Šo jēdzienu zinātnē un praksē ieviesa apmēram pirms 50 gadiem, apkopojot Austrālijas un citu valstu pamatiedzīvotāju gudrību. Toreiz Rietumu zinātnē trūka organiskas zinātnes nozaru integrācijas, integrālas pieejas. Vajadzība skatīt lietas kopsakarībās ir svarīga gan no lauksaimniecības, gan sociālo un ekonomisko sistēmu viedokļa. Permakultūras mērķis ir tāda veida saimniekošanas un dzīvesveida prakses, kuras ir ilgtspējīgas un labas: tajās kaut ko padara labāku, nevis tikai ilgtspējīgu.

Permakultūra nav par to, kādu dobi uztaisa, vai tikai par lauksaimniecību, bet gan par vides ētiku. Attieksmi pret savu vietu, lomu pasaulē. Permakultūra kā kustība un biedrība apvieno dažādus cilvēkus gan pēc vecuma, gan dzīves vietām: starp mums ir gan pilsētnieki, gan laucinieki. Mēs piedāvājam cilvēkiem demokrātisku ietvaru sākt kaut ko darīt. Virzīties prom no vainas sajūtas, ka ir slikti, ka kļūst vēl sliktāk. Kur ir mana vaina? Jauniešiem to meklēt ir izteikti. Skumjas par dabu, ko ar tām darīt? Es regulāri cilvēkiem atgādinu nevis domāt kategorijās – *kā lai es glābju pasauli*, bet gan – *kā lai es glābju kaut ko*. Kas ir manas spēkos, ko varu paveikt ar tiem resursiem, kas man ir pieejami? Mērķtiecīgi darīt, jā, arī sērot, pārdzīvot, bet mērķtiecīgi darīt labu.

Es dzīvoju laukos, saimniecībā – vietā, kurā mēģinām kaut ko darīt, nevis šūpoties krēslā un vaidēt vai slīcināt bēdas dažādās atkarībās. Darīt. Soli pa solim. Pastāvīgi uz vietas dzīvojam seši pieaugušie un septiņi bērni, mums var pievienoties arī citas ģimenes. Tas ir tāds sociāls projekts.

Saprotot mūsu mentalitāti, skaidrs, ka

nevaram veidot ekociematu kā Spānijā vai Itālijā ar ciešāku dzīvošanu, bučām, apskāvieniem, kopīgām ēdienreizēm. Nedomāju, ka vajag paņemt kaut ko no ārvalstīm kā labo praksi un darīt paķaļ. Mums katrai ģimenei ir privātums, bet ir kopīgi darbi, iknedēļas sanāksmes, kurās visu aktuālo pārrunājam; lai konflikti neuzsprāgtu, tos atrisinām.

Regulāri talkojam, dalāmies savās prasmēs un pieredzēs. Glābjam dabā, ko iespējam, dzīvojam un strādājam ar enerģiju un dzīvesprieku laikā, kad optimisms un dzīvesprieks ir deficīts.

Liesma: Man šķiet, Elgar, ka tu ekosociālā darba vērtības noformulēji cilvēkam saprotamā valodā – kā domāšanu un darīšanu kopā; nevis sludināšanu, bet praksi. Augt lēni. Augt saudzīgi. Paldies pandēmijai par dzīves ritma palēnināšanu. Ir parādījies laiks atjēgties, padomāt.

Elgars: Karš Ukrainā pievieno vēl jaudīgu iemeslu pārvērtēšanai. Gan karš, gan pandēmijas gadi devuši labus iemeslus vērtību pārvērtēšanai. Cilvēki, strādājot sociālā darba jomā, apgūst, kas cilvēkam pilnvērtīgai dzīvei nepieciešams. Lai cilvēki būtu laimīgi, lai justos mierīgi. Drošībai, stabilitātei liels enerģijas patēriņš nav vajadzīgs. Pārlieks patēriņš vairo nedrošību: sargāt īpašumu ir stresa pilns un nogurdinošs darbs.

Dabā viss izaug, nobriest, iznīkst. Nekas neaug bezgalīgi, ja nu vienīgi vēža šūnas. Un te cilvēki uzbūvējuši ekonomisko sistēmu, kura aug bezgalīgi: ražošana un patēriņš tikai aug! Tas ir absurds. Ekonomikā jāveido sistēmas, kurām jānodrošina labklājība, nevis jāaug bezgalīgi.

Liesma: Tevī klausoties, domāju par sociālā darba profesiju. Par efektīvu un

draudzīgu sociālā darbinieka klientu vajadzību vadību, varbūt – ekspektāciju vadību, kura ļautu klientam apdomāt – vai man tiešām to vajag?

Elīna: Nereti cilvēkam pat grūti saprast, ko patiešām vajag, jo sabiedrībā ir priekšstati, ka obligāti vajadzīga noteikta izglītība, prasmes un tā tālāk. Skola, studijas. Maz ir alternatīvu, visi inerces dēļ dodas pa vienu trajektoriju. Pandēmija bija labs laiks sevi izprast, pašam aptvert, ko patiešām vajag, lai justos labi: vai man vajag dabu, cilvēkus, ēdienu. Es arī pati izgāju cauri šaubām un sapratu, ka nepieciešama apzinātība par to, ko man tiešām vajag. Darbā ar klientiem ir zināms laiks vajadzīgs, tas ir process. Nav runa par pamatvajadzībām, bet par to, kas nepieciešams, lai situācija uzlabotos un mainītos.

Aivars: Tāpēc jau ir jēdziens “pamatvajadzības”, jo viss pārējais izriet no situācijas. Sociālajam darbiniekam jāsaprot, vai pamatvajadzības ir apmierinātas, un tad cenšamies saprast un atbalstīt pārējās vajadzības un vēlmes atbilstoši katra cilvēka iekšējai pasaulei. Ja dzīvosim visi skaisti un dabīgi, cik cilvēkiem mūsu planētas pietiks? Cik no mums varēs tā sevi nodrošināt? Ja ir pārapdzīvotība kā Indijā, nez vai katram varēs būt savs zemes pleķis, savas dobes, savi augi. Tā ir milzīga greznība!

Elgars: Ja raugās no resursu intensitātes un īpaši energoresursu patēriņa, tad vairumu patērē pasaules valstu bagātākais mazākums, kuru raksturo 92% no visām oglekļa emisijām.

Aivars: Manuprāt, būtiski, vai tā lampa silda piecus vai 50 cilvēkus.

Elgars: Iepriekš runāju par lidošanu. Caurmērā no planētas iedzīvotājiem

aviosatiksmi izmanto 7–8%, savukārt Latvijas iedzīvotāji to izmanto gana intensīvi. Lielākajai daļai ģimeņu ir automašīna vai pat divas. Bet pasaules mērogā automašīna ir luksusa prece: lielākajai daļai pasaules iedzīvotāju nav savas automašīnas. Autosatiksmē cilvēks divas tonnas metāla vadā sev līdzi, lai pārvietotu savus 80 kg. Nerunājot par superbagātu cilvēku dzīves stilu: privātām lidmašīnām, superjahtām. Tur ir pārtēriņš.

Otrs jautājums, ko Aivars jau minēja: cik daudz cilvēku ar taisnīgāku resursu sadali un dabai draudzīgāku dzīvesveidu planēta varētu uzturēt? Diemžēl nonākam pie mazākiem cipariem nekā pašreizējie 8 miljardi planētas iedzīvotāju. Te varētu būt apmēram 5 miljardi.

Nedomāju, ka mans dzīvesveids būtu visiem jāpārņem kā vienīgais pareizais, bet aplēses rāda, ka ciems un mazpilsēta no ekoloģijas un no ekonomiskā viedokļa, ņemot vērā arī piegādes ķēdes, ir efektīvāks cilvēku sadzīves modelis. Izaiņinājumu ir vairāk nekā skaidru atbilžu. Praksē cilvēki aizmirst resursu vielu maiņu planētas mērogā un joprojām arvien vairāk iegūst energoresursus, dzelzs rūdu, atjaunojamus resursus. Vieglāk iedomāties cilvēka rīcības negatīvās sekas, ja apdomā: kur paliek mūsu radītais piesārņojums?

Turklāt, pētot dabu, tik daudz var iemācīties: par klimatiskām sistēmām kā Amazonas lietusmeži, par to, kā koki sazinās ar sēnēm, par mātes un tēva kokiem, kuri uztur plašāku meža sistēmu. Zināšanas rodas, esot kopā ar dabu. Mēs zinām vairāk nekā iepriekš: zinām, ka esam daļa no problēmas. Arī to, ka ir laba dzīve bez pārtēriņa.

Liesma: Sociālā darba prakses līmeņu kontekstā man visorganiskākā šķiet

ekosociālā darba elementu izpausme kopienās. Ja vēsturiski sociālais darbs attīstījās kā palīdzošas attiecības un iedzīšanās (intervence), tad te varam runāt par veselīgām attiecībām starp cilvēkiem un dabu kopienās.

Paldies jums visiem par gaišo un visnotaļ pacilājošo sarunu! Vai kas būtisks sakāms sarunas noslēgumā?

Elīna: Es arī aizdomājos par kopienas sajūtu. Es novēlu, lai katram būtu tāda kopienas sajūta. Pilsēta, ciems, cilvēki, ar kuriem jūties saistīts, ir harmonijā, mācās būt viens otram, dalīties, mācīties vienam no otra. Es pati arī gribētu izdzīvot šādu kopienas pieredzi.

Aivars: Es dzīvoju kopienā. Gatartas pansionāts un 12 dzīvokļu māja, kurā dzīvo arī darbinieki. Ir vēl grupu dzīvokļu māja un specializētās darbnīcas – tā jau ir zināma kopiena. Arī es esmu atbildīgs par šīs kopienas virzību un attīstību. Es novēlētu visiem sociālajiem darbiniekiem ļoti intensīvi domāt par ilgtspēju gan savā dzīvē, gan apkārtējā dabā. Tikai tad, ja paši sevi pārmainām, spēsim tās labās pārmaiņas dot tālāk, lai vairojas un iet plašumā.

Elgars: Es novēlētu saglabāt zinātkāri izprast lietas, tajā pašā laikā neiekrist izmisumā par lietām, kurām vēl gribas saprast attīstības virzienu. Cilvēkiem, kuru pārlicība ir citāda nekā man, saprast, kas tieši viņiem rūp. Un meklēt sasaisti caur rūpēm. Rūpes piemīt visiem. Tās var veidot pamatu sarunai, pamatu pārmaiņām.

Liesma: Paldies jums visiem par dalīšanos un iedvesmu šodienas sarunā! Taču mums ir vēl viena dalībiece, kura 4. marta sarunā bija aicināta, bet nevarēja piedalīties – Rīgas Stradiņa universitātes docente **Ilze Trapenciēre.**

Viņa pārstāv Latviju starptautiskā projektā, kas veltīts diskusijā jau minētās "zaļās aprūpes" izglītībai un praksei.

Ilze par projektu stāsta: "Nordplus – Ziemeļvalstu un Baltijas valstu sadarbības programmas augstskolu starptautiskais tīklošanās projekts "Dziedinošā daba" tika uzsākts 2017. gadā, tajā sākotnēji piedalījās trīs valstu augstskolas no Lietuvas, Somijas un Igaunijas. Sākotnēji bija paredzēts, ka projekts notiks trīs gadus, bet tas ieguvis augstu novērtējumu, iespēju darbību turpināt un notiks vismaz līdz 2023. gada beigām.

Pirmajā gadā tika izveidots augstskolu sadarbības plāns, bet 2019. gadā projektā tika uzaicināta Rīgas Stradiņa Universitātes Labklājības un sociālā darba katedra. Augstskolu tīklošanās attīstības rezultātā tika izveidoti vairāki starpdisciplināri lekciju kursi. Kursu mērķis ir uzlabot sadarbību starp sociālā darba, veselības aprūpes, izglītības un lauksaimniecības jomām, lai attīstītu komandas darba prasmes, radošo domāšanu un uzņēmējdarbības kompetences, veicinot starpdisciplināru pieeju un starptautisko sadarbību, kā arī, lai studentiem nodrošinātu labākas iespējas darba tirgū. Tādējādi tīkla kopējais mērķis ir izglītēt elastīgi domājošus un inovācijām atvērtus studentus un speciālistus, kas iesaistītos zaļās aprūpes koncepcijas izstrādē, popularizēšanā un izmantošanā. Projektā tika iesaistīta arī Tartu Universitātes ainavu arhitektūras profesore un studenti; viņu pienesumu, projektējot atbilstošu vidi, tēlaini definējot kā projekta "elektrības nodrošinātāju".

Partnerībā tika panākta vienošanās, ka nepieciešams padziļināti izpētīt zaļās aprūpes koncepciju, tā jāievieš augst-

skolu studiju procesā kā viena no inovatīvām pieejām. **Zaļā aprūpe tiek definēta kā lauksaimniecības, biotisko un abiotisko dabas elementu izmantošana veselību un terapiju veicinošās darbībās kā pamats cilvēka garīgās un fiziskās veselības, kā arī dzīves kvalitātes veicināšanai. Zaļajā aprūpē tiek uzsvērts arī tāds aspekts kā atbildība par dabu.**

Iepriekšējo intensīvo kursu pieredze rādīja, ka lielākajai daļai studentu pirms piedalīšanās kursā "Dziedinošā daba" vai nu nebija vispār, vai bija ļoti ierobežota izpratne par zaļo aprūpi un to, kā to organizēt un īstenot. Jaunajā lekciju kursā "Zaļā aprūpe" to palīdzēs izprast lekcijas ekopsiholoģijā, pedagogijā, sociāli pedagoģiskajā terapijā, kā arī dažādi labās prakses piemēri (piemēram, darba vides organizācija augstskolā, darba vietā, zirgu terapija, kanisterapija, meditācija). Intensīvā kursa dalībnieki iepriekšējiem intensīvajiem studiju kursiem ir devuši augstu novērtējumu, uzsverot šādus aspektus: "*sociālā darba lomas izpratne dabas vides un sociālās vides saskaņotas attīstības sekmēšanā*", "*cieņa pret dzīvniekiem un augiem kā lielākajiem cilvēka skolotājiem*", kā arī komandas darba iemaņas, darbu starptautiskā komandā, kultūras daudzveidības un kultūras atšķirību izpratne un citus."

Latvijas sociālā darbinieka darba pieredze Apvienotajā Karalistē

Valda Štrause, ģimenes iesaistīšanas un atbalsta darbiniece pilsētas pašvaldības dienestā darbā ģimenēm un bērniem

Kad mani palūdza uzrakstīt rakstu žurnālam "Sociālais Darbs Latvijā", sapratu, ka tas vienīgi un tikai būs manas darba pieredzes Apvienotajā Karalistē izklāstījums. Esmu Latvijā kvalificējusies kā sociālā darbiniece, 2004. gadā beigusi sociālā darba un sociālās pedagoģijas augstskolu "Attīstība", bet diemžēl Latvijā kā sociālā darbiniece biju strādājusi neilgi. Vēl studējot strādāju mazā lauku rajona pašvaldībā un vēlāk vienā no Latvijas skolām kā sociālā pedagoģe.

Kad 2008. gadā pārcēlos dzīvot Apvienotajā Karalistē, sākumā neiedrošinājos reģistrēties kā sociālā darbiniece un strādāt šajā profesijā savu angļu valodas zināšanu trūkuma dēļ. Lai gan es angļiski runāju brīvi, uzskatīju, ka tas nav pietiekami, lai darītu darbu, kas lielā mērā balstās uz savstarpējo komunikāciju. Nejutos arī profesionāli droši, jo sākotnējā pieredze rādīja, ka Apvienotajā Karalistē sociālais darbs un pakalpojumi tiek organizēti atšķirīgi kā Latvijā. Tādējādi nolēmu, ka vislabāk to saprast un izpētīt varēšu, strādājot sociālajā aprūpē.

Tāpēc šī raksta mērķis ir dalīties savā pieredzē ar vērojumiem un atziņām no sociālā darbinieka pozīcijas, bet strādājot sociālajā aprūpē.

Gribu atzīmēt, ka kopš 2015. gada Apvienotajā Karalistē sociālo aprūpi nodro-

šina privātais sektors, kas ir apmēram 84% no kopējā pakalpojumu apjoma. Salīdzinoši 1993. gadā sociālās aprūpes pakalpojumus nodrošināja valsts – apmēram 95% no visu pakalpojumu apjoma (*Health and Adult Social Care in England: 2014–2015*).¹

Pieredze darbā ar senioriem

Iesāku savas aprūpētājas darba gaitas kā privātās aģentūras darbiniece. Aģentūra² nodrošināja personālu dažādu klientu grupu aprūpes iestādēm. Strādājot aģentūrā, aprūpētājs nestrādā vienā konkrētā darba vietā, bet dažādās iestādēs, kā, piemēram, vietējās pašvaldības aprūpes namos senioriem un cilvēkiem ar demenci un pēc insulta, kā rezultātā radusies nespēja rūpēties par sevi, kā arī privāta sektora tāda paša profila aprūpes namos un privāta sektora aprūpes iestādēs, kas paredzētas cilvēkiem ar dažādiem iedzimtiem attīstības traucējumiem un dažādām aprūpes vajadzībām.

Tā kā man bija tikai teorētiskas zināšanas par darbu sociālajā aprūpē un ļoti niecīga pieredze darbā aprūpes sek-

1. www.gov.uk/government/publications/health-and-adult-social-care-in-england-2014-to-2015

2. Ar to saprot organizācijas, kas darbojas kā starpnieki starp darba devēju un darba ņēmēju. Atsevišķas aģentūras nodarbojas tikai ar darbinieku nodrošināšanu sociālajā aprūpei.

torā, tad man, ierodoties pirmo dienu darbā veco ļaužu aprūpes mājā, bija zināmā mērā tāds kā kultūras un arī profesionālais šoks. Pirmkārt, bija nepieciešams formas tērps, kas sastāvēja no gaišas tunikas, tumšām biksēm un tumšiem apaviem ar slēgtiem purngaliem. Otrkārt, noteikti bija jālieto cimdi un priekšauts kā aizsardzības apģērbs laikā, kad tika sniegta individuāla personīgās higiēnas aprūpe. Katrā istabā, kur bija arī sanitārais mezgls, dzīvoja 1 vai 2 cilvēki. Personāls bija apmēram 4–6 aprūpētāji uz 10–12 klientiem plus medmāsa, kura rūpējās par medicīnisko aprūpi. Telpu iekārtojums un mēbeles visiem bija vienādas un mazliet atgādināja slimnīcu.

Ja salīdzina ar privāto sektoru, tad tur cilvēki dzīvo atsevišķās istabās ar sanitāro mezglu katrā, un istabu iekārtojums – mēbeles – bija pašu klientu sarūpēts, parasti atvests līdz no pēdējās un bieži vienīgās dzīves vietas. Protams, arī samaksa par pakalpojumu privātā sektorā ir augstāka, un šādu pakalpojumu var atļauties tikai turīgākie iedzīvotāji, jo lielākā daļa vai pat visa samaksa ir jāsedz pašiem klientiem vai to ģimenēm. Mani novērojumi – vecie ļaudis šajos privāta sektora namos dzīvo pilnvērtīgu un piepildītu dzīvi, un ir apmierinātas arī viņu emocionālās vajadzības. Tiek piedāvāta iespēja šādu pakalpojumu izmantot pāriem, kuri negrib būt šķirti tikai tāpēc, ka viens no viņiem vairs nespēj pilnībā par sevi rūpēties un otram vairs nav tik daudz spēka, lai pilnībā nodrošinātu aprūpi savam partnerim.

Pastāv arī vēl augstākas kvalitātes pensionāti, kuros ieejot, ir sajūta, ka esi ieradies vismaz 4 zvaigžņu viesnīcā. Šādos centros katram klientam ir savs

mazs dzīvoklis ar guļamistabu un atvērta tipa viesistabu ar mazu virtuvi, kur klients var gatavot sev ēdienu, ja vēlas. Iepriekšējā vakarā tiek piedāvāta ēdienkartes izvēle nākamai dienai, un klients var izvēlēties no piedāvātā klāsta, kas viņam vairāk patīk. Katrs klients iekārto savu dzīves vietu tā, kā viņam tas ir patīkami. Šāda tipa aprūpes modeli Anglija ievieša, balstoties uz ASV pieredzi.

Darba pieredze mājaprūpē

Laikam ejot, iepazinu vēl arī kādu citu aprūpes veidu – mājaprūpi (angļu val. – *Domiciliary Care/Care at Home/Home Care*).³ Kad par to uzzināju, šķita, ka tas ir cieņu vairāk izrādošs un uz personu vērsts aprūpes veids. Kas var būt labāks, ja seniors vai cilvēks ar smagām veselības problēmām var atrasties sava ierastajā vidē un novēcot tur, kur, iespējams, pagājusi visa viņa dzīve. Taču, pastrādājot šajā aprūpē, es sapratu, ka tomēr ir arī ēnas puses, jo aprūpētājs labākajā gadījumā ierodas vienu līdz trīs reizēm dienā – rīta, pusdienas un vakara cēlienā. Pārsvarā šis pakalpojums ilgst pusstundu vai pat tikai 15 minūtes, un aprūpētājs var izdarīt tikai pašu nepieciešamāko.

Aprūpes plāni jeb paketes (angļu val. – *Care Package*), kur pakalpojuma sniegšanas laiks ilgst stundu, ir paredzēti tikai guļošiem klientiem, tāpat fiziski ir nepieciešams ilgāks laiks, lai cilvēku varētu apmazgāt, nomainīt *pamperu*, apģērbt, sagatavot un servēt ēdienu. Pie šiem klientiem vienmēr ierodas divi aprūpētāji, jo darba drošības noteikumi neatļauj strādāt vienam situācijās, kur jālieto palīgierīces, lai pārvietotu

3. *Domiciliary Care/Home care/Care at home* – aprūpe mājās/klientu dzīves vietā.

klientu, piemēram, no gultas uz krēslu, nomainītu gultas veļu vai palīdzētu nomazgāties dušā. Mani novērojumi lika saprast, ka, kaut arī šie cilvēki atrodas savā ierastajā vidē, viņiem saskarsme ar apkārtējo pasauli un komunikācija ar citiem cilvēkiem ir ļoti ierobežota. Īpaši, ja nav ģimenes vai radnieku, kas apciemo vai dzīvo līdzās, un vienīgais iespējamais saskarsmes avots ar citiem cilvēkiem ir aprūpētājs. Šādu pakalpojumu izmanto arī ģimenes, ja kādam no ģimenes locekļiem ir smagas veselības problēmas. Novēroju, ka vairumā gadījumos tie bija multiplas sklerozes, motoriskas neironu slimības pacienti vai cilvēki, kuriem pašaprūpes spējas ir samazinājušās vai pilnībā zudušas kādu citu saslimšanu dēļ.

Šādas aprūpes pakalpojums tiek apmaksāts no sociālās palīdzības fondiem⁴ pilnībā vai daļēji, piedaloties pašam klientam ar līdzmaksājumu (angļu val. – *contribution*), ja viņa finansiālā situācija to atļauj. Klienta situācijas izvērtēšanu veic īpaši katram gadījumam izveidota speciālistu komanda (piemēram, kopienas atbalsta darbinieks, sociālais darbinieks, mediķis), un pakalpojuma piešķiršanu apstiprina sociālā dienesta vadītājs. Kāds pakalpojums nepieciešams, kādas būs šī pakalpojuma izmaksas un kas segs šīs izmaksas – to lemj pēc aprūpes plāna izveides. Aprūpētājam, izpildot šādu aprūpes pakalpojumu, ir vairāki klienti visas dienas garumā, un parasti šādu pakalpojumu valstij piedāvā privātas kompānijas – aģentūras, kur darbinieki/aprūpētāji tiek pieņemti darbā pēc apmācībām, un šiem darbiniekiem nav noteikts konkrētu stundu darba līgums. Darba stun-

4. Valsts un pašvaldības finansiālie līdzekļi, kas paredzēti sociālajai aprūpei.

das ir elastīgas, atbilstoši aprūpētāja un klienta vajadzībām.

Manas dzīves Anglijā sākumposmā pieredze rādīja, ka pārsvarā veco ļaužu aprūpe tiek nodrošināta veco ļaužu pansionātos (angļu val. – *Residential Home for Elderly people* vai *Nursing Home*)⁵, bet, laikam ejot, novēroju, ka šo aprūpi arvien vairāk sāk pārņest uz mājaprūpi. Tam ir vairāki iemesli, un viens no tiem ir finansiālais aspekts, jo tāda veida pakalpojums izmaksā valstij lētāk nekā uzturēt lielas ēkas un vēl papildus segt ar ēkas un tās teritorijas uzturēšanu saistītus izdevumus. Līdz ar to privātā sektora pakalpojumi šajā nozarē tikai pieaug. Attīstoties šim pakalpojumam, attīstās arī daudz pozitīvāka attieksme pret klientu, jo klients var atrasties savā ierastajā vidē mājās un saņemt nedalītu uzmanību aprūpes laikā, kā rezultātā šo aprūpes veidu pamazām sāka piedāvāt nevis kā aprūpes pakalpojumu, bet gan kā kompanjona pakalpojumu (angļu val. – *companionship service*), kas sevī ietver arī ilgāka laika pavadīšanu pie konkrētā cilvēka.

Atziņa, ka ir nepieciešams mainīt mājaprūpes stilu, veidojās no novērojumiem, ka bieži vien veciem vai kā citādi sociāli izolētiem cilvēkiem visvairāk ir nepieciešama tieši kāda cita cilvēka klātbūtne, ne tikai "ieskriešana" uz 15 minūtēm, lai palīdzētu iedzert zāles vai pagatavotu sviestmaizi – cita cilvēka klātesamība uzlabo klienta dzīves kvalitāti daudz vairāk.

Man kā kvalificētai sociālajai darbiniecei bija interesanti uzzināt, kā Apvienotajā

5. *Residential care home* – pansionāts senioriem/veciem ļaudīm. *Nursing home* – aprūpes pansionāts ar medicīnisku specializāciju (cilvēkiem, kuri ir guloši vai mazkustīgi).

Karalistē sociālie darbinieki specializējas (un tas ir stingri noteikts) darbam ar vienu konkrētu klientu grupu, piemēram, sociālais darbs ar cilvēkiem ar garīgās veselības traucējumiem (angļu val. – *Social Work with people with Mental Health issues/disorders*), sociālais darbs ar cilvēkiem ar iedzimtiem attīstības traucējumiem un speciālām vajadzībām (angļu val. – *Social Work with people with Learning Disabilities and Special Needs*), sociālais darbs ar ģimenēm un bērniem (angļu val. – *Social Work with Families and Children*), sociālais darbs ar pieaugušiem cilvēkiem (angļu val. – *Social Work with Adults*). Kad es to sapratu, man radās dilemma, kur un kā es varētu izmantot savas iegūtās sociālā darba zināšanas, jo mana specializācija bija sociālais pedagogs, kas Anglijā netiek atzīta kā sociālā darba specializācija. Kaut arī, pielīdzinot savu izglītības dokumentu šīs valsts standartiem, man tika piešķirts kvalificēta vispārīgā sociālā darbinieka statuss, es vēlējos saprast, ar kuru klientu grupu es visvairāk vēlētos strādāt kā sociālā darbiniece. Tā nu mans pieredzes iegūšanas ceļš turpinājās, mainot darbu un turpinot strādāt ar dažādām klientu grupām sociālās aprūpes sfērā.

Pieredze darbā ar cilvēkiem ar garīga un fiziska rakstura traucējumiem

Bija ļoti interesanti uzzināt, ka šeit tiek padziļināti atbalstīti cilvēki, kuriem ir dažādi iedzimti attīstības traucējumi un speciālās vajadzības. Šo cilvēku aprūpi un atbalstu – dzīvot pēc iespējas pilnvērtīgāku un neatkarīgāku dzīvi – nodrošina tikai un vienīgi privātais sektors. Tas nozīmē, ka valsts pērk šo pakalpojumu no privātām kompānijām. Strādājot ar šo klientu grupu, aprūpētāju

nesauc par aprūpētāju, bet gan par atbalsta darbinieku (angļu val. – *support worker*). Šeit vairs nav jāvelk speciāls formas tērps, dodoties uz darbu, kaut speciālā apģērba elementi tiek nodrošināti, veicot personīgās higiēnas aprūpi. Strādājot ar klientiem, bija interesanti tas, ka kaut arī vairāki dzīvo vienā mājā, viņiem katram ir individuāls, uz personu vērsts aprūpes plāns. Piemēram, pirms klients pārceļas dzīvot uz šādu kopdzīvošanas māju jeb atbalstītās dzīvošanas māju (angļu val. – *Supported Living*)⁶, viņam jau iepriekš ir iespēja māju apciemot, iepazīties ar tās iemītniekiem un personālu, kā arī apskatīt savu potenciālo istabu. Parasti šādas mājas tiek atvērtas savrupmāju dzīvojamos rajonos, un tās neatšķiras no pārējām apkārtnē esošajām mājām. Tas ir būtisks aspekts, kas palīdz cilvēkiem ar speciālām vajadzībām justies vienlīdzīgiem ar pārējiem.

Ikdienas dzīvē atbalsta darbinieka uzdevums ir parūpēties, lai klients katrā dzīves solī dara vismaz tik daudz, cik pats spēj. Nevis aprūpē un izdara klienta vietā, bet palīdz klientam dažādas, arī mazas darbības paveikt pašam. Piemēram, klients vienmēr tiek mudināts un atbalstīts kaut vai vienkāršas tējas tases pagatavošanas procesā. Šiem klientiem tiek dotas arī izvēles iespējas izveidot pašiem savu ēdienkarti un doties iepirkties kopā ar savu atbalsta darbinieku. Atbalsta darbinieks sniedz visu informāciju klientam saprotamā veidā, piemēram, par iespējām doties ceļojumā vai brīvdienās, atpūsties un padzīvot kādā citā vidē, tā radot šiem cilvēkiem iespēju iepazīt tuvāku un tālāku apkārtni un jaunas vietas. Arī kino

6. *Supported living services* – atbalstītas dzīvošanas pakalpojums.

un teātra apmeklējumi notiek regulāri. Šie cilvēki saņem finansējumu jeb pabalstu no valsts, kuru viņi var izmantot saviem ikdienas tēriņiem. Parasti arī vietējā apkārtnē vismaz vienu reizi nedēļā tiek organizēts izklaides pasākums ar disko vai karaoki, kur vairumā gadījumu paši klienti ir vadītāji un mūzikas atskaņotāji. Protams, tas viss notiek ar atbalsta darbinieku iesaistīšanos.

Katram klientam ir savs aprūpes plāna menedžeris (sociālais darbinieks), kurš regulāri seko plāna realizācijai dzīvē un skatās, vai ir nepieciešams veikt kādas izmaiņas. Katrā aprūpes pārskata periodā tiek izvirzīti noteikti mērķi, kurus ar atbalsta darbinieka palīdzību klients cenšas sasniegt. Šāds mērķis var būt jebkas – sākot ar iemācīšanos pagatavot sev tasi tējas vai doties kādā piedzīvojumu ceļojumā. Piemēram, lai gan cilvēks atrodas rīteņkrēslā, sasniegt kādu mazāku vai lielāku kalna virsotni. Katram šādam pasākumam gatavojas ļoti nopietni, un tas vienmēr sākas ar risku un potenciālo risku izvērtēšanu (angļu val. – *risk assessment, potential risk assessment*). Šo darbu parasti veic atbalsta darbinieki, kuri vienmēr tiek apmācīti speciālā risku identificēšanas un izvērtēšanas programmā.

Apvienotajā Karalistē pastāv iespēja iegūt dažādu līmeņu aprūpes darbinieku kvalifikācijas sertifikātus. Kad es uzsāku darbu ar šo klientu grupu, es sapratu, ka man ir vispārējas zināšanas par šāda veida pakalpojumu kā sociālajam darbiniekam, bet man pietrūkst konkrētu zināšanu, kā darbu veikt praktiski. Līdz ar to man radās vēlme šīs zināšanas apgūt. Jāsaka, tas izrādījās sarežģīts process, jo, labu gribēdama, es sniežu informāciju par savu izglītību, bet atpakaļejošs process uz zemāka līmeņa

izglītības iespējām bija liegts, kas Anglijā ir diezgan bieži sastopama prakse.

Katra kompānija, kas sniedz šāda veida pakalpojumus, nodrošina darbiniekus ar dažādiem kursiem, kuri ir jāiziet, darbu uzsākot. Tie ir kursi darba drošības noteikumu ievērošanā darba vietā, pirmās neatliekamās palīdzības sniegšanā, pārtikas higiēnā, ugunsdrošībā, specifiskā neaizsargāto pieaugušo aizsardzībā (angļu val. – *adult safeguarding training*), sanitāri epidemioloģisko noteikumu ievērošanā darba vietā (angļu val. – *infection control*). Bieži vien klāt nāk īpašas apmācības, kas orientētas uz konkrētu klientu speciālajām vajadzībām. Piemēram, ja klienti ir ar autiskā spektra traucējumiem, tad tās ir apmācības par komunikācijas prasmēm ar šādiem cilvēkiem, kā arī vēl daudz kas cits. Kaut arī normatīvās prasības iepriekš minētajās disciplīnās lielākajā Apvienotās Karalistes daļā ir vienas un tās pašas, kursi ir jāiziet katru reizi, kad darbs tiek uzsākts citā kompānijā. Pat, ja kursi ir izietī gada sākumā un gada vidū mainīta darba vieta, kursu apmeklējums ir obligāts (t.sk. kriminālo ierakstu pārbaude, angļu val. – *Disclosure and Barring services check*). Zināšanas šajās disciplīnās jāatkārto katru gadu.

Man kā cilvēkam, kurš studējis sociālo darbu un ieguvis vispārējas zināšanas par dažādām klientu grupām, bija ārkārtīgi interesanti uzzināt, kas patiesībā notiek tieši reālu klienta dzīvē. Radās jautājums, kā es kā sociālais darbinieks, kuram ir jāorganizē palīdzība konkrētai klientu grupai, varu nodrošināt uz klientu vērstu palīdzību, ja zinu tikai vispārējas lietas par šiem cilvēkiem. Tas bija laiks, kad es apzinājos, ka visu, ko redzu un piedzīvoju Apvienotajā Karalistē, Latvijā man nemaz

nebija iespējas iepazīt reālajā dzīvē, jo gluži vienkārši šādi pakalpojumi vēl nepastāvēja. Biju tikai sastapusies ar pirmajiem dienas aprūpes centriem un grupu dzīvokļiem (mājām) cilvēkiem ar speciālām vajadzībām.

Kad manī sāka veidoties sajūta, ka esmu ieguvusi iespējami daudz zināšanu par konkrēto klientu grupu, es meklēju iespēju, kur un kā es varētu iegūt nākamo padziļināto pieredzi.

Pieredze darbā ar jauniem cilvēkiem ar garīgās veselības traucējumiem

Pienāca laiks, kad sāku strādāt ar klientu grupu, gados jauniem cilvēkiem, kuri ilgu laiku bija pavadījuši slēgta tipa ārstniecības iestādē, kas domāta dažādu garīgās veselības problēmu gadījumos (angļu val. – *mental health hospital*), ārstējot iegūtu garīgo slimību, piemēram, paranoidālo šizofrēniju. Strādājot ar šiem klientiem, uzzināju, ka bieži šādas saslimšanas attīstās dzīves laikā, pie tam jauniem cilvēkiem. Šo slimību attīstību veicina agrā vecumā uzsākta dažādu apreibinošu vielu lietošana – sākot ar alkoholu un beidzot ar dažāda stipruma narkotikām. Pētījumi pierādījuši, ka tieši marihuāna jeb "zāle", kas tiek tautā uzskatīta par visnekaitīgāko no narkotikām, spēj nodarīt ļaunumu veselībai kopumā, īpaši garīgajai veselībai. Īpaši bīstami, ja to uzsāk lietot agrā pusaudžu vecumā un ja ģimenē kādam jau ir garīgas saslimšanas.⁷ Atrodoties ārstniecības iestādēs, jaunie cilvēki bija zaudējuši lielu daļu no savām sociālajām prasmēm, un, iznākot no garīgās aprūpes iestādēm, viņiem bija nepieciešams laiks, lai atgūtu zaudētās prasmes un iemācītos jaunas, kā arī iemācītos dzīvot bez ap-

7. www.rcpsych.ac.uk;

reibinošām vielām vidē, kur tās ir ļoti viegli pieejamas.

Konkrētā māja bija paredzēta pieciem iemītniekiem. Daži no šiem klientiem jau no agra pusaudžu vecuma bija sākuši lietot gan alkoholu, gan marihuānu. Katram no viņiem, protams, bija sava uztvere un skaidrojums, kāpēc viņi uzsākuši apreibinošo vielu lietošanu.

Māja piederēja privātai kompānijai, un mājas klienti slēdza īres līgumu ar kompāniju par dzīvojamo platību. Īres līgumā tika atrunāti gan viņu, gan mājas īpašnieka pienākumi un atbildības attiecībā uz konkrēto īpašumu, kā arī vienam pret otru. Ar šo klientiem jau sākās pirmā apzinātā pieredze, kā veidot un attīstīt atbildības sajūtu pašiem pret sevi un kārtot dokumentus. Īres izdevumi tika segti ar valsts piešķirto pabalstu palīdzību. Klientiem bija skaidri zināms un uzskatāmi redzams, kur un par ko viņi maksā šo naudu. Šiem cilvēkiem bija jāapgūst elementāras prasmes, kā apkopt un apkalpot sevi. Viņi mācījās, protams, ar atbalsta darbinieku palīdzību, izveidot un sekot līdzi savam ikdienas režīmam, sākot ar rīta personīgo higiēnu, brokastu pagatavošanu un piedalīšanos dažādās aktivitātēs. Mācījās sev pagatavot vieglas pusdienas un vēlāk arī vakariņas, mazgāt drēbes un uzkopt istabu. Ar atbalsta darbinieku palīdzību viņi mācījās sastādīt savu iknedēļas budžetu gan pārtikas iegādei, gan pārējiem izdevumiem. Viņi mācījās doties uz veikalu iepirkt sev pārtiku un pagatavot ēdienu no atsevišķām sastāvdaļām, nevis vienkārši uzsildīt jau gatavu pusfabrikātu vai pilnībā pagatavotu maltīti. Klientiem bija pilnīgi brīva iespēja doties ārpus mājas, kad viņi to vēlējās, bet nebija iespējas palikt ārpus mājas pa nakti. Šī kārtība

tika noteikta, sagatavojot klientu individuālos aprūpes plānus un saņemot viņu piekrišanu.

Iesākumā bija skumji vērot, cik ļoti ir iedragātas jauno cilvēku dzīves, vēl jo vairāk apzinoties, ka pilnīga izveseļošanās nav iespējama. Viņiem bija gan jātiek galā ar savam atkarībām, gan jāiemācas dzīvot sabiedrībā, sadzīvojot ar slimību. Tāpat kā mājas klientiem ar speciālām vajadzībām, arī šī māja atradās starp citām savrupmājām. Lai gan šie klienti neradīja nekādas problēmas kaimiņiem, jo ārpus mājas vairumā gadījumu viņi devās atbalsta darbinieku pavadībā, apkārtnē sāka izplatīties nepatīkamas baumas un sūdzības, ka cilvēki ar garīgās veselības traucējumiem ir sastopami ārpus slēgtās vides. Šāda attieksme no apkārtējās sabiedrības nekādi neveicināja jauno cilvēku pašapziņu vai vēlēšanos iekļauties kopienas dzīvē. Lai mazinātu spriedzi starp mikrorajona iedzīvotājiem, kompānija organizēja jautājumu un atbilžu sesijas, kurās tika ielūgti visi tuvākās apkārtnes iedzīvotāji. Šajās sesijās tika veikts izskaidrojošais darbs, lai kaut nedaudz mazinātu stigmu, kas joprojām valda par cilvēkiem ar garīgās veselības traucējumiem un garīgo veselību kā tādu.

Vēl viens faktors, kas palīdz veiksmīgākai iekļaušanai sabiedrībā un tika nodrošināts šiem klientiem, bija iespēja regulāri doties "uz darbu". Es apzināti lieku pēdējās šo vārdu, jo tas bija darbs bez atalgojuma un balstīts uz brīvprātības principiem. Tur darbojoties, klienti varēja mācīties jaunas prasmes, lai vēlāk, esot jau patstāvīgā dzīvē, būtu vieglāk atrast algotu darbu. Piemēram, speciāli izveidots uzņēmums, kur, ievadot datus, apgūt datorprasmes; praktiskā darbā mācīties mēbeļu pārvilkšanu vai citus amatus.

Pieredze darbā ģimenēm ar bērniem sociālajā dienestā pašvaldībā

Pēdējos pāris gadus man ir iespēja strādāt pašvaldības sociālā dienesta nodaļā ģimenēm ar bērniem – dienestā, kas nodrošina pakalpojumus un rūpējas par bērnu labklājību un drošību.

Strādāju kā ģimenes iesaistes un atbalsta darbiniece (angļu val. – *Family Engagement Worker*) un mans uzdevums ir palīdzēt ģimenēm, kuras nonākušas sociālā dienesta redzeslokā. Iemesli, kāpēc bērni nonāk dienesta uzmanības lokā, ir visdažādākie, piemēram, vardarbība ģimenē. Tā var būt vardarbība vecākiem vienam pret otru, kā rezultāta bērni cieš no nepietiekamas aprūpes un emocionālām traumām. Tie var būt gadījumi, kad bērns izpauž to, ka ir notikusi vardarbība no vecāku puses pret viņiem. Tie var būt gadījumi, kad bērns neapmeklē skolu regulāri un neattaisnotu kavējumu skaits ir ļoti liels, kas nozīmē, ka bērns nesaņem vecumam atbilstošu izglītību. Var būt gadījumi, kad bērns ir ieguvis fizisku traumu, nonāk mediķu aprūpē, un vecāks īsti nespēj paskaidrot, kā tas noticis – tas var liecināt, ka bērns nesaņem atbilstošu uzmanību un aprūpi no vecāku puses (novārtā pamešana). Ir gadījumi, ka viens vai abi vecāki lieto apreibinošas vielas un bērnu pamatvajadzības netiek nodrošinātas. Var būt gadījumi, kad vecāki vērsas pēc palīdzības sociālajos dienestos, saprotot, ka bērns uzvedas aizdomīgi, piemēram, neierodas laicīgi mājās, parādās vecumam neatbilstoši draugi u.tml. Kaut gan jāsaprot, ka vecāki ziņo reti – vismaz manā pieredzē.

Bērnu un ģimeņu sociālie dienesti šeit darbojas 24 stundas 7 dienas nedēļā. Ir telefona numurs, uz kuru var zvanīt, ja ir radušās bažas vai aizdomas, ka bērns

atrodas veselībai vai dzīvībai bīstamā situācijā. Sociālā dienesta darbinieks, atbildot uz zvanu, izvērtē situāciju un sniedz ieteikumu vai arī sazinās ar policiju, kura pieņem lēmumu, kā rīkoties tālāk. Ir gadījumi, kad par iespējamu vardarbību pret bērnu ziņo ģimenes ārsts vai primārās veselības aprūpes medmāsa, kas parasti apmeklē mazuļus līdz viena gada vecumam mājās un novēro nesaprotamas izcelsmes zīlumu vai kādas dīvainas bērna uzvedības izpausmes. Tā var būt skola, kas ziņo policijai vai sociālajam dienestam par skolēnu ilgstošu neierašanos skolā, vai arī dažkārt bērni skolā runā atklāti par to, kas notiek mājās. Ja kādam no šiem speciālistiem ir bažas par draudiem bērna labklājībai, tas tiek ziņots multidisciplinārajai aizsardzības komandai (angļu val. – *Multi-agency safeguarding Hub, MASH*), kur tiek pieņemts lēmums par turpmāko rīcību. Ja nepieciešams rīkoties nekavējoties (gadījumos, kad bērna dzīvībai draud reālas briesmas), policija pieņem lēmumu ņemt bērnu policijas aizsardzībā. Tai ir tiesības, sazinoties ar bērnu sociālo dienestu, izņemt bērnu no ģimenes un ievietot to pagaidu aprūpē uz 72 stundām. Tas nozīmē, ka šo stundu laikā ir jānotiek ģimenes tiesas sēdei (angļu val. – *Family Court Council*), kur tiek izlemts, kas notiks tālāk ar bērnu.

Trīs diennakšu laikā sociālais darbinieks, kam lieta ir nodota, uzsāk situācijas izskatīšanu (vai izvērtēšanu) atbilstoši normatīvajiem aktiem un iesniedz tiesā savu lēmumu vai ieteikumu, kādu atbalstu vai aprūpi bērnam piešķirt, ja atrašanās bioloģiskajā ģimenē viņam nav droša. Ja bērns turpina atrasties bioloģiskajā ģimenē – kādu aprūpes plānu nepieciešams piemērot. Sākot aprūpes procedūru, pašvaldības bērnu

un ģimeņu sociālais dienests lūdz ģimenes tiesai izdot rīkojumu, ko sauc par "Pagaidu aprūpes rīkojumu" (angļu val. – *Interim Care Order*). Ja tiesa to izdod, bērnu var nodot aprūpē. Sākotnēji rīkojums tiek izdots uz 8 nedēļām, tādējādi sociālais dienests daļa ar vecākiem atbildību par bērniem.

Pašvaldībā, kurā es strādāju, bērnu un ģimeņu sociālais dienests (angļu val. – *Children and Families social services*) sastāv no vairākām komandām, kuras savā starpā sadarbojas. Ir novērtēšanas komanda (angļu val. – *Assessment Team*), kura izvērtē gadījumus un uzsāk darbu ar ģimeni situācijas uzlabošanai. Ir īslaicīgās intervences komanda (angļu val. – *Brief Intervention Team*), kas darbojas ar ģimeni īsāku laiku, bet ļoti intensīvi. Audžuģimeņu serviss (angļu val. – *Fostering Services*) ir pakalpojums, kas nodarbojas ar audžuģimeņu meklēšanu un rekrutēšanu, bērnu ievietošanu audžuģimenēs uz īslaicīgu termiņu – līdz diviem gadiem – vai ilglaicīgi – līdz bērns sasniedz 18 gadu vecumu. Agrās palīdzības komanda (angļu val. – *Early Help Team*) strādā ar ģimenēm, palīdzot nostiprināt esošās stiprās puses, papildinot un attīstot prasmes risināt problēmsituācijas un dilemmas, lai izvairītos no grūtībām nākotnē.

Ja gadījums izrādās sarežģīts un ir nepieciešams veikt drošības aizsardzības pasākumus, piemēram, bērns jāizņem no ģimenes, tad gadījumu nodod tālāk bērnu drošības aizsardzības komandai (angļu val. – *Children Safeguarding Team*), kura izmeklē gadījumu, strādā ar ģimeni un ir tiesīga izlemt bez tiesas līdzdalības, kāds aprūpes plāns bērnam piemērojams. Šeit ir varianti:

1) Grūtībās nonākuša bērna plāns (angļu val. – *Child in Need Plan, CIN*), kas

ir balstīts uz brīvprātīgu vecāku sadarbību ar speciālistiem, lai uzlabotu bērna labklājībai atbilstošu emocionālo un sociālo vidi, kā arī nodrošinātu bērna dzīvei un attīstībai atbilstošus apstākļus;

2) Bērna aizsardzības plāns (angļu val. – *Child Protection Plan, CP*).

Katram no šiem plāniem tiek piemērots atbilstošs 1989. gada Bērnu tiesību likuma (*Children Act 1989*) pants. Lai piemērotu Bērna aizsardzības plānu, izvērtētu riskus un izstrādātu ģimenes un bērna vajadzībām atbilstošu rīcības plānu, iesaistot visus nepieciešamos specialistus, tiek sasaukta pirmreizējā bērna aizsardzības konference (angļu val. – *Initial child protection conference, ICPC*), kurā piedalās visi iesaistītie profesionāļi, vecāki un dažkārt arī bērni. Šo konferenci vada neatkarīgs bērnu aizsardzības konferences priekšsēdētājs, kurš nav iesaistīts tiešajā darbā ar konkrēto ģimeni. Kad plāns ir izstrādāts un katram konferences dalībniekam ir skaidrs darba uzdevums, konference tiek slēgta un noteikts datums nākamajai konferencei, ko sauc par pārskata konferenci (angļu val. – *Review child protection conference, RCPC*) un kas notiek pēc trīs mēnešiem. Darbs ar ģimeni notiek visus trīs mēnešus, un tas ietver sevī gan sociālā darbinieka apmeklējumus reizi desmit dienās, gan citu speciālistu apmeklējumus dažādu uzdevumu veikšanai; vai arī ģimenei ir uzdevums apmeklēt izglītojošus kursus vai atbalsta grupas, lai uzlabotu situāciju ģimenē un lai bērns varētu palikt, augt, veidoties un attīstīties kopā ar bioloģiskajiem vecākiem sev labvēlīgā vidē. Šādi trīs mēnešu pagarinājumi var būt vairāki.

Gadījumos, kad ir iesaistīta ģimenes tiesa, kontroli par uzdevumiem, kas jā-

veic gan profesionāļiem, gan ģimenei, uzņemas tiesnesis. Tiesnesis pieņem lēmumu, balstoties uz ziņojumiem par notikumu attīstību noteiktos laika posmos. Šos ziņojumus sagatavo sociālais darbinieks, kas strādā ar konkrēto gadījumu. Tiesas iesaistīšanās gadījumā ģimenei/vecākiem ir iespēja izvēlēties sev advokātu, kas pārstāv viņu intereses. Advokāts gan vairāk darbojas kā starpnieks un komunikators. Bērnam ir savs bērnu aizbildnis (*angļu val. – Children's Guardian*) – kvalificēts un pieredzējis sociālais darbinieks darbam ar bērniem un ģimenēm, kuru ģimenes tiesa ir norīkojusi pārstāvēt bērna intereses un tiesības gadījumos, kad ir iesaistīti bērnu sociālie dienesti; un advokāts, kas pārstāv bērnu intereses no sociālā dienesta puses. Katrai šai amatpersonai ir savs uzdevums, bet kopīgs mērķis – izvērtēt situāciju un izlemt par turpmāko rīcību, ievērojot bērna vislabākās intereses (*angļu val. – The Best interests of child*).

Es strādāju bērnu drošības aizsardzības komandā kā ģimenes iesaistīšanas un atbalsta darbiniece. Manos uzdevumos ietilpst palīdzība nokārtot visus iespējamus pabalstus un sniegt cita veida atbalstu, ja tāds ir nepieciešams, kā arī strādāt ar vecākiem, izglītojot dažādos jautājumos. Parasti tas ir izglītojoši informatīvs darbs, kur tiek runāts par tiem apstākļiem, situācijām un vecāku ieradumiem, kas atstāj nelabvēlīgu iespaidu uz bērna garīgo veselību, attīstību un uzvedību, piemēram, vecāku alkohola un citu apreibinošo vielu lietošanas ietekme uz bērnu; vecāku savstarpējā vardarbība vienam pret otru un kādu iespaidu šāda pieredze atstāj uz bērnu; kā vecāku garīgās veselības problēmas var ietekmēt bērna veselību un uzvedību un cik svarīgi ir meklēt at-

bilstošu palīdzību savas garīgās veselības stāvokļa uzlabošanai.

Darbojoties komandā, nākas saskarties arī ar smagiem gadījumiem, kad, ilgu un garu mēnešus strādājot ar vecākiem, vēlamais labvēlīgais rezultāts tomēr netiek sasniegts un bērns vai bērni ir jāizņem no ģimenes un jāievieto audžuģimenē. Ne vienmēr tas nozīmē, ka bērns tiek izņemts no ģimenes uz laiku līdz pilngadības sasniegšanai. Ir gadījumi, kad vecākiem tiek dots laiks sakārtot un uzlabot situāciju (ekoloģisko un emocionālo vidi), lai tā būtu droša un labvēlīga bērna dzīvošanai ģimenē. Bērns atgriežas atpakaļ savā bioloģiskajā ģimenē, ja vecāki ir sasnieguši viņiem izvirzītos mērķus. Piemēram, es strādāju ar māti, kurai bija garīgās veselības traucējumi, kā rezultātā viņas dēls atradās audžuģimenē. Dēls atgriezās mātes aprūpē pēc pusotra gada, kad māte bija sakārtojusi savu

garīgo veselību un bija gatava pilnvērtīgi rūpēties par dēlu.

Esmu nostrādājusi šajā dienestā mazliet vairāk kā divus gadus, un šis ir tikai daļējs ieskats, kā tiek organizēts un kā norit sociālais darbs ar ģimenēm un bērniem. Kaut arī Apvienotajā Karalistē ir vienots normatīvais regulējums, kas ir saistošs visiem sociālā darba speciālistiem, metodes, darba stils un darba organizācija var atšķirties dažādos valsts reģionos un pašvaldībās. Tas ir arī iemesls, kāpēc es nesaucu konkrētas vietas.

Mans mērķis rakstā bija dalīties savā pieredzē ar vērojumiem un atziņām no sociālā darbinieka pozīcijas, un es ceru, ka sociālie darbinieki, kuri strādā Latvijā, no lasītā paņems sev labāko un inovatīvāko, ko varētu integrēt savās sociālā darba praksēs.

Pārejas posms sociālajos pakalpojumos no bērna ar funkcionāliem traucējumiem uz pilngadīgo

Ruta Klimkāne, *Mg. soc. sc., Rīgas domes Labklājības departamenta Sociālās pārvaldes priekšnieka vietniece*

Rīgas domes Labklājības departamenta ikdienas praksē, attīstot sociālos pakalpojumus, sazinoties ar sociālajiem darbiniekiem un novērtējot rīdnieku vajadzības pēc atbalsta, esmu nonākusi pie atziņas, ka īpaši atbalstāma mērķa grupa ir bērni ar funkcionāliem traucējumiem, kuriem, sasniedzot piln-

gadību, joprojām būs vajadzīgi sociālie pakalpojumi. Šiem bērniem nākas saskarties ar atbalsta trūkumu, jo nav pieejami vajadzībām atbilstoši sociālie pakalpojumi, un pāreja no bērna statusa uz pilngadīgas personas statusu netiek mērķtiecīgi vadīta. Ar to jāsaprot, ka Rīgas pašvaldībā šobrīd ne-

vienā no sociālā darba prakses līmeņiem nav noteiktas vienotas pārejas vadlīnijas un principi. Nav noteiktas rīcības līdz pilngadības sasniegšanai un pēc, nav definēta piekritība sociālajam darbiniekam, atrunāta sadarbība starp profesionāļiem Rīgas Sociālā dienesta ietvaros un ārpus tā.

Raksts nav par visiem bērniem, kuriem, sasniedzot pilngadību, turpinās vajadzība pēc sociālajiem pakalpojumiem, bet par bērniem ar funkcionāliem traucējumiem, kuri atrodas pārejas periodā, un viņiem nepieciešams turpināt saņemt sociālos pakalpojumus kā pilngadīgām personām. Mērķa grupas apzīmēšanai tiks izmantots gan termins "bērns", gan termins "jaunietis", attiecīgi līdz personas 18 gadu vecumam lietojot terminu "bērns", bet pēc pilngadības sasniegšanas terminu "jaunietis", kura vecums ir līdz 24 gadiem.

Civillikumā iekļautais pamatprincips nosaka, ka bērna sagatavošana patstāvīgi dzīvei ir vecāku pienākums. Ģimene ir viens no noteicošajiem faktoriem, cik veiksmīgi bērns atradīs savu individuālo un neatkarīgo vietu dzīvē, cik liela būs viņa pašnoteikšanās un kā noritēs iekļaušanās sabiedrībā. Tomēr bērnu ar funkcionāliem traucējumiem dzīvē un pārejas periodā no bērna statusa uz pilngadīgas personas statusu noteikta loma ir sociālo pakalpojumu organizētājiem un sniedzējiem, skolai, veselības aprūpes iestādēm, mājoklim, nodarbinātībai un brīvā laika pavadīšanas iespējām.

Raksta mērķis ir dalīties ar savām pārdomām un novērojumiem, kāpēc sociālajos pakalpojumos pārejas periods no bērna uz pilngadīgo ir svarīgs (pat tad, ja jaunietis paliek dzīvot ģimenē) un kāpēc ir svarīgi noteikt sociālā die-

nesta darbību, lai palīdzētu bērnam ar funkcionāliem traucējumiem sagatavoties pilngadīgas personas dzīvei; iezīmēt ģimenes lomu, kā arī norādīt uz nepieciešamajiem sociālajiem pakalpojumiem.

Bērnu ar funkcionāliem traucējumiem dinamika Rīgā

Latvijā, arī Rīgā to bērnu skaitam, kuriem noteikta invaliditāte, ir tendence pieaugt. Saskaņā ar Veselības un darbaspēju ekspertīzes ārstu valsts komisijas (turpmāk – VDEĀVK)¹ datiem 2021. gadā Latvijā bija 8735 bērni (2019. gadā 8328), kuriem noteikta invaliditāte, t.sk. vecumā no 16 līdz 17 gadiem 1357 bērni (2019. gadā 1233), attiecīgi Rīgā 2580 bērni (2019. gadā 2443) un vecumā no 16 līdz 17 gadiem 393 bērni ar invaliditāti (2019. gadā 298).

Bērni, kuriem ir funkcionālie traucējumi un noteikta invaliditāte, nav vienbūtīgi savās vajadzībās, atšķirīgs ir arī funkcionālo traucējumu raksturs – no viegliem līdz ļoti smagiem. VDEĀVK apkopotajos datos bērnu ar invaliditāti funkcionālie traucējumi iedalīti, ņemot vērā slimību un veselības problēmu klasifikatoru – psihiska un uzvedības rakstura, fiziskās attīstības, redzes vai dzirdes vai citi. Visvairāk bērniem tiek noteikta invaliditāte psihisko un uzvedības traucējumu dēļ².

Šajā rakstā funkcionālie traucējumi definējami saskaņā ar Sociālo pakalpojumu

1. VDEĀVK uzskaitē esošo bērnu ar invaliditāti skaits sadalījumā pēc administratīvās teritorijas. Pieejams: <https://data.gov.lv/dati/lv/dataset/berni-ar-invaliditati-adm-ter>, skatīts 13.07.2022.

2. VDEĀVK dati "Bērni ar invaliditāti sadalījumā pēc vecuma un funkcionālajiem traucējumiem 2021. gada janvārī" saņemti e-pastā no Latvijas Republikas Labklājības ministrijas

un sociālās palīdzības likumā piedāvāto redakciju. Rīgā bērniem ar funkcionāliem traucējumiem sociālo pakalpojumu saņemšanai invaliditātes esamība nav noteicošais faktors (izņēmums ir atelpas brīža pakalpojums), jo primāri tiek vērtētas bērna un ģimenes vajadzības (attiecīgi atbalsts, aprūpe, uzraudzība, asistēšana u.c.). Rīgas Sociālā dienesta redzeslokā 2019. gadā bija 639 bērni ar funkcionāliem traucējumiem, kuri saņēma sociālos pakalpojumus, bet 2021. gadā 1113 bērni. Ne visi bērni, kuriem ir funkcionālie traucējumi, nonāk Rīgas Sociālā dienesta redzeslokā. Iemesli, kāpēc tikai daļa bērnu ar funkcionāliem traucējumiem ir Rīgas Sociālā dienesta redzeslokā – ģimenes ir pašpietiekamas un var tikt galā ar papildu rūpēm, nevēlas vērsties pēc palīdzības, jo neuzticas un ir pārliecinātas, ka nesaņems atbalstu, uzskata, ka pārlietu liela birokrātija, lai saņemtu atbalstu, nav atbilstošu sociālo pakalpojumu, nav informētas par pakalpojumiem. Savukārt mērķa grupas pieaugums skaidrojams ar to, ka ir nākuši klāt jauni sociālo pakalpojumu veidi, atsevišķiem pakalpojumiem atvieglota saņemšanas kārtība (netiek vērtēti ienākumi), palielināts vecums, kādā bērns var pakalpojumu saņemt, kā arī pieaug bērnu ar invaliditāti kopējais skaits valstī.

Pārejas posms sociālajos pakalpojumos no bērna ar funkcionāliem traucējumiem uz pilngadīgas personas statusu

Plānojot pārejas posmu, jāņem vērā, ka bērns ar funkcionāliem traucējumiem, sasniedzot pilngadību, var turpināt dzīvot ģimenē, kur ģimenes locekļi būs turpmākie aprūpētāji un atbalstītāji vai uzsākt daudz neatkarīgāku dzīvi ārpus ģimenes. Pārejas posmā uz pilngadīgo

sociālo pakalpojumu kontekstā ir veicami vairāki uzdevumi.

– Uzsākt laicīgu sadarbību ar bērnu un viņa ģimeni, lai sagatavotos izmaiņām, kas saistītas ar sociālo pakalpojumu saņemšanu, iestājoties pilngadībai. Nodot nepieciešamo informāciju labāka pārejas posma nodrošināšanai.

– Veidot attiecības starp jaunieti un ģimeni, kur priekšplānā tiek izvirzīts jaunietis kā pilngadīga persona, kura kļūst juridiski atbildīga par savu rīcību. Tikai pilngadīgai personai Latvijā likums ļauj doties uz vēlēšanām, apprecēties bez vecāku vai aizbildņa piekrišanas, lietot noteiktus e-pakalpojumus u.tml. Arī līdz astoņpadsmit gadiem ir zīmīgi vecuma sliekšņi, piemēram 14 un 16 gadi, kuri sniedz ne tikai vairāk brīvības un tiesību, bet arī vairāk atbildības. Attiecību veidošanā jāņem vērā ne tikai personas juridiskais vecums, bet arī personas briedums, spēja pildīt noteiktas sociālās lomas un dzīves uzdevumus atbilstoši vecumposmam. Vecākam var būt nepieciešama palīdzība, lai pieņemtu, ka bērnam un jaunietim ar funkcionāliem traucējumiem ir tādas pašas vajadzības pēc pašnoteikšanās, privātās un seksuālās dzīves, attiecību veidošanas ar pretējo dzimumu un sociālajiem kontaktiem, izglītības un nodarbinātības kā ikvienam. Citiem vārdiem izsakoties, personas funkcionālie traucējumi nedrīkst izvirzīties priekšplānā laikā, kad norit pārejas posms no bērna statusa uz pilngadīgas personas statusu. Tai pat laikā bērna veselības stāvoklis būs viens no noteicošajiem faktoriem, lai pieņemtu lēmumu par rīcībspējas ierobežošanu noteiktā apjomā un jomās vai pagaidu aizgādnību, sasniedzot pilngadību.

– Vadīt pārejas periodu ar ierobežotiem

resursiem, jo sevišķi tas attiecas uz sociālo pakalpojumu pieejamību personām ar garīga rakstura traucējumiem, kur pakalpojuma saturā ietverts mājoklis. Praksē ir gadījumi, kad rodas pārrāvums sociālo pakalpojumu un sociālo pabalstu saņemšanā, un ģimenēm nākas saskarties ar grūtībām, lai sniegtu nepārtrauktu atbalstu un uzraudzību jauniešiem. Grupu mājas (dzīvokļa) pakalpojumu var saņemt tikai pilngadīgas personas, un gaidīšanas ilgums rindā pēc pakalpojuma var sasniegt vairākus gadus. Laicīgi neiesniegti dokumenti invaliditātes kārtošanai var būt iemesls, kāpēc, sasniedzot 18 gadu vecumu, jauniešiem nesaņem invaliditātes pensiju un citu sociālās drošības sistēmas atbalstu. Šādās situācijās sociālajam darbiniekam jāpalīdz rast individuāli risinājumi.

– Veidot starpinsitucionālo un starpprofesionālo sadarbību. Sociālajam darbiniekam katrā individuālā ģimenes situācijā jāvērtē, vai pārejas posmā nepieciešams palīdzēt veidot attiecības ar izglītības, ārstniecības vai citu institūciju, vai pastāv risinājumi atsevišķa mājokļa jautājuma sakārtošanā, un kad veidot attiecības ar sociālā darba speciālistiem, kas turpmāk sniegtu atbalstu jauniešiem un ģimenei.

Šobrīd Latvijā nacionālā līmeņa tiesību aktos nav noteikts pārejas posms sociālajos pakalpojumos no bērna ar funkcionāliem traucējumiem uz pilngadīgas personas statusu. Izņēmums ir jaunieši pēc ārpusģimenes aprūpes izbeigšanas. Saskaņā ar Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likumā noteikto sociālajam dienestam pēc tam, kad saņemta informācija par bāreņa vai bez vecāku gādības palikuša bērna pilngadību un ārpusģimenes aprūpes beigšanos, ir pienākums izvērtēt minētās personas

vajadzības un resursus un pēc patstāvīgas dzīves uzsākšanas sniegt atbalstu, kā arī vismaz divus gadus pēc patstāvīgas dzīves uzsākšanas novērtēt personas sociālās situācijas izmaiņas. Lai īstenotu likumā noteikto normu, Rīgā ir izveidots Jauniešu atbalsta centrs, kurā speciālisti sniedz emocionālu, informatīvu, izglītojošu atbalstu jauniešiem no ārpusģimenes aprūpes vecumā no 17 līdz 24 gadiem, kā arī viņu aizbildņiem, audžuvecākiem un aizgādņiem ar mērķi panākt efektīvu pārejas procesu jaunieša patstāvīgas dzīves uzsākšanai. Jauniešu atbalsta centrs informē un nodrošina sociālo garantiju saņemšanas iespējas un cieši sadarbojas ar Rīgas Sociālo dienestu³. Redzot līdzšinējo Jauniešu atbalsta centra organizatorisko darbu un saturu, rodas iespaids, ka šāda pieeja būtu atbalstāma arī darbā ar bērniem ar funkcionāliem traucējumiem, kuriem, sasniedzot pilngadību, būs nepieciešami sociālie pakalpojumi.

Ārvalstu teorētiskajā literatūrā par bērniem ar funkcionāliem traucējumiem ir atsevišķas nodaļas grāmatās un atsauces uz pētījumiem, kas tieši veltītas pārejas posmam no bērna statusa uz pilngadīgas personas statusu. Šādas pieejas nepieciešamību pamato ar to, ka ikvienam bērnam un ģimenei pārejas periods no bērna statusa uz pilngadīgas personas statusu ir izaicinājumu pilns, bet bērniem ar funkcionāliem traucējumiem tas ir jo īpaši sarežģīts. Dažas ģimenes šo periodu tēlaini salīdzina ar "pazušanu tukšumā" (angļu – *disappearing into a void*), jo notiek pāreja no

3. Vairāk par Jauniešu centra izveidi un pamatojumu var lasīt: Jasinkēvičs, K. Sociālais darbs ar jauniešiem Rīgā pārejā no ārpusģimenes aprūpes uz neatkarīgu dzīvi. *Sociālais darbs Latvijā*. 2020. Nr. 2: 41. lpp.

relatīvi zināmā uz nezināmo⁴. Līdzīgi tika secināts arī Rīgas domes Labklājības departamenta laikā no 2019. gada februāra līdz jūnijam veiktajā pētījumā, kura mērķis bija noskaidrot bērnu ar funkcionālajiem traucējumiem un viņu ģimeņu vajadzības. Tika secināts, ka ģimenes, kurās aug bērni ar smagiem funkcionāliem traucējumiem, neatbilstošu pakalpojumu vai to trūkuma dēļ ar izteiktām grūtībām saskaras pirms un pēc bērna pamata izglītības apguves vecumā⁵. Vecums, kad jauniešiem beidz skolu, sakrīt ar pārejas periodu no bērna statusa uz pilngadīgas personas statusu, kad jāizdara izvēles par turpmākās dzīves plāniem – izglītība, nodarbošanās, brīvais laiks, socializācijas iespējas, dzīvesvieta u.tml. Sociālā dienesta sociālā darbinieka izaicinājums ir spēt izveidot abpusēji saprotamu komunikāciju, īpaši ar tiem jauniešiem, kuriem var būt arī runas, uztveres un dzirdes traucējumi.

Iepazīstoties ar Anglijas Nacionālā veselības dienesta mājas lapā⁶ ievietoto informāciju, jāsecina, ka Anglijā ar pārejas periodu saprot vecumu no 16 līdz

4. Warner, H. *Meeting the needs of children with disabilities: Families and professionals facing the challenge together*. – London: Routledge, 2006. P.152. Pieejams: *Meeting the Needs of Children with Disabilities | Families and Professions* (taylorfrancis.com)

5. Vairāk par pētījuma rezultātiem un atziņām var lasīt: Moors, M., Osis, J., Samete, D. Ģimeņu ar bērnu ar funkcionāliem traucējumiem vajadzību izpētē balstīts atbalsta pakalpojums. *Sociālais darbs Latvijā*. 2021. Nr.1: 32. lpp.

6. Moving from children's social care to adult's social care. Pieejams: <https://www.nhs.uk/conditions/social-care-and-support-guide/caring-for-children-and-young-people/moving-from-childrens-social-care-to-adults-social-care/> (Iegūts no: www.nhs.uk)

18 gadiem, bet gatavošanās tam notiek daudz ātrāk un pakāpeniski, jau laikā, kad bērns skolā pavadījis 9 gadus, proti, ir 13 vai 14 gadus vecs. Starp 16 un 18 gadiem notiek pāreja no pakalpojumiem bērniem uz pakalpojumiem pilngadīgām personām tādās jomās kā veselības un sociālā aprūpe, mentālā jeb garīgā veselība, izglītība, finansiālais atbalsts jauniešiem un ģimenei, nodarbinātība un mājoklis. Pārejas periods nav viens notikums, tas ir mērķtiecīgi plānots un īstenots noteiktā laika posmā. Kad jauniešiem kļūst 18 gadus vecs, viņš var vērsties pašvaldībā un lūgt, lai sociālais darbinieks veiktu vajadzību novērtējumu, uz kura bāzes tiek piedāvāti sociālie pakalpojumi. No sniegtās informācijas izriet, ka bērns varēs turpināt saņemt sociālos pakalpojumus bērniem līdz brīdim, kamēr tiks veikts vajadzību novērtējums un pieņemts lēmums par pakalpojumiem pilngadīgai personai vai lēmums, ka pakalpojumi nav nepieciešami. Vajadzību novērtējums var kļūt par daļu no izglītības un veselības aprūpes plāna, un to var veikt līdz 25 gadu vecumam. Ieskats Anglijas pieredzē liecina, ka ir svarīgi pārejas periodu ne tikai veidot kā labu praksi un iniciatīvu, bet arī nostiprināt normatīvajos aktos, kas skaidri parāda iesaistīto institūciju atbildību un mērķa grupas tiesības.

Saskaņā ar Bērnu tiesību aizsardzības likumu Latvijā bērns ir persona, kas nav sasniegusi 18 gadu vecumu, izņemot tās personas, kuras saskaņā ar likumu izsludinātas par pilngadīgām vai stājušās laulībā pirms 18 gadu vecuma sasniegšanas. Likumos par atbalsta un sociālo pakalpojumu saņemšanu attiecībā uz bērna vecumu noteiktas dažādas pieejas. Piemēram, Bērnu tiesību aizsardzības likums paredz, ka ārpusģimenes aprūpi izbeidz, kad bērna ve-

cāku ģimenē tiek nodrošināti labvēlīgi apstākļi bērna attīstībai vai arī viņš ir sasniedzis 18 gadu vecumu. Ilgāka bērna atstāšana aprūpes iestādē, pie aizbildņa vai audžuģimenē pieļaujama līdz mācību gada beigām, ja bērns turpina mācības. Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likums nosaka, ka valsts nodrošina atbalsta programmu ar celiakiju slimajiem bērniem arī pēc pilngadības sasniegšanas. Paredzēts, ka ar celiakiju slims bērns, kas mācās vispārējās izglītības vai profesionālās izglītības iestādē un nav vecāks par 20 gadiem vai studē augstskolā dienas nodaļā (pilna laika klātienē) un nav vecāks par 24 gadiem, var saņemt noteiktu finansiālu atbalstu. Līdzīgi ir ar psihosociālo rehabilitāciju paliatīvā aprūpē esošiem bērniem. 2021. gada 4. augustā Latvijas Republikas Saeima pieņēma normu, ka nepieciešamības gadījumā var turpināt paliatīvās aprūpes pakalpojuma sniegšanu jauniešiem līdz 24 gadu vecumam un viņa ģimenes locekļiem. Minētā izmaiņa pamatota atzinumā, ka gada laikā apmēram 10 paliatīvajā aprūpē esošie bērni sasniedz pilngadību un ar pilngadības iestāšanos bērnam un viņa ģimenes locekļiem tiek pārtraukts pakalpojums, un nav pieejams arī cits valsts budžeta finansēts paliatīvās aprūpes pakalpojums un atbalsts⁷. Cits piemērs – personas pēc pilngadības sasniegšanas, ja tās turpina iegūt pamatizglītību, vidējo izglītību, arodizglītību vai speciālo izglītību Latvijā, bet ne ilgāk kā līdz 21 gada vecuma sasniegšanai, var sa-

7. Likumprojekts "Grozījumi Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likumā" un tā anotācija, pieņemts LR Saeimā 2021. gada 4. augustā. Pieejams: <https://titania.saeima.lv/LIVS13/Saeima-LIVS13.nsf/0/D53AFD372420455CC2258727003CE-39B?OpenDocument>

ņemt uzturlīdzekļus⁸.

No iepriekš minētā izriet, ka normatīvajos aktos nevar saskatīt konsekvenci attiecībā uz personas vecuma noteikšanu. Pastāv vairāki varianti – visbiežāk 18 gadi, 20 gadi vai 24 gadi. Savukārt, kā argumenti attiecīga vecuma limita noteikšanai tiek izmantoti šādi apsvērumi: a) juridiskie – pilngadība; b) psiholoģiskie – attīstības vecumposms tiek saistīts ar spēju pelnīt; c) ekonomiskie – trūkst atbilstošu pakalpojumu. Apspriežot juridiskos aspektus, nevar neņemt vērā, ka no cilvēka vecumposmu attīstības perspektīvas katra jaunieša brieduma iestāšanās brīdis ir individuāls un saistīts ar virkni psihofiziskiem, vides, kultūras un citiem aspektiem. Līdz ar to faktiskā brieduma iestāšanās katram jauniešam laika ziņā var būtiski atšķirties.

Rīgas domes Labklājības departamenta praksē galvenie iemesli, kāpēc aizvien vairāk sociālajiem pakalpojumiem bērniem ar funkcionāliem traucējumiem tiek noteikts ilgāks sociālo pakalpojumu saņemšanas vecums (līdz 20 vai 24 gadiem), ir:

– trūkst sociālo pakalpojumu atbilstoši jauniešu vajadzībām, vajadzības ne vienmēr var apmierināt ar sociālā pakalpojuma saturu, kas veidots pilngadīgai personai;

– sociālo pakalpojumu sniedzēji, kuri nodrošina atbalstu bērniem ar funkcionāliem traucējumiem, norāda, ka ir nepieciešams turpināt sniegt atbalstu arī pēc pilngadības sasniegšanas, pieļaujot konkrētā pakalpojuma saturu;

– uz sociālajiem pakalpojumiem pilngadīgām personām ir rindas (dienas aprūpes centri, grupu māja (dzīvoklis), līdz ar to tie nav pieejami uzreiz;

– jaunieši vēl mācās, lai iegūtu izglītību, bet atbalsta pakalpojums joprojām ir nepieciešams;

– sociālo pakalpojumu sniedzēji, kas nodrošina pakalpojumus pilngadīgām personām, nav gatavi strādāt ar jauniešiem.

Sociālais darbs un sociālie pakalpojumi bērniem ar funkcionāliem traucējumiem, sasniedzot pilngadību

Rīgas valstspilsētas pašvaldībā strādā 11 Rīgas Sociālā dienesta sociālie darbinieki, kuri sniedz atbalstu ģimenēm, kurās ir bērns ar funkcionāliem traucējumiem, proti, specializējas darbam ar noteiktu mērķa grupu. Viens no sociālo darbinieku uzdevumiem ir piešķirt ģimenei vai bērnam sociālos pakalpojumus. Rīgas Sociālajā dienestā nav noteikta vienota rīcība, kā bērnus ar funkcionāliem traucējumiem un viņu ģimenes sagatavot pārejai uz pilngadības sasniegšanu. Katrā no Rīgas Sociālā dienesta teritoriālajiem centriem prakse var būt atšķirīga. Var atšķirties periods, kurā brīdī bērna ar funkcionāliem traucējumiem gadījuma vadīšanu pārņems sociālais darbinieks darbam ar pilngadīgām personām, kā notiks savstarpējā iepazīšanās, kurš sociālais darbinieks koordinēs sadarbību ar ārējām institūcijām, kādu informāciju saņems jaunieši un viņa ģimene. Līdz ar to ģimenes viegli var nonākt situācijā, kad valda neziņa un neizpratne – kas notiks ar manu bērnu, sasniedzot pilngadību. Pat situācijās, kad atbilstošu risinājumu ir maz, ir nepieciešama skaidra un saprotama atbalsta sistēma no sociālā dienesta puses.

Turklāt situācija jārisina no skatupunkta, ka persona ir pilngadīga un tiesīga pieņemt lēmumus par savu turpmāko dzīvi. **Personas iesaiste savas dzīves plānošanā un noteikšanā, ievērojot viņas tiesības līdzdarboties ar sociālā pakalpojuma saņemšanu saistītā lēmuma pieņemšanas procesā, būs atkarīga no tā, cik veiksmīga un pamatīga ir bijusi bērna iesaiste lēmumu pieņemšanā un viņa viedokļa izziņāšanā līdz pilngadības sasniegšanai, kādu lomu šajā procesā ir ieņēmuši vecāki vai vecāks – tik viegli vai sarežģīti jauniešiem būs veidot kontaktus ar pilngadīgo personu sociālo darbinieku un citiem profesionāļiem, t.sk. no citām institūcijām.** Atvieglot pārejas periodu var arī ar vecāku informēšanu par laicīgu iesaistīšanos bērna ar smagu funkcionālo traucējumu situācijas risināšanā, piemēram, ja tas ir aktuāli, tad jānodrošina laicīga rīcībspējas ierobežošana un aizgādības nokārtošana. Jautājumi, kas skar ikvienu – bankas konta atvēršana jauniešiem, invaliditātes noformēšana kā pilngadīgai personai, iepazīšanās ar sociālajiem pakalpojumiem u.c.

Liela atbildība par attiecību veidošanu pārejas posmā starp bērnu ar funkcionāliem traucējumiem un viņa ģimeni vai cilvēkiem, kas ir būtisks atbalsta resurss pēc pilngadības sasniegšanas, gulstas tieši uz Rīgas Sociālā dienesta sociālajiem darbiniekiem. Minēto apstiprina pētījumi, kas liecina, ka ģimenes locekļi nodrošina ikdienas aprūpi vairāk nekā 80% cilvēku ar garīga rakstura traucējumiem, un ģimenes aprūpe joprojām ir galvenais aprūpes veids līdz brīdim, kad personas ar garīga rakstura traucējumiem sasniedz 35–45 gadu vecumu. Tādējādi profesionālajām un so-

28

ciālajām sistēmām nepieciešams lielāks izpratnes un empātijas dziļums par ģimenes kā atbalsta sistēmas vajadzībām nekā tas ir pašlaik⁹.

Viens no iemesliem, kāpēc ģimene pati uzņemas rūpes par bērniem un pilngadīgām personām ar funkcionāliem traucējumiem, ir saistīts ar atbilstošu izglītības un sociālo pakalpojumu pieejamību. Esam tikai pašā sākumā, lai spētu ģimenei piedāvāt tādus sociālos pakalpojumus, kas ļautu apvienot bērna ar funkcionāliem traucējumiem aprūpi un izglītošanu ar vecāku nodarbinātību. Viens no tādiem pakalpojumiem Rīgā ir atbalsta personas pakalpojums ģimenēm, kuras audzina bērnus ar funkcionāliem traucējumiem. Atbalsta personas pakalpojums tiek nodrošināts otro gadu, un mērķa grupa ir bērni ar funkcionāliem traucējumiem no viena gada vecuma. Atbalsta mērķis ir ģimenes sistēmas stiprināšana, sniedzot praktisku un psihoemocionālu atbalstu vecākiem bērna izglītības, rehabilitācijas, socializācijas un ikdienas aprūpes nodrošināšanā. Tas palīdz mazināt fiziskā un garīgā izsīkuma stāvokli vecākiem, atslogojot vecāku ikdienu un radot ģimenes sociālai funkcionēšanai labvēlīgus apstākļus – harmonizējot ģimenes locekļu savstarpējās attiecības un stiprinot ģimenes finansiālo kapacitāti, vecākiem iesaistoties darba tirgū. Šobrīd ir pārāgri veikt tālejošus secinājumus par pakalpojuma efektivitāti ilgtermiņā, bet līdzšinējā pakalpojuma novērtējums rāda, ka uzlabojas ģimenes nodarbinātības un psihoemocionālais stāvoklis¹⁰. Jādomā, ka ģimenes, kuras saņēmušas sociālos pakalpojumus līdz bērna 3 gadu vecumam, iepretim ģimenēm, kuras pašas bijušas galvenās aprūpētājas, bērnam pieaugot un kļūstot pilngadīgam, būs daudz atvērtākas

un prasīgākas no sociālo pakalpojumu sniedzējiem, lai jaunietim nodrošinātu maksimāli neatkarīgu dzīvi.

Rīgā 2022. gadā ģimenēm ar bērniem ar funkcionāliem traucējumiem papildu valsts finansētajiem sociālajiem pakalpojumiem tiek piedāvāti 12 dažādi sociālie pakalpojumi. Daļa no pakalpojumiem ir bērniem līdz 8 gadiem, bet daļu var saņemt arī jaunieši pēc pilngadības iestāšanās. Ir sociālās rehabilitācijas pakalpojums, kas tieši orientēts uz jauniešiem ar funkcionāliem traucējumiem, kuri turpina iegūt izglītību. Sociālo pakalpojumu veidi, kurus var saņemt arī pēc pilngadības sasniegšanas:

– **atelpas brīdis** – ja bērns ir sasniedzis 18 gadu vecumu un turpina iegūt vispārējo vai profesionālo izglītību, viņam ir tiesības saņemt atelpas brīža pakalpojumu, bet ne ilgāk kā līdz dienai, kad sasniedz 24 gadu vecumu;

– **aprūpe mājās** – var saņemt līdz dienai, kad bērns sasniedz 20 gadu vecumu;

– **dienas aprūpes centrs (bērniem)** – var saņemt, sasniedzot pilngadību, ja turpina iegūt vispārējo vai profesionālo izglītību, bet ne ilgāk kā līdz dienai, kad sasniedz 21 gada vecumu; ja personai ir funkcionālie traucējumi – ne ilgāk kā līdz dienai, kad sasniedz 24 gadu vecumu;

9. Metodiskais materiāls sociālajam darbam ar pilngadīgām personām ar garīga rakstura traucējumiem, 33. lpp. Pieejams: <https://www.lm.gov.lv/lv/media/8362/download>

10. Osis, J. Sociāla pakalpojuma attīstīšanas process Rīgā: atbalsta personas pakalpojuma ģimenēm ar bērniem ar funkcionāliem traucējumiem piemērs. 27.05.2022. Prezentācija. Pieejams: https://ld.riga.lv/files/Prezentācijas/LD%20konference%2027052022_JO.pdf

– **individuālā sociālās rehabilitācijas programmas īstenošana** – nav vecuma ierobežojuma; neatkarīgi, kādā vecumā bērns sociālo pakalpojumu uzsācis saņemt, var turpināt tik ilgi, kamēr ir vajadzība. Rīgā otro gadu pēc kārtas tiek **piedāvātas arī individuālās sociālās rehabilitācijas programmas īstenošana pilngadīgām personām ar funkcionāliem traucējumiem, kuras turpina iegūt izglītību** vidusskolā, tehnikumā vai universitātē. Šo pakalpojumu nodrošina biedrība "Latvijas Bērniem ar kustību traucējumiem". Pakalpojuma ietvaros sākotnēji notiek sociālās rehabilitācijas darba grupas konsultācijas, kuru mērķis ir kopā ar jauniešiem (vajadzības gadījumā piedaloties ģimenes locekļiem) izvērtēt individuālās sociālās rehabilitācijas atbalsta programmas ieteicamās aktivitātes. 10 mēnešus viena kalendārā gada ietvaros pakalpojumā paredzētas dažādu speciālistu konsultācijas (karjeras, sociālā darbinieka, psihologa, radošās mākslas, ergoterapeita un logopēda konsultācijas, vingrošana un citu speciālistu atbalsts pēc vajadzības), kas tiek noteiktas individuāli katram jauniešim un kuru īstenošanu uzrauga sociālā pakalpojuma sniedzējs. Pakalpojuma galvenais uzdevums ir palīdzēt jauniešiem ar kustību traucējumiem iegūt arodu, profesiju vai grādu, kļūstot daudz konkurētspējīgākiem darba tirgū un dzīvē.

Ieteikumi, lai pārejas posmu no bērna statusa ar funkcionāliem traucējumiem uz pilngadīgas personas statusu sociālo pakalpojumu jomā padarītu mērķtiecīgāku

Turpmākie ierosinājumi formulēti, neveicot mērķtiecīgu pētījumu, bet uzklautot Rīgas Sociālā dienesta sociālos

darbiniekus, reizē atstājot atvērtus jautājumus labākiem risinājumiem.

– Pārejas periods no bērna ar funkcionāliem traucējumiem uz pilngadīgas personas dzīvi ir īpaši jāvada un jāplāno, jāvienojas, kurš no sociālajiem darbiniekiem būs jaunieša gadījuma vadītājs (sociālais darbinieks, kas strādā ar ģimenēm ar bērniem ar funkcionāliem traucējumiem, vai sociālais darbinieks darbā ar pilngadīgām personām, vai arī jāveido specializācija – sociālais darbinieks darbā ar jauniešiem). Jānodrošina, ka bērns un ģimene ir iepazinušies ar sociālo darbinieku, kurš turpmāk būs gadījuma vadītājs un galvenā kontaktpersona. Sociālajam darbiniekam jāsaprot, vai pārejas periodā sadarbību var plānot tikai ar bērnu vai jauniešiem vai arī ir nepieciešama ģimenes iesaiste.

– Jāieziņmē pārejas posma ilgums un mērķa grupas vecums, kurš, kā iepriekš secināts, nav viennozīmīgi definējams. Gatavošanās pārejas posmam varētu sākties bērna 16 gados un ilgt līdz 24 gadiem vai pat ilgāk. Jāvienojas, vai kopā ar bērnu tiek sagatavots individuālais sociālās rehabilitācijas plāns (iespējams, to var saukt citādi, piemēram, atbalsta plāns).

– Informācijas nodošana bērnam un vecākiem – kādi sociālie pakalpojumi pieejami, mājokļa pieejamība, invaliditātes kārtošana, bankas konta atvēršana, personu apliecinoša dokumenta noformēšana, informācija par aizgādības jautājuma kārtošanu un rīcībspēju (kur un kā šos jautājumus risina, cik daudz laika tas aizņem), informēšana par uzturlīdzekļu saņemšanu pēc pilngadības. Vecākiem jāizstāsta, ka, iestājoties pilngadībai, datu nodošana vecākiem tiks ierobežota. Rīgas Sociālā dienesta sociālie darbinieki ir ieteikuši,

ka vislabāk šādu informāciju sagatavot rakstiski, lai ģimene vai jaunieši var ar to iepazīties laicīgi. Informācijai jābūt arī interneta vidē, domājot par informāciju vieglajā valodā, lai ar to varētu iepazīties iespējami plašs jauniešu loks.

- Katru situāciju izvērtējot individuāli, jāpārlicinās, ka jauniešiem ir zināms sociālā darbinieka kontakttālrunis vai citas profesionālas atbalsta personas kontakti – tas ir aktuāli arī gadījumos, ja pēc pilngadības sasniegšanas sociālais darbs ar ģimeni netiek turpināts vai plānots.

- Jāpārlicinās, ka procesā, kad tiek pieņemti lēmumi par atbilstošiem sociālajiem pakalpojumiem, bērns līdz pilngadības sasniegšanai vai pēc apmeklē un iepazīstas ar iespējamiem pakalpojumu sniedzējiem – grupu māju (dzīvokli), dienas aprūpes centru pilngadīgām personām. Ja nepieciešams, sociālajam darbiniekam jāpalīdz veidot komunikācija starp jauniešu, ģimeni un sociālo pakalpojumu sniedzēju.

- Sociālo pakalpojumu attīstības līmenī jādara viss iespējams, lai piedāvātu sociālos pakalpojumus ārpus ģimenes aprūpes ietvara – grupu māja (dzīvoklis), atelpas brīdis, ģimenes asistents, dienas aprūpes centrs, individuālā sociālās rehabilitācijas programma un citi jauni sociālo pakalpojumu veidi, kas orientēti uz atbalstu ģimenes locekļiem, kuri veic aprūpi.

- Nepieciešams likumdošanā iestrādāt un noteikt pārejas periodu no bērna statusa ar funkcionāliem traucējumiem uz pilngadīgas personas statusu un vienoties par atbilstošas terminoloģijas lietošanu. Mērķtiecīgāku un efektīvāku pārejas periodu var plānot, ja iesaistās arī citas atbildīgās nozares – izglītība,

veselība, nodarbinātība. Nozaru tiesību aktos būtu jānosaka iesaistīto institūciju atbildība un atbalsts pārejas periodā iesaistītajiem ģimenes locekļiem.

Nobeigums

No iepriekš rakstītā var redzēt, ka tēma ir apspriešanas vērtā, ir daudz jautājumu, kas prasa padziļinātu analīzi un kompleksus risinājumus. Ir tikai apjaušma par to, kā risināt šos jautājumus, tāpēc autore iecere, veidojot šo rakstu, ir rosināt diskusiju un pievērst dažādu līmeņu atbildīgo amatpersonu uzmanību jautājuma sarežģītībai. Ir skaidrs, ka ģimenēm, kuras audzina bērnus un jauniešus ar funkcionāliem traucējumiem, ir vajadzīgs papildu atbalsts, ka sociālo pakalpojumu neesamība ietekmē ģimenes sociāli ekonomiskās aktivitātes iespējas un psihoemocionālo gaisotni ģimenē. Apsveicami, ka rakstā apskatītā problemātika nacionālā līmenī ir atzīta un iekļauta Sociālās aizsardzības un darba tirgus politikas pamatnostādņēs 2021.–2027. gadam. Tas tikai vēlreiz norāda, cik būtiski ir visos valsts pārvaldes līmeņos nezaudēt sistēmisku skatu uz šo problemātiku, uz ko arī visus aicinu.

Pateicos visiem Rīgas Sociālā dienesta un Rīgas Bērnu un jauniešu centra sociālajiem darbiniekiem, kuri jau šobrīd īsteno sociālā darba praksi darbā ar jauniešiem ar funkcionāliem traucējumiem pārejas periodā no bērna uz pilngadīgas personas statusu. Šī pieredze kalpos par pamatu izmaiņām tiesību aktos un sociālajā politikā.

Izmantotie avoti

1. Jasinkēvičs, K. Sociālais darbs ar jauniešiem Rīgā pārejā no ārpusģimenes aprūpes uz neatkarīgu dzīvi. Sociālais darbs Latvijā. 2020. Nr.2: 41.–46. lpp.

2. Jaunatnes politikas pamatnostādnes 2021.–2027.gadam, PROJEKTS. Pieejams: <https://www.izm.gov.lv/lv/media/7089/download>

3. Likumprojekts "Grozījumi Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likumā" un tā anotācija, pieņemts LR Saeimā 2021. gada 4. augustā. Pieejams: <https://titania.saeima.lv/LIVS13/SaeimaLIVS13.nsf/0/D53AFD372420455CC-2258727003CE39B?OpenDocument>

4. Moors, M., Osis, J., Samete, D. Ģimeņu ar bērnu ar funkcionāliem traucējumiem vajadzību izpētē balstīts atbalsta pakalpojums. Sociālais darbs Latvijā. 2021. Nr.1: 32.–46. lpp.

5. Moving from children's social care to adult's social care. Pieejams: <https://www.nhs.uk/conditions/social-care-and-support-guide/caring-for-children-and-young-people/moving-from-childrens-social-care-to-adults-social-care/> (Iegūts no: www.nhs.uk);

6. Metodiskais materiāls sociālajam darbam ar pilngadīgām personām ar garīga rakstura traucējumiem / Latvijas Kustība par neatkarīgu dzīvi, Resursu centrs cilvēkiem ar garīgiem traucējumiem "Zelda". Rīga: Latvijas Republikas Labklājības ministrija, 2019. 191 lpp. Pieejams: <https://www.lm.gov.lv/lv/media/8362/download>;

7. Ministru kabineta 2021. gada 1. septembra rīkojums Nr. 616 "Par Sociālās aizsardzības un darba tirgus politikas pamatnostādņēm 2021.–2027. gadam". Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/325828>

8. Osis, J. Sociālā pakalpojuma attīstīšanas process Rīgā: atbalsta personas pakalpojuma ģimenēm ar bērniem ar funkcionāliem traucējumiem piemērs. 27.05.2022. Prezentācija. Pieejams: https://ld.riga.lv/files/Prezentacija/LD%20konference%2027052022_JO.pdf

9. Uzturlīdzekļu garantijas fonda likums. Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=287534>;

10. VDEĀVK uzskaitē esošo bērnu ar invaliditāti skaits sadalījumā pēc administratīvās teritorijas. Pieejams: <https://data.gov.lv/dati/lv/dataset/berni-ar-invaliditati-adm-ter>, skatīts 13.07.2022.

11. Warner, H. Meeting the needs of children with disabilities: Families and professionals facing the challenge together. – London: Routledge, 2006. P.152. Pieejams: *Meeting the Needs of Children with Disabilities | Families and Profess* (taylorfrancis.com). Lūdzu mainīt uz šo saiti. <https://www.taylorfrancis.com/books/edit/10.4324/9780203087725/meeting-needs-children-disabilities-helen-warner>

Romu kopienas sociālās problēmas un specifika: Ventspils pieredze

Una Lapskalna, Mg.sc., *Ventspils Sociālā dienesta vadītāja, Latvijas Sociālo darbinieku biedrības valdes priekšsēdētāja*

Romu kopiena Ventspilī ir pārstāvēta plaši, veidojot vienu no lielākajām kopienām, tas ir, ap 90 ģimenēm un ap 1000 iedzīvotājiem. Raksta autore pieredze sociālajā darbā ar romu tautības pārstāvjiem ir kopš 2019. gada, un tā ļauj apkopotā veidā sniegt viedokli par galvenajām romu sociālajām problēmām un to risinājumiem. Lai mazinātu

problēmu kopumu, Ventspils pašvaldībā ir romu tautības mediatore romu tautības iedzīvotājiem, kas ir kā "tilts" starp romiem un institūcijām. Problēmu risināšanas kontekstā autore runās par ieguvumiem un šķēršļiem sadarbībā ar romu mediatori.

Čigāni vai romi? Romi jeb čigāni ir viena

no senākajām mazākumtautībām Latvijā. Jau no 16. gadsimta viņi ir neatņemama Latvijas kultūras daļas sastāvdaļa. Latvijas romu kultūra un tās unikālais mantojums veidojas ciešā saskarsmē ar Latvijas kultūru, vēsturi un sabiedriskajiem procesiem. Romi tiek uzskatīti par skaitliski lielāko mazākumtautību Eiropā. Pēdējos gados Eiropas un citās valstīs, arī Latvijā, ir novērojama tendence apzīmēt daudzskaitlīgu kopienu ar endonīmu „Romá” (latviskā versijā „romi”), kas kopš Pirmā Pasaules Romu kongresa 1971. gadā pakāpeniski kļuvis par visu romu tautību universālo pašnosaukumu¹. Uzskatot darba gaitas Ventspils Sociālajā dienestā, uzdevu jautājumu romu mediatorai Maldai Avramenko: “Kā jūs dēvēt – romi vai čigāni?” Malda atbildēja: “Čigāni, mēs neesam nekādi romieši,” ar to domājot Romas iedzīvotājus. Lai gan nesenā intervijā Malda minēja: “Es nezinu, kāpēc čigāni tika pārdēvēti par romiem – romi mēs esam starp savējiem, bet esmu dzimusi kā čigāniete, un ir pilnīgi vienalga, kā mani sauc – par romu vai čigānu, jo tas neko nemaina – es esmu tā, kas esmu.”² Ņemot vērā faktu, ka visos oficiālajos dokumentos tiek runāts par romiem, tad arī rakstā autore lieto šo terminu, bet sarunvalodā tiek izmantots termins “čigāni”, tāpēc vietām tekstā, kur tas vairāk atbilst kontekstam, tiks lietots šis jēdziens.

31.05.2016. Ministru kabineta noteikumos Nr. 329 “Noteikumi par Tautību klasifikatoru” klasifikatorā tautība “čigāns” minēts divas reizes, tas ir, pir-

1. Romi. Pieejams: <https://www.km.gov.lv/lv/romi>
2. Malda Avramenko: visiem romiem palīdzēt nevar, bet manī ir azarts. Pieejams: <https://neatkarriga.nra.lv/novados/381881-malda-avramenko-visiem-romiem-palidzet-nevar-bet-mani-ir-azarts>

majā reizē tikai “čigāns” un “čigāniete”, bet tālāk klasifikācijā “čigāns (roms)” un “čigāniete (romiete)”.

Saskaņā ar data.gov.lv pieejamajiem datiem par iedzīvotāju skaitu pašvaldībās pēc nacionālā sastāva³ norādīts, ka tautību “čigāns” norādījuši tikai 2487 iedzīvotāji. Dati tiek sagatavoti divas reizes gadā – uz 1. janvāri un 1. jūliju.⁴

Romu situāciju Latvijā 2021./2022. gadā analizējis tiesībsargs, un ir sagatavots pētījums par romu situāciju Latvijā Latvijas pašvaldību kontekstā. Pašvaldību un romu sadarbība kā pētījuma galvenais mērķis tika izvēlēts, jo pašvaldības veido primāro kontaktu ar iedzīvotājiem, kas dzīvo šajā teritorijā. Līdz ar to pašvaldības, tiesībsarga ieskatā, varētu sniegt visplašāko un detalizētāko informāciju par romiem.⁵ Lai mazinātu sociālās problēmas romu kopienā, Ventspils pašvaldība rod risinājumus sadarbībā ar Ventspils Sociālo dienestu, romu mediatora palīdzību un citiem resursiem. Minētās problēmas pētījumā ir pieminējis arī tiesībsargs.

Romu mediators

Ņemot vērā romu situāciju Latvijā izglītības, nodarbinātības, veselības aprūpes un mājokļu jomā, un nelielo romu iedzīvotāju skaitu valstī, kā arī Eiropas Komisijas padomes ieteikumus, 2012.

3. Iedzīvotāju skaits pašvaldībās pēc nacionālā sastāva. Pieejams: <https://data.gov.lv/dati/lv/dataset/iedzivotaju-skaitis-pasvaldibas-pec-nacionala-sastava/resource/497b2690-ab27-4eff-b8cd-31ec43279ae8>

4. Iedzīvotāju skaits pašvaldībās pēc nacionālā sastāva. Pieejams: <https://data.gov.lv/dati/lv/dataset/iedzivotaju-skaitis-pasvaldibas-pec-nacionala-sastava>

5. Romu situācija Latvijā. Pieejams: https://www.tiesibsargs.lv/uploads/content/publikacijas/romu_situacija_latvija_2022_1648646871.pdf

gadā tika izstrādāts nacionālās politikas pasākumu kopums romu integrācijai, kas tika iekļauts Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas pamatnostādņu ietvarā.⁶

Romu mediatori Latvijā darbojas no 2014. gada. Romu mediatoru darbs ir Latvijā pilnīgi jauna iniciatīva, kas tika īstenota Izglītības iniciatīvu centra (IIC) projekta „Integrācijas inkubators romu bērnu un jauniešu atbalstam” ietvaros (2013.–2015. gads). Kopš 2016. gada Kultūras ministrija ar Eiropas Komisijas atbalstu attīsta Latvijas romu platformu, kas ir koordinācijas mehānisms, lai uzlabotu visu romu integrācijas procesā iesaistīto pušu sadarbību, komunikāciju, pieredzes apmaiņu un informētību. Lai veidotu platformu, tiks izmantoti jau pastāvošie koordinācijas mehānismi, kā Romu integrācijas politikas īstenošanas konsultatīvā padome un Reģionālais ekspertu tīkls romu integrācijas jautājumos, kā arī aktīvās nevalstiskās organizācijas (NVO) un speciālisti no pašvaldībām.⁷

Romu mediatoru misija ir veicināt komunikāciju un sadarbību starp dažādām pusēm, palīdzot pārvarēt kultūras un statusa atšķirības un nodrošināt romu kopienas tiesības un vajadzības.

Romu mediatori ir vienlīdzīgu iespēju eksperti.

Romu mediatoru funkcijas:

- ✓ veidot uz savstarpējas uzticības un godīguma balstītas attiecības starp pušu pārstāvjiem;
- ✓ censties izprast situāciju, atspoguļot

6. Normatīvie akti. Pieejams: <https://www.km.gov.lv/lv/dokumenti-3>

7. Latvijas romu platforma. Pieejams: <https://www.km.gov.lv/lv/latvijas-romu-platforma>

pušu dažādos viedokļus, kā arī viņu uzskatus, attieksmi un rīcību;

- ✓ veidot kontaktus starp pusēm, nodrošinot efektīvu savstarpēju komunikāciju;
- ✓ nostiprināt un/vai veidot “gludāku” komunikāciju un sadarbību starp romu kopienām un sabiedriskajām veselības aprūpes, izglītības un darba tirgus iestādēm.

Romu mediatoru darbības mērķi:

- ✓ veicināt valsts un pašvaldību atbalstu romu tiesību nodrošināšanai;
- ✓ veicināt sadarbību starp romu kopienu un vietējo sabiedrību;
- ✓ popularizēt romu kultūras un vēstures lomu Latvijas vēsturiskajā kontekstā⁸.

Mediatora pakalpojums nodrošina veiksmīgāku sadarbību institūcijām ar romiem, piemēram, dokumentu izlasīšana priekšā un to būtības izskaidrošana, jo daļa romu ir analfabēti, kas rada grūtības un vērtību sadursmi izglītības jautājumā.

Romu mediatora Malda Avramenko Ventspilī darbojas jau četrus gadus, viņa par mediatori kļūva pēc Kultūras ministrijas lūguma iesaistīties Eiropas Savienības projektā “Romu sabiedrības integrācija”. Malda par savu darbu intervijā saka: “Mans uzdevums ir palīdzēt Ventspils romiem tikt galā ar sadzīviskām lietām. Pārsvārā palīdzu tiem, kuri, būdami analfabēti, daudzas lietas nesaprot, tāpēc viņiem ir nepieciešama palīdzība, lai sakārtotu gan mājokļu jautājumus, gan sociālos jautājumus, gan tīktu galā ar tiesu izpildītājiem, kas arī nav retums, kā arī veselības un izglītī-

8. Informatīvais materiāls romu mediatoriem. Pieejams: http://iic.lv/wp-content/uploads/2017/08/1-2-MATERI%C4%80LS-ROMU-MEDIATORIEM_gala.pdf

bas jautājumus. Visbiežāk tiesu izpildītāju redzes lokā nonāk analfabēti, kuri paši nezina, ko un kāpēc ir parakstījuši vai veikuši kādas citas darbības. Ļoti aktuāla manas darbības tēma ir bērnu motivēšana mācīties.⁹

Izglītība

Saskaņā ar Izglītības likuma 4. pantu obligāta ir no piecu gadu vecuma bērnu sagatavošana pamatizglītības ieguvei un pamatizglītības iegūšana vai pamatizglītības iegūšanas turpināšana līdz 18 gadu vecuma sasniegšanai¹⁰. Praksē gan nākas pieredzēt, ka romu kopienā izglītība kā vērtība ir vāji nodrošināta un netiek augstu vērtēta: analfabētisms, dažu klašu izglītība, galvenokārt līdz 7. klasei, visbiežāk mācības tiek pārtrauktas 13–14 gadu vecumā, kad vairākums romu pusaudžu izvēlas veidot savu ģimeni un neturpināt mācības, vecāku liegums un neieinteresētība mācīties, valodas barjera. Lai sievietes, kuras jau ir izveidojušas ģimeni, varētu apmeklēt izglītības iestādi, atļauja ir jāprasa vīram, kas nereti tiek liegta, jo jā rūpējas par bērniem un mājas soli. Izglītības trūkums iet roku rokā ar vāji attīstītām valodas prasmēm, kas rada šķēršļus, vērstoties institūcijās, piemēram, sociālajā dienestā. Sociālā dienesta darbiniekiem jārunā vienkāršā valodā, lai klients spētu uztvert un saprast sniegto informāciju. Diemžēl administratīvos aktus cilvēks ar analfabētismu (un romu vidū tādi ir) izlasīt neprot, un, tikai to izlasot viņam priekšā, tiek uztverta in-

9. Malda Avramenko: visiem romiem palīdzēt nevar, bet manī ir azarts. Pieejams: <https://neatkariga.nra.lv/novados/381881-malda-avramenko-visiem-romiem-palidzet-nevar-bet-mani-ir-azarts>

10. Izglītības likums. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/50759-izglitibas-likums>

formācija, piemēram, par sociālā palīdzības piešķiršanu vai nepiešķiršanu, cik lielā apmērā un uz cik ilgu periodu.

Romu etniskās klases Ventspils vakara vidusskolā tika izveidotas 1988. gadā pēc romu kopienas priekšlikuma. Šāds priekšlikums tika pamatots ar argumentu, ka liela daļa romu bērnu pārtrauc apmeklēt skolu un neiegūst nekādu izglītību, bet romu etnisko klašu izveidošanas mērķis bija mazināt šo tendenci¹¹. Savukārt 2018. gadā tās tika likvidētas. 2013. gadā tiesībsargs veica monitoringa vizīti Ventspils pašvaldībā, kuras laikā iedzīvotāji varēja saņemt Tiesībsarga biroja juristu konsultācijas. Monitoringa vizītes laikā tika apmeklēta Ventspils pilsētas dome un pašvaldības padotības iestādes – vizītes ietvaros tiesībsargs Juris Jansons tikās arī ar alternatīvās aprūpes centra „Žēlsirdības māja” pārstāvjiem un romu kopienas pārstāvjiem¹².

Pēc vizītes Ventspilī tiesībsargs aicināja Ventspils pilsētas domi likvidēt romu segregāciju skolās. Tiesībsarga ieskatā romu klašu veidošanai nav pozitīva rezultāta, ko apliecina Ventspils vakara vidusskolas vadības sniegtie statistikas dati tiesībsarga monitoringa vizītes laikā Ventspils pašvaldībā. Mācības pirmajā klasē uzsāk 25–30 skolēni, tomēr deviņi klasi pabeidz 1–7 skolēni, vidusskolā lielākā daļa mācības netur-

11. Pēc Ventspils vakarskolas un romu klašu slēgšanas lielākā daļa romu bērnu turpina mācības citās skolās. Pieejams: <https://ventspils.pilseta24.lv/zina?slug=pec-ventspils-vakarskolas-un-romu-klasu-slegšanas-lielaka-dala-romu-bernu-turpina-macibas-citas-skolas>

12. 28.februārī tiesībsargs konsultēs ventspilsniekus un pilsētas domē veiks monitoringu. Pieejams: <https://www.tiesibsargs.lv/news/lv/28-februari-tiesibsargs-konsultes-ventspilniekus-un-pilsetas-dome-veiks-monitoringu>

pina. Tiesībsargs atzīmēja, ka Ventspils vakara vidusskolas pedagogu pieredzi darbā ar romu bērniem var izmantot kā piemēru, mācot nepieredzējušus pedagogus darbā ar romu bērniem. Tomēr fakts, ka romu bērni mācās atsevišķās klasēs no pārējiem bērniem, nav pieļaujams, jo bērni tādējādi tiek iedalīti pēc etniskā principa, līdz ar to nenotiek pilnvērtīga komunikācija ar citu tautību un kultūru pārstāvjiem. Pāreja jāveic pakāpeniski, izveidojot attiecīgu attīstības programmu un ņemot vērā iekļaujošās jeb multikulturālas izglītības principus¹³. Diemžēl prakse pierāda, ka romu klašu likvidācija ir veicinājusi analfabētisma izplatību romu kopienā, kā arī izpratne par izglītības nozīmīgumu un nepieciešamību joprojām ir vāji attīstīta. Pateicoties aktīvam romu mediatores darbam un neatlaidībai, Ventspils Pārventas pamatskolā ir skolotāja palīgs romu bērniem. Ar skolotāja palīga darbu tiek risināti tādi jautājumi kā skolas kavējumu mazināšana, mācību vielas un materiālu tulkošana no romu uz latviešu valodu un otrādi. Ar bērniem tiek runāts par izglītības ieguvumiem, ar pozitīviem piemēriem stāstīts, kāda var būt nākotne, ja ir iegūta laba izglītība. Nenoliedzami, ir pozitīvie piemēri, kur romiem ir veiksmīga karjera un sakārtota dzīve, kā arī veiksmīgs business un ģimenes dzīve. Skolotāja palīgs romu bērniem skolā ir kā “savējais”, kurš skaidro izglītības nozīmīgumu un ieguvumus, jo daudziem bērniem vecāki ir analfabēti un nespēj sniegt nepieciešamo atbalstu izglītības jautājumā. Diemžēl arī Covid-19 pan-

13. Tiesībsargs aicina Ventspils pilsētas domi likvidēt romu segregāciju skolās. Pieejams: <https://www.tiesibsargs.lv/news/lv/tiesibsargs-aicina-ventspils-pilsetas-domi-likvidet-romu-segregaciju-skolas>

dēmija parādīja negatīvu iezīmi, ka izsniegtās planšetes un datori bieži tika aiznesti uz lombardu, nevis izmantoti mācību procesā. Tiesa gan, šādas situācijas nav attiecināmas tikai uz romu kopienu. Lai atgūtu ieķīlāto tehniku, lielu darbu ieguldīja gan romu mediatore, gan sociālā dienesta darbinieki. Vēl daudz jāstrādā, lai romu kopienā, kas ir sociālā dienesta redzes lokā, izglītība kļūtu par vērtību un to uzskatītu par pamatvajadzību.

Nākotnē plānots, ka romu mediatore nodrošinās pamatapmācības kopā ar skolotāja palīgu, lai palīdzētu pilngadīgajiem romiem apgūt lasītprasmi un parakstīties, kad tas ir nepieciešams, jo praksē ir gadījumi, kad pilngadīgie romi neprot turēt rokā pildspalvu.

Nodarbinātība

Ar izglītības trūkumu cieši saistītas ir nodarbinātības problēmas. Ja romu iedzīvotāji strādā, tad galvenokārt mazkvalificētu darbu. Praksē novērots, ka ilgi vienā darba vietā noturas retais, jo ir grūtības ar darba grafika ieviešanu, proti, neiet uz darbu noteiktajā darba laikā, kavē vai ātrāk beidz strādāt. Darba devējiem esot aizspriedumi un neuzticības nacionalitātes dēļ, nākas saskarties ar mītiem, kā piemēram, “visi čigāni zog”, “viņiem jau uzticēties nevar, acis no pieres izzags” utt. Vai notiek diskriminācija? Tieši pierādījumi par diskrimināciju nav uzrādīti vai nav zināmi sociālā dienesta darbiniekiem. Latvijas Republikas Satversmes 91. pants nosaka, ka visi cilvēki Latvijā ir vienlīdzīgi likuma un tiesas priekšā. Cilvēka tiesības tiek īstenotas bez jebkādas diskriminācijas. Gribētos domāt, ka tas tiek ievērots.

Tipisks sociālā dienesta romu klients ir ilgstošs bezdarbnieks, neregistrēts bez-

darbnieks. Nodarbinātības valsts aģentūra profesionālās mācības un pārkvalificēšanos ar tik zemu izglītības līmeni neparedz. Nabadzība ir sekas nodarbinātības trūkumam, tā tiek risināta ar neoficiālu sezonālu nodarbinātību: ogu, sēņu lasīšana un pārdošana. Diemžēl arī ar narkotisko vielu tirgošanu. Kā redzams no gadījumiem praksē, narkotiku tirgošanā tiek iesaistīti bērni līdz vecumam, kas paredz kriminālatbildību. Līdz ar to bērni neapmeklē skolu, jo ir "jāstrādā". Lai dotu iespēju iepazīties ar darba vidi, noteikumiem, uzņemties atbildību par saistībām un attīstītu sociālās prasmes, romu bērniem, tāpat kā jebkuram Ventpils iedzīvotājam, ir iespēja piedalīties programmā "Vasaras nodarbinātība", kurā ir trīs apakšprogrammas:

- ✓ 13–14 gadus veciem jauniešiem ar 100% pašvaldības finansējumu;
- ✓ 15–20 gadus veciem jauniešiem, kura ir sadarbībā ar Nodarbinātības valsts aģentūru ar 50% pašvaldības līdzfinansējumu;
- ✓ 15–20 gadus veciem jauniešiem ar 100% pašvaldības finansējumu.

Programmas mērķis ir iespēja jauniešiem nopelnīt naudu, iegūt pieredzi, uzsākot darba gaitas, piemēram, sagatavot Curriculum Vitae (CV), attīstīt un pilnveidot prasmes, kas noderēs uzsākot patstāvīgas darba gaitas. Iespēju strādāt vasarā romu bērni izmanto, un tā ir arī iespēja mainīt darba devēju stereotipus par romu kopienā. Romu bērni ar pozitīvo piemēru, proti, veiksmīgu iekļaušanos darba vidē veicina stereotipu mazināšanos, ko atzīst darba devēji savās intervijās.

Mājoklis

Romiem vairāk raksturīga ir dzīvošana

nelielās dzīvokļu mājās. Pieejamību mājoklim kavē arī tādi faktori kā pašu prasības pēc noteiktas dzīvesvietas, zemie un neregulārie ienākumi, kas ir viens no būtiskākajiem mājokļa pieejamību ierobežojošiem faktoriem. Nereti romu iedzīvotājiem ir vāja izpratne par obligātajiem maksājumiem, tas ir, par komunālajiem pakalpojumiem, dzīvesvietu, elektrību un tamlīdzīgi. Piemēram, kad tiek atslēgta elektrība, tad persona vēršas sociālajā dienestā, un tiek noskaidrots, ka elektrība atslēgta parādu dēļ. Tālāk notiek darbs ar personu, lai tāda situācija vairs neatkārtotos, un tiek sekots līdz situācijas gaitai. Ir gadījumi, kad ļaunprātīgi netiek veikti maksājumi par dzīvesvietu un komunālajiem maksājumiem, jo ģimenē ir bērni, un ģimenei ar bērniem pašvaldībai ir pienākums ierādīt dzīvesvietu. Kopš spēkā stājās un praksē tiek piemēroti 17.12.2020. Ministru kabineta noteikumi Nr. 809 "Noteikumi par mājāsaimniecības materiālās situācijas izvērtēšanu un sociālās palīdzības saņemšanu", novērots, ka parādi ir vai nu mazāki vai palikuši nemainīgi un nav pieauguši. Galvenokārt tāpēc, ka šī romu daļa ir garantētā minimālā ienākuma pabalsta saņēmēji, līdz ar to izdevumi par mājokli tiek segti pilnībā. Jāatzīst, ka šis faktors nav nodarbinātību veicinošs.

Veselība

Novērots, ka romu kopienā attieksme pret savu veselības stāvokli ir bezatbildīga, jo viena daļa ir ar smagām diagnozēm: hepatīti, AIDS, HIV, tuberkuloze u.c. Arī diagnožu noteikšanā un medikamentu regulārā lietošanā liela nozīme ir romu mediatorai, kura rūpējas par to, piemēram, pati ved jaundzimušos uz Latvijas Infektoloģijas centru. Minēto diagnožu dēļ nereti tiek nokār-

tota invaliditāte, kas "ir labs iemesls" nestrādāt. Romu iedzīvotājiem ir vāja izpratne par slimību nopietnību un kā ar tām sadzīvot, lai mazinātu iespēju inficēt citus cilvēkus.

Ierastie komunikācijas kanāli – bukleti aptiekās un/vai ģimenes ārstu praksēs, reklāmas un sociālās kampaņas plašsaziņas līdzekļos un citi – darbojas nepietiekamā līmenī vai nedarbojas vispār. Romu tautības pārstāvju atšķirīgie priekšstati par uzvedības normām, lielāka vai mazāka neatbilstība sabiedrībā pieņemtajiem saskarsmes modeļiem, kā arī atsevišķu prasmju trūkums, neprasme organizēt laiku, zināms haotiskums, vienaldzīga attieksme pret termiņiem un laika grafiku rada papildu problēmas iekļauties vispārējā veselības aprūpes sistēmā un pieejamo pakalpojumu pilnvērtīgā izmantošanā, papildus rosinot neiecietīgas attieksmes paušanu no citiem sabiedrības locekļiem.

Daudz runāts par grūtībām un problēmām romu kopienā, ar ko strādā sociālā dienesta darbinieki, bet ir arī piemēri, kad romi iegūst labu izglītību, strādā labi apmaksātu darbu un ir izveidojuši veiksmīgu ģimenes dzīvi. Pēc sociālā dienesta darbinieku novērojumiem romu kopiena ievēro savas tradīcijas, ir sabiedriski, atvērti komunikācijai, draudzīgi, talantīgi, īpaši muzikālajā ziņā.

Nobeigums

Pasaulē un tai skaitā Latvijā tiek strādāts pie tā, lai romu kopiena tiktu iekļauta vietējā sabiedrībā, ir plānošanas dokumenti un dažādas aktivitātes, kas paredz romu integrāciju. Problēmas, par kurām tika rakstā runāts, ir jebkurā kopienā, un romu kopiena ne ar ko īpašu neatšķiras. Ventpils Sociālajam dienestam ir veiksmīga sadarbība ar romu mediatoru, bet vai viens cilvēks

spēj un var visu? Kā kādā intervijā atzina Malda: "Visiem romiem palīdzēt nevar, bet manī ir azarts." Lai uzlabotu situāciju romu kopienā, jāstrādā ne tikai romu mediatorai, bet tas ir kopējs darbs gan institūciju darbiniekiem izglītības iestādēs un sociālajā dienestā, gan visai sabiedrībai kopumā. Romi nav jāintegrē, jo viņi jau dzīvo mūsu sabiedrībā un ir pilsētas iedzīvotāji. Romi ir jāizglīto par vispārējām vērtībām un caur pozitīvajiem piemēriem jāredz, ka var dzīvot kvalitatīvu dzīvi.

Izmantotie avoti

1. Iedzīvotāju skaits pašvaldībās pēc nacionālā sastāva. Pieejams: <https://data.gov.lv/dati/lv/dataset/iedzivotaju-skaitis-pasvaldibas-pec-nacionala-sastava>.
2. Iedzīvotāju skaits pašvaldībās pēc nacionālā sastāva. Pieejams: <https://data.gov.lv/dati/lv/dataset/iedzivotaju-skaitis-pasvaldibas-pec-nacionala-sastava/resource/497b2690-ab27-4eff-b8cd-31ec43279ae8>.
3. Informatīvais materiāls romu mediatoriem. Pieejams: https://iic.lv/wp-content/uploads/2017/08/1-2-_MATERI%C4%80LS-ROMU-MEDIATORIEM_gala.pdf.
4. Izglītības likums. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/50759-izglitibas-likums>
5. Latvijas romu platforma. Pieejams: <https://www.km.gov.lv/lv/latvijas-romu-platforma>.
6. Malda Avramenko: visiem romiem palīdzēt nevar, bet manī ir azarts. Pieejams: <https://neatkariga.nra.lv/novados/381881-malda-avramenko-visiem-romiem-palidzet-nevar-bet-mani-ir-azarts>.

7. Normatīvie akti. Pieejams: <https://www.km.gov.lv/lv/dokumenti-3>.

8. Pēc Ventspils vakarskolas un romu klašu slēgšanas lielākā daļa romu bērnu turpina mācības citās skolās. Pieejams: <https://ventspils.pilseta24.lv/zina?slug=pec-ventspils-vakarskolas-un-romu-klasu-slegšanas-lielaka-dala-romu-bernu-turpina-macibas-citas-skolas>.

9. Romu situācija Latvijā. Pieejams: https://www.tiesibsargs.lv/wp-content/uploads/migrate_2022/content/publikacijas/romu_situacija_lat-

[vija_2022_1648646871.pdf](https://www.tiesibsargs.lv/news/tiesibsargs-aicina-ventspils-pilsetas-domi-likvidet-romu-segregaciju-skolas/).

10. Tiesībsargs aicina Ventspils pilsētas domi likvidēt romu segregāciju skolās. Pieejams: <https://www.tiesibsargs.lv/news/tiesibsargs-aicina-ventspils-pilsetas-domi-likvidet-romu-segregaciju-skolas/>.

11. 28. februārī tiesībsargs konsultēs ventspilniekus un pilsētas domē veiks monitoringu. Pieejams: <https://www.tiesibsargs.lv/news/28-februari-tiesibsargs-konsultes-ventspilniekus-un-pilsetas-dome-veiks-monitoringu/>.

Liepājas nevalstisko organizāciju konsorcijs sociālajā jomā

Guna Krēgere-Medne, Mg. soc. d., nodibinājuma "Sociālā atbalsta un izglītības fonds" (SAIF) valdes locekle, struktūrvienības Kurzemes ģimeņu atbalsta centra "Liepāja" vadītāja

Vārds "sadarbība" ir viens no atslēgas vārdiem, ja domājam par sociālā darba praksi gan mikro, gan mezo, gan makro līmenī. Sadarbība notiek gan vienas organizācijas ietvaros, gan starpinsti-tūciju un starpnozaru līmenī. Dažādas sadarbības formas atšķirīgos līmeņos ir veids, kā risināt sociālo gadījumu, plānot, vienoties, apmainīties ar informāciju, veidot vienotu skatījumu, veicināt diskusiju u.c.

Sadarbības prasmes mēs, sociālajā jomā strādājošie, turpinām mācīties un attīstīt, un reizēm galvenais secinājums dažādu jautājumu risināšanas procesā ir, ka "nepieciešams pilnveidot sadarbību".

Rakstā tiks aprakstīta tāda sadarbības

forma kā konsorcijs, ko sev kā piemērotu izvēlējās vairākas Liepājas sociālās jomas nevalstiskās organizācijas (turpmāk – NVO), 2021. gadā parakstot konsorcijs līgumu. Rakstā tiks stāstīts par šādas sadarbības formas ieguvumiem un kompromisiem.

Arī Liepājā 2020. gads un Covid-19 krīze atnāca ar negaidītām pārmaiņām, nesdama līdzīgu satraukumu, neziņu, daudz jautājumu, maz atbilžu, tomēr nepieciešamību turpināt strādāt – mūsu, sociālo pakalpojumu sniedzēju, sociālās jomas organizāciju, gadījumā turpināt nodrošināt sociālos pakalpojumus. Spēja pielāgoties, būt elastīgiem jaunajos apstākļos bija sociālās jomas nevalstisko organizāciju resurss, lai spētu nodrošināt katras organizācijas galvenos uz-

devumus.

Pandēmija bija aktualizējusi daudzus jautājumus, kas bija svarīgi arī pirms distancēšanās gadiem, tomēr tieši krīze bija tā, kas šos jautājumus – sadarbība, kopīga sociālās jomas plānošana, savstarpējs atbalsts, leģitīma vieta un laiks, kur apspriest NVO aktuālos jautājumus, virzīt NVO intereses – padarīja īpaši aktuālus. Iespējams, ka distancēšanos un izolēšanos izjutām ne tikai individuāli vai kā sabiedrība kopumā, bet zināmu "vientulību" izjuta arī organizācijas.

Sociālās jomas Liepājas nevalstisko organizāciju tikšanās notika arī pirms pandēmijas un konsorcijs līguma, tomēr Covid-19 krīze bija galvenais iemesls, kā rezultātā tika noslēgts Sociālās jomas nevalstisko organizāciju konsorcijs līgums, jo pastāvēja bažas, ka krīzei ieilgstot, var rasties virkne jautājumu, kas būtu risināmi ar pašvaldībām, un to kopā darīt būtu produktīvāk.

Savstarpējo sadarbības līgumu parakstījām šādas sociālās jomas organizācijas – **centra "Marta" Liepājas filiāle**, organizācija, kas nodarbojas ar pakalpojumu sniegšanu vardarbībā cietušām personām, nodrošina atbalstu gan individuāli, gan atbalsta grupu veidā, izglīto sabiedrību, t.sk. jauniešus par vardarbības tēmu, nodarbojas ar vardarbības prevenci; **Sociālā atbalsta un izglītības fonda (SAIF) Kurzemes ģimeņu atbalsta centrs "Liepāja"**, kas nodrošina vairākus sociālos pakalpojumus Kurzemes reģionā – ārpusģimenes aprūpes atbalsta centra pakalpojumu, ģimenes asistenta pakalpojumu, agrīnās intervences pakalpojumu, sociālā mentora pakalpojumu un citus; **House of Hope** – nevalstiskā organizācija, kas sniedz ikdienas atbalstu ģimenēm, jau-

najām māmiņām, jauniešiem savā atbalsta centrā, ievieš dažādas jaunas idejas savā sociālajā uzņēmumā, pie sava centra ir izvietojusi kopienas partikas skapi; **Pusaudžu resursu centra Liepājas filiāle**, kas nodrošina konsultācijas pusaudžiem un jauniešiem, izglīto sabiedrību par mentālās veselības jautājumiem; **YOU+**, kas darbojas jauniešu laukā, aktivizē jauniešus un jauniešu organizācijas atbalsta tīklā, nodrošina mentora pakalpojumu riska grupas jauniešiem Liepājā, un **Via Libertas**, kas darbojas atkarību un HIV profilakses jomā.

Visas mūsu konsorcijs organizācijas vieno praktisks darbs sociālajā laukā. **Esam sociālo pakalpojumu sniedzēji vai gatavojamies par tādiem kļūt, reizēm esam savu klientu interešu pārstāvji vai vajadzību "nesēji" konkrētā pašvaldībā, jo cilvēks mums ir vērtība un mēs "degam" par savu ideju.** Iespējams, tieši šī degsme bija tā, kas mūs vienoja, radīja interesi vienam par otru, kā arī sarunās sapratām un definējām, ka mums visiem svarīga ir ideja par sociālo pakalpojumu profesionalitāti, tās stiprināšanu. Izjutām nepieciešamību, ka mums kā kopumam ir svarīgi skaidrot, demonstrēt NVO kā līdzvērtīgu sadarbības partneri pašvaldībā, attīstīt jaunus sociālos pakalpojumus.

Piemērotākās sadarbības formas izvēle

Vārdi, kas apzīmē "sadarbības formas" organizāciju līmenī, varētu būt, piemēram, – *partnerība, projekts, sadarbības grupa, konsorcijs, federācija, asociācija, konfederācija, sadarbības tīkls, sindikāts.*

Dažādie sadarbības apzīmējumi ietver dažādus ieguvumus un dažādus stratē-

ģiskus kompromisus. Izvēloties nepiemērotu sadarbības veidu, pastāv risks "iesaistīties attiecībās", kuras nav "īstās", kuras, iespējams, prasa par daudz spēka, enerģijas, laika resursu. Neizvērtējot varam būt neapmierināti ar sadarbības formas struktūru un organizēšanas principiem.

Noskaidrojot, kurš sadarbības veids ir vispiemērotākais, organizācijām jāapsver gan šī veida ieguvumi, gan kompromisi. Novērtējot sadarbības veida priekšrocības, saistības, organizatoriskās spējas, struktūru un līdzekļu nepieciešamību, būsīm jau izdarījuši daļu organizatoriskā darba.

Liepājas nevalstisko organizāciju gadījumā, slēdzot konsorcijs līgumu, iespējams, vairāk fokusējamies uz vēlamu kopīgi sasniedzamo mērķi, katras organizācijas individuālajām vajadzībām un nepietiekami izvērtējam kompromisus un riskus, jo katra sadarbība ir kompromisu māksla. No šodienas skatu punkta, šis ir jautājums, kam noteikti svarīgi veltīt laiku, un būt atklātiem gan pret sevi, gan partneru organizācijām, sarunās ienesot ne tikai to, ko vēlamies mainīt vai panākt individuāli, bet arī katras organizācijas spēju pielāgoties.

Atvērts vai slēgts sadarbības tīkls

Sadarbības tīkls var būt atvērts vai slēgts. Šis ir būtisks jautājums ikvienam sadarbības veidam, ko, iespējams, ir nepieciešams atrunāt sadarbības līgumā.

Atvērts sadarbības tīkls nozīmē, ka visiem tā dalībniekiem ir jābūt pietiekami elastīgiem un pieņemošiem, lai esošajā struktūrā varētu ienākt jauns partneris. Atvērts sadarbības tīkla resurss – daudz vairāk ideju, risinājumu, "jaunas asinis", lielāka aktivitāte tikšanās rei-

zēs, lielāks cilvēku resursa potenciāls, dažādāka pieredze.

Riska jautājums parasti ir, kā tas bija arī mūsu Liepājas konsorcijs gadījumā, vai organizācija ir gatava "atvērties", dalīties savā intelektuālajā potenciālā ar citiem un būt ar lielu dalībnieku loku. Vai no 100 dažādām idejām un risinājumiem sadarbības tīklam būs laiks izvēlēties tiešām labāko?

Savukārt slēgtu sadarbības tīklu veido noteikts, jau sākotnēji zināms organizāciju loks, un sadarbības līgums neparedz jaunu dalībnieku iesaisti. Sākotnēji mēs, Liepājas konsorcijs, apsvērām domu veidot slēgtu sadarbības tīklu, jo mūsu pusē praksē nedarbojas pārāk liels skaits sociālās jomas NVO. Tomēr izšķīrāmies par labu atvērtajam sadarbības līgumam, jo pastāvēja bažas, ka slēgtam tīklam ir risks kļūt par "privātu klubu", kurā, iespējams, esošās organizācijas sākotnēji jūtas komfortabli un droši, tomēr ilgtermiņa darbībā, neieplūstot jaunām idejām, tīkla darbība var kļūt pārāk rutinēta un pat izsīkt.

Vēl viens svarīgs nosacījums atvērtā sadarbības tīkla izvēlei – ļoti ceram uz sociālo pakalpojumu sniedzēju organizāciju attīstību Liepājā un visā Dienvidkurzemes novadā. Tās varētu kļūt par jauniem konsorcijs dalībniekiem un sniegt profesionālu piensumu sociālajai jomai.

Sadarbības tīkla pārvaldības forma

Lai gan izvēle sadarboties un būt sadarbības tīklā ir brīvprātīga, pašu organizāciju iniciēta, kā tas bija Liepājas nevalstisko organizāciju gadījumā, svarīgi saprast, kāda būs sadarbības tīkla pārvaldības forma.

Praksē eksistē divas vadošās organizāciju sadarbības tīklu formas – **hierar-**

hiska un lineāra sadarbības forma.

Hierarhiskā sadarbības forma nosaka, ka tiesības izlemt, kuras problēmas vai vajadzības ir vissvarīgākās, kā tās tiks risinātas, kurš ir pieņemamākais risinājums, ir pilnībā uzticētas vienai vadošajai tīkla organizācijai, piemēram, vadošajam partnerim kādā projektā. Šādi tīkli ir hierarhiski, struktūra ir skaidra un saprotama, lēmumu pieņemšanā visi paļaujas vai atbildību delegē vadošajai organizācijai.

Savukārt lineāras sadarbības tīkli ir tādi, kur dalībnieki procesā ir līdzvērtīgi un kopīgi izlemj galvenos jautājumus. Šī forma šķita piemērota Liepājas NVO konsorcijs, jo konsorcijs sākotnējais dalībnieku skaits nav liels, kas atļauj uzturēt pietiekami efektīvu komunikāciju, ātri panākt savstarpēju vienošanos, kā arī vēlējamies uzsvērt mūsu vienlīdzību.

Konsorcijs kā sadarbības forma

Kas tad īsti ir sadarbības forma "konsorcijs" un kā nonācām tieši pie šīs sadarbības formas? **Konsorcijs** (no latīņu valodas *consortium* – "sadarbība", "apvienība") ir uz laiku izveidota vairāku personu, uzņēmumu, organizāciju vai pat valdību apvienība ar mērķi īstenot kādu kopēju darbību vai apvienot resursus kopēja mērķa sasniegšanai. Konsorcijs dalībnieki saglabā savu pilnu patstāvību un var iekļauties arī citās apvienībās¹.

Konsorcijs ir vienlīdzīgu, ekonomiski un juridiski neatkarīgu personu pagaidu apvienība. Konsorcijs vienojas par konkrētu mērķu sasniegšanu.

Sākumā vārds "konsorcijs" mums kā sa-

1. <https://lv.wikipedia.org/wiki/Konsorcijs>

līdzinoši nelielām nevalstiskām organizācijām šķita pārāk ambiciozs, jo, iepazīstoties ar terminu, sociālajās vietnēs varējām lasīt par lielu biznesa, zinātnes, izglītības organizāciju noslēgtiem konsorcijs līgumiem, piemēram, Latvijā "Trīs Latvijas universitātes izveido konsorcijs"². Tomēr, pētot šo sadarbības formu sīkāk, sapratām, ka konsorcijs ārvalstīs bieži tiek izmantoti gan sociālās aprūpes, gan bērnu tiesību aizsardzības laukā, katram konsorcijs ir savs mērķis un uzdevumi, līdz ar to arī noslēgtā sadarbības līguma termiņš un sasniedzamie rezultāti.

Liepājas sociālās jomas nevalstisko organizāciju konsorcijs līgumu kā sadarbības formas nostiprināšanu izvēlējamies tieši definīcijā norādīto iemeslu dēļ:

- bija svarīgi nostiprināt apvienību, lai īstenotu konkrētus, kopīgus mērķus, kas atbilst visu organizāciju interesēm;
- bija svarīga ar līgumu nostiprināta sadarbība, lai nepieciešamības gadījumā apvienotu resursus kāda konkrēta mērķa sasniegšanai, pārstāvētu kopīgu viedokli;
- bija būtiski, ka katra organizācija pilnībā saglabā savu patstāvību, savu identitāti, turpina neatkarīgi nodrošināt savu darbību, iesaistās arī citās sadarbības formās, nodrošina sociālos pakalpojumus u.tml.

Noslēdzot līgumu, esam radījuši leģitīmu telpu, kurā, apzinoties sadarbības nozīmi sociālās jomas ilgtspējīgā attīstībā, veicināt sadarbību ar pašvaldības

2. Trīs Latvijas universitātes izveido konsorcijs. Izglītības un zinātnes ministrija. Iegūts no: https://www.izm.gov.lv/lv/jaunums/tris-latvijas-universitates-izveido-konsorcijs?utm_source=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F, pieejams: <https://www.izm.gov.lv/lv/>

un valsts iestādēm, risināt definētos un līgumā iekļautos uzdevumus.

Noslēgtajā konsorcijs līgumā Liepājas sociālās jomas organizācijas ir ietvērušas šādas sadaļas: konsorcijs mērķis, konsorcijs uzdevumi, darbības principi, pārvaldības forma, lēmumu pieņemšanas kārtība, kā arī līgums nosaka atvērtu konsorcijs darbības formu.

Priekšrocības sadarbībai konsorcijs

Konsorcijs ļauj saviem partneriem dalīties ar atbilstošām prasmēm, pieredzi un zināšanām. Vēlamā sadarbība – lai katra organizācija viena otru papildina, iespējams, pat konkrētu sociālo pakalpojumu nodrošināšanā. Dalība konsorcijs piedāvā iespēju “piekļūt” partneru pieredzei vai kompetencēm, kuras, iespējams, kādai organizācijai nav.

Dalība konsorcijs sniedz iespēju “skatīties” paust kādu pārstāvēto organizāciju vienotu vajadzību, ideju, viedokli.

Konsorcijs, ja pārstāv kādu konkrētu jomu, piemēram, sociālo pakalpojumu sniedzējus Liepājā, var kļūt par ekspertu un plānošanas diskusiju ietvaros sniegt jau vairāku organizāciju apkopotu viedokli.

Konsorcijs var būt platforma kopīgu iniciatīvu īstenošanai, piemēram, projekti, kampaņas, programmas. Konsorcijs kā vairāku organizāciju sadarbības formas galvenā priekšrocība ir vienots mērķis, saglabāta katras organizācijas neatkarība un lielāka autoritāte viedokļa paušanā.

Riski konsorcijs

Jebkura sadarbība prasa laiku, prasmi veidot komunikāciju, pieņemt atšķirīgo, reizēm “nolikt malā” savas ambīcijas. Ir iespējama situācija, kad saprotam, ka neesam gatavi iesaistīties šāda veida

sadarbībā.

Lai izveidotu konsorcijs, nepieciešams laiks. Ja laika resursi nav pietiekami, tad grūtībās un steigā izveidots konsorcijs var būt maz efektīvs, viena organizācija var radīt grūtības pārējām. Kāda konsorcijs dalībnieka “nesadarbīga”, pārāk uz sevi vērsta darbība var radīt grūtības īstenot noteikto mērķi.

Konsorcijs svarīgs nosacījums ir “līdzvērtīgu organizāciju sadarbība”, lai nerastos situācija, ka ilgstoši kāda organizācija ir vienīgi “ņēmējs” un nenotiek ideju un pieredzes apmaiņa, līdzvērtīga darbība.

Risks pastāv arī tad, ja kāda no sadarbības partneru organizācijām nespēj izpildīt kādas citas, ar konsorcijs tiešā veidā pat nesaistītas saistības vai rīkojas neētiski, tādējādi var ciest arī pārējo sadarbība partneru reputācija.

Veidojot konsorcijs, ir jāņem vērā:

– vai dalīborganizāciju pārstāvji ir patiesi gatavi veltīt laiku kopīgai sadarbībai, jo laika resurss ir ierobežots resurss, un katra sadarbība noteikti prasīs laiku;

– organizāciju vienlīdzības un līdztiesības faktiskā nodrošināšana, kas balstās uzticībā un individuālo ambīciju pakārtošanā konsorcijs mērķiem;

– kapacitāte un vēlme gan iegūt, gan arī ieguldīt konsorcijs aktivitātēs;

– organizācijas atsevišķa darbība var negatīvi ietekmēt arī konsorcijs prestižu, īpaši tik pārskatāmā jomā kā sociālā joma Latvijā;

– sadarbības līgumā vēlams atrunāt pārstrukturizēšanas vai konsorcijs likvidēšanas iespējas un veidu, ja izvirzītie mērķi sasniegti.

Jautājumi konsorcijs partneriem, kas būtu apspriežami un var palīdzēt mazināt riskus sadarbībā

Vai plānotajiem un esošajiem konsorcijs partneriem ir saderīga darba kultūra un līdzīgas darba vērtības? Vai akceptējam citu iesaistīto organizāciju vērtības?

Vai ir šaubas par kādas iesaistītās organizācijas reputāciju?

Vai katra sadarbības organizācija ir pārskatījusi savus resursus darbībai konsorcijs?

Vai konsorcijs vienos arī finansiāli mērķi? Ja jā, kā juridiski tas tiks no-

formēts?

Vai ir atvēlēts pietiekami daudz laika konsorcijs darbības plānošanai, mērķu noteikšanai? Vai jūsu pārstāvētā organizācija ir aktīvi tajā iesaistījusies?

Kā tiks risinātas domstarpības konsorcijs, ja tādas radīsies?

Kā katra organizācija redz konsorcijs pārvaldību?

Kā tiks dalīti pienākumi un saistības?

Kam “piederēs” “intelektuālā īpašuma” tiesības, ja kāda unikāla ideja radīsies konsorcijs ietvaros?

LIEPĀJĀ ESOŠAS NEVALSTISKĀS ORGANIZĀCIJAS UN SOCIĀLO PAKALPOJUMU SNIEDZĒJI IZVEIDOJUŠI SOCIĀLĀS (UN JAUNATNES) JOMAS ORGANIZĀCIJU KONSORCIJU.

YOU+

PUSAUDŽU
RESURSU
CENTRS

SAIF
SOCIĀLĀ ATRALISTA UN IZGLĪTĪBAS FONDS

HOUSE
of
HOPE

Via Libertas

SOCIĀLĀS UN JAUNATNES JOMAS
ORGANIZĀCIJAS IZVEIDO KONSORCIJU

AR MĒRĶI VEIDOT SOCIĀLĀS JOMAS
ILGTSPĒJĪGU ATTĪSTĪBU, SADARBOTIES
JAUNU SABIEDRĪBAI SVARĪGU
PAKALPOJUMU IZSTRĀDĒ, KĀ ARĪ
SNIEGT EKSPERTĪZI PAR IEDZĪVOTĀJU
VAJADZĪBAS BALSTĪTU SOCIĀLO
PAKALPOJUMU ATTĪSTĪBU
LIEPĀJAS PILSĒTĀ UN CITĀS
KURZEMES REĢIONA PAŠVALDĪBĀS.

Kādas var būt sekas konsorciņā, ja dalīborganizācijas, kā tas var praksē notikt, startēs vienos un tajos pašos projektos, cenu aptaujās, iepirkumos individuāli kā katra organizācija atsevišķi. Kas notiks ar konkurenci, kas ir dabiska³?

Liepājas sociālās jomas nevalstisko organizāciju konsorcijs ir jauna apvienība, kas turpinās pilnveidot sadarbību. Organizēšanās posmā esam piedzīvojoši pamācošas situācijas, kad nepārrunāti jautājumi un sasteigta rīcība var radīt pārpratumus. Esam sapratuši, ka sadarbības spēja jāturpina attīstīt un lauks, kur satiekas vairākas organizācijas, katra ar savu mērķi un uzdevumiem, ir ļoti laba vieta "treniņam"! Konsorcijs pozitīvā pieredze ir saistīta, pirmkārt, ar pašu apzinātu vajadzību sadarboties, aktualizēt NVO sadarbību ar paš-

3. *Working in a consortium | Business Queensland.* (Iegūts no: <https://www.business.qld.gov.au/running-business/marketing-sales/tendering/improve-approach/competitive/collaborative/consortium>)

Mācību programma "Sociālais darbs ģimenēm ar bērniem" – instruments profesionālajai pilnveidei

Aļesja Pavlova, Mg. soc. darbs
Sigita Strauta, Mg. soc. darbs

Ventspils valstspilsētas pašvaldības iestādes "Ventspils Sociālais dienests" vecākās sociālās darbinieces darbam ar ģimeni un bērniem

Labklājības ministrijas īstenotā Eiropas Sociālā fonda projekta "Profesionāla sociālā darba attīstība pašvaldībās" ie-

valdību; otrkārt, mentora pakalpojuma attīstīšanu pašvaldībā, kad konkrētā pakalpojuma pilotprojektā bija iesaistītas visas konsorcijs organizācijas.

Mēs, sociālie darbinieki, 30 gadus kopš profesijas pirmsākumiem Latvijā, izteikti jūtam nepieciešamību pēc sociālā darba kopienas, savstarpējas mijiedarbības, pēc apvienošanās profesionālo mērķu vārdā. Par to liecina gan Latvijas Sociālo darbinieku biedrība, gan Latvijas Sociālo dienestu vadītāju apvienība, gan Liepājas sociālās jomas nevalstisko organizāciju esamība. Latvijai ir raksturīgi, ka katrai šādai organizācijai ir nozīmīga kapacitāte aizraut un iesaistīt daudz lielāku dalībnieku skaitu nekā tikai konkrētās organizācijas biedri. Šādu apvienību veidošana ir vēlama un svarīga profesionālās attīstības sastāvdaļa. Tomēr ir jāņem vērā arī kopīgās strādāšanas riski, nepieciešamība pēc ieguldījuma, piepūles, reizēm kompromisa, spējas ievērot citu intereses, bet tomēr pāri visam saglabāt noteikto mērķi.

tvaros 2020. gadā tika izstrādāta metodika sociālajam darbam ģimenēm ar bērniem, kas balstīta uz labās prakses

piemēriem Latvijā un starptautisko sociālā darba pieredzi. Tās izstrādes mērķis – nodrošināt pakāpenisku vienotas sociālā darba ģimenēm ar bērniem prakses attīstību visā Latvijā, paredzot vienotas prakses īstenošanu sākt ar 2028. gadu. Metodikas izstrādes pilotprojektā piedalījās sociālo darbinieku grupa, kura to aprobēja savā sociālā darba praksē sociālajos dienestos. Līdz 2022. gadam metodiku klātienē mācībās ir apguvušas vairākas sociālo darbinieku ģimenēm ar bērniem grupas (katrā 20 darbinieki) no dažādiem Latvijas novadiem – gan pilsētu, gan lauku teritorijām. Motivācija, kas mudinājusi sociālos darbiniekus piedalīties mācību programmā, katram ir atšķirīga.

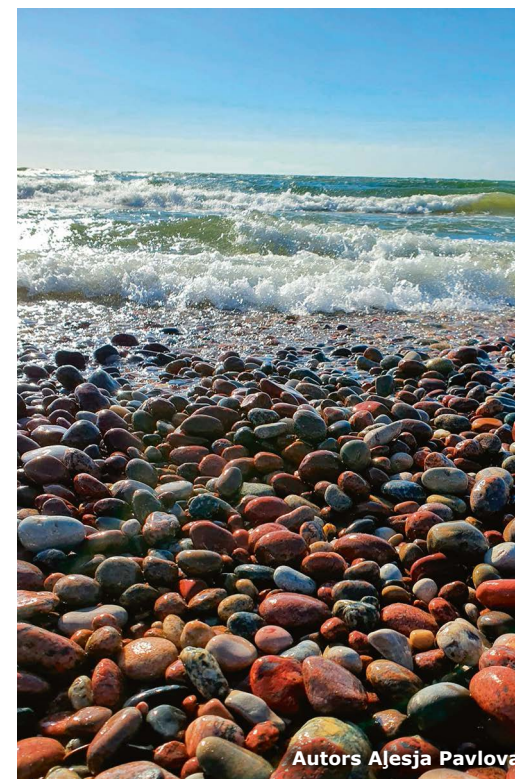
Metodiskajā materiālā izstrādātais saturs ir viens no instrumentiem, kas virza praktiskus veidot vienotu un efektīvāku sociālā darba ģimenēm ar bērniem modeli Latvijas sociālajos dienestos saskaņā ar sociālā darba vērtībām.

Sociālo darbinieku motivācija iesaistīties mācību programmā "Sociālais darbs ģimenēm ar bērniem"

Sociālā darbiniece darbam ar ģimeni un bērniem **Kristīne Novika** no Balvu novada Sociālā dienesta iesaistījās mācību programmā, lai attīstītu prasmes sniegt klientam atbalstu tā, lai cilvēks no speciālista puses jūt iesaistīšanos un izpratni par viņa konkrēto situāciju, rīcības plānu, ievērojot vislabāko interešu nodrošināšanu atbilstīgi situācijai. Kristīne Novika uzskata – lai notiktu pozitīvas izmaiņas klienta sociālajā situācijā, viņam būtu jāmaina sava attieksme pret notiekošo, kļūstot par savas dzīves ekspertu, kas iespējams, mainot domāšanu, nosakot saprotamus mērķus un mērķtiecīgi virzoties uz to sasniegšanu.

Uzsākot mācības programmā "Sociālais darbs ģimenēm ar bērniem", Kristīnes gaidas bija gūt lielāku profesionālo pārliecību savā darbā; jaunu pieeju apgušana un attieksmju stiprināšana, kas veicinās produktīvāku darbu ar ģimeni.

Sociālā darbiniece darbam ar ģimenēm un bērniem **Dace Jākabsons** no Salaspils novada Sociālā dienesta raksta: "Man ir prieks, ka šis mācību kurss ir izveidots, jo mums noderētu vienota metodika darbā ar klientu un viņa ģimeni. Ne tik daudz vēršot uzmanību veidlapām vai birokrātiskajām prasībām, bet praktisku vienotam darba modelim."

Autors Aļesja Pavlova

Ventspils valstspilsētas pašvaldības iestādes "Ventspils Sociālais dienests" vecākā sociālā darbiniece darbam ar ģimeni un bērniem **Aļesja Pavlova** savu pamatojumu iesaistīties mācību programmā raksturo ar kāda autora citātu:

“Teorija bez prakses ir tukša, bet prakse bez teorijas – akla”. Bez zināšanām par teorijām un metodēm sociālais darbinieks nav stiprs savā profesionālajā jomā. Sociālie darbinieki profesiju ir apguvuši dažādās mācību iestādēs, katra pieredze ir atšķirīga, taču teorētiskais pamatojums ir vienāds. “Savā praksē saprotu, ka ikdienas steigā, kad nepieciešams strādāt ar vairākiem sociālajiem gadījumiem vienlaikus, ātrā tempā apstrādāt informāciju, pietrūkst laika nedaudz apstāties un novērtēt savu profesionālo rīcību, lai apzinātos, kur es ar klientu virzos, vai ņemu vērā klienta vajadzības,” saka Aļesja. Šobrīd sociālajos dienestos ir pieejamas supervīzijas, kas palīdz sociālajam darbiniekam analizēt savas prakses sociālos gadījumus. Steigā sociālie darbinieki aizmirst par profesionālajām robežām un lomām. Metodika palīdz sakārtot metožu “mugursomu”. Klients ir kā jūra ar dažādām un neparedzamām situācijām, bet sociālais darbinieks, izvēloties savu darba metodi, paņemot kādu no akmeņiem turpat liedagā, var sniegt profesionālu atbalstu.

Bauskas novada Sociālā dienesta ģimeņu atbalsta nodaļas vadītāja **Inese Kalniņa**, daloties savā motivācijā iesaistīties mācību programmā “Sociālais darbs ģimenēm ar bērniem”, raksta: “Savā darba kolektīvā sarunās ar kolēģiem, kuri jau piedalījās mācībās, sapratu, ka viņi runā par sociālo darbu un klientiem citā līmenī, nekā par to domāju es. Iekšēji sajutu, ka man ir nepieciešamība viņu domas saprast. Esmu gatava pārmaiņām sociālajā darbā ģimenēm ar bērniem, kas stiprinās mani kā sociālā darba profesijas pārstāvi”.

Tas, vai klients saņems vispiemērotāko palīdzību un atbalstu, ir atkarīgs

no sociālā darbinieka zināšanām, organizatoriskajām prasmēm un pieejamiem resursiem, uzskata Gulbenes novada Sociālā dienesta sociālā darbiniece **Velga Čevere**. Nemitīgi ir jāpāpildina, jāapgūst jaunas zināšanas un prasmes, kas Velgu mudināja uzsākt mācības, padziļināti apgūstot sociālā darba ģimenēm ar bērniem gadījumu vadīšanu. Svarīgi attīstīt prasmi izvērtēt savu veikto darbību lietderību un jēgu – kādēļ es daru, to, ko daru, un ko tas dos man un klientam. Šīs mācības palīdz atsvaidzināt, “notīrīt putekļus” no iepriekš apgūtām zināšanām un prasmēm, kā arī dod iespēju gūt jaunas.

Būt pārmaiņās! Tā raksturo savu iesaistīšanos mācību programmā vecākā sociālā darbiniece darbam ar ģimeni un bērniem¹ **Sigita Strauta** no Ventspils valstspilsētas pašvaldības iestādes “Ventspils Sociālais dienests”. Tieši profesionālās pārmaiņas virmo vairāku sociālo darbinieku motivācijā mācīties mācību programmā “Sociālais darbs ģimenēm ar bērniem”. Katram profesionālim ir savas darba metodes, darba stils, zināšanu bagāža, personības iezīmes, kas ietekmē darbu. Ir secināms, ka profesionāļi alkst pēc instrumenta, kas vieno sociālo darbu ģimenēm ar bērniem un par to runā vienoti, vienā valodā Kurzemē, Latgalē, Vidzemē un Zemgalē. Sociālie darbinieki pauž gatavību un vēlmi attīstīt sociālo darbu ģimenēm ar bērniem.

1. Latvijā Profesiju klasifikatorā profesijas nosaukums ar kodu 2635 03 tiek definēts “sociālais darbinieks darbam ar ģimeni un bērniem”, tā aptverot visu sociālā darba ar ģimenēm un bērniem lauku dažādās institūcijās. Metodiskajā materiālā sociālajam darbam ar ģimeni un bērniem tiek piedāvāts sašaurināts un precizēts nosaukums – sociālais darbs/sociālais darbinieks ģimenēm ar bērniem sociālajā dienestā.

Sociālā darba ģimenēm ar bērniem mērķgrupas noteikšana.

Uz ģimeni vērsts sociālais darbs.

Mācību laikā **Velga Čevere** stiprināja pārlicību par uz ģimeni vērsts pieejas aktualitāti un nozīmīgumu: “Ikdienas praksē darbs ar gadījumu tiek realizēts vispārīgās sociālā darba prakses ietvaros, tas visbiežāk notiek ar motivētiem ģimenes locekļiem – biežāk ar ģimenes sievietēm. Tātad pārsvarā tiek strādāts ar atsevišķiem ģimenes locekļiem, kas nav uz ģimeni kopumā vērsts sociālais darbs. Pirms mācību programmas “Sociālais darbs ģimenēm ar bērniem” uzsākšanas neaizdomājos, cik svarīgi ir veidot sadarbību ar tēviem, vectēviem. Ģimene ir sistēma, kurā katram ģimenes loceklim ir sava loma, un tā nemitīgi mainās. Savukārt ģimenes sistēma ir daļa no citām, lielākām sistēmām. Mainoties kādam no sistēmas elementiem, mainās apkārtējā lauka sistēma. **Ja es kā sociālais darbinieks, veicot sociālo darbu, fokusējos uz vienu ģimenes locekli, neveltot citiem pietiekamu atbalstu, neiesaistu viņus ģimenes problēmu risināšanā, tad nav iespējams veidot ģimenē jaunu attiecību modeļus, jo īpaši, ja ģimene ir slēgta sistēma.**

Aplūkojot dažādās sociālā darba ģimenēm ar bērniem uz ģimeni vērsts gadījumu vadīšanas pieejas, varu teikt, ka savā darbā saskatu to ietekmi. **Spēka perspektīva sociālo gadījumu risināšanā – savā praksē uzticos klientam, bet pastāv grūtības nodot atbildību klientam. Kā piemēru minot – problēmas sociālo gadījumu noslēgšanas posmā, pārāk ilgi turpinot klienta uzraudzību, neļaujot viņam būt patstāvīgam, analizēt sevi, apzinoties savas spējas un prasmes**

risināt dzīves jautājumus.” Tas norāda, ka metodikā sociālajam darbam ģimenēm ar bērniem attīstītajai sociālā darbinieka prasmei aplūkot ģimeni kā vienotu un unikālu sistēmu, kurā katram indivīdam ir savas specifiskas vajadzības, stiprās puses un grūtības, ir fundamentāla ietekme. Virzība uz mērķu sasniegšanu ir veiksmīgāka, ja grūtību risināšanā katrs ģimenes loceklis ir klātesošs, un sociālais darbinieks spēj domāt un redzēt ekosistēmiski – vides kontekstā –, vērtējot gan ģimenes locekļu savstarpējās attiecības, gan saskatot vides ietekmi. Sociālajam darbiniekam ģimenēm ar bērniem, veidojot sadarbības aliansi ar klientu, ir jārespektē klienta pašnoteikšanās, brīva griba un izvēles, tajā pat laikā informējot par sociālā darbinieka rīcību gadījumos, kad apstākļi vai situācija ģimenē pasliktinās.

Sigita Strauta par vērtīgu atzīst specializācijas mērķgrupas identificēšanu. Sociālo dienestu praksēs pazīstama ir pieredze iedalīt sociālā darba laukus šādos virzienos: sociālās palīdzības organizēšana, sociālo pakalpojumu piešķiršana, darbs ar pilngadīgām personām un darbs ar ģimenēm ar bērniem. Visi gadījumi un ziņojumi, kuros ir iesaistīta ģimene ar nepilngadīgiem bērniem vai bērns, nonāk nodaļās, kurās tiek veikts sociālais darbs ar ģimeni un bērniem. **Mācību programmā “Sociālais darbs ģimenēm ar bērniem” precīzi identificē mērķgrupu – sociālā darbinieka ģimenēm ar bērniem klientu.** Apzinoties savu profesionālo lauku, robežas un kompetenci, profesionālās darbības kļūst jēgpilnākas, ar apzinātu mērķi un uzdevumiem. Sociālais darbinieks ģimenēm ar bērniem, izmantojot dažādas sociālā darba metodes, izzina, ievāc, apkopo, analizē informāciju par

ģimeni ar bērniem, kurā konstatētas multiplas problēmas, lai noskaidrotu apdraudējumu vai apdraudējumu riskus ģimenē, vajadzību pēc primārās praktiskā palīdzības; vadot daudzpakāpju izvērtēšanu, paplašinātā un/vai padziļinātā izvērtēšanā rodot kopainu par cēloņu un seku sakarību, kas ietekmē ģimenes locekļu sociālās spējas, uzvedību, rīcību un citus bērnu aprūpi un audzināšanu ietekmējošus faktoros. Uz faktiem balstīta izvērtēšana palīdz piesaistīt sociālos pakalpojumus un izvēlēties sociālā darba metodes darbā ar multiplu problēmu skartām ģimenēm ar bērniem. Jo precīzāk veikta izvērtēšana, jo jēgpilnāka sociālā gadījuma vadīšana.

Akceptējot, ka ģimene atbilst sociālā darba ģimenēm ar bērniem mērķgrupai, nereti tiek konstatētas dažādas ģimenes locekļu grūtības, kas būtiski ietekmē vecāku lomas pildīšanu – atkarību izraisīto vielu lietošana, vardarbība, zemas sociālās prasmes, ilgstoša nabadzība un citas. Sociālajam darbiniekam ģimenēm ar bērniem ir jābūt plašām un pietiekamām zināšanām dažādās pieejās, lai nodrošinātu klienta vajadzībām atbilstošu atbalstu. Taču ne vienmēr tas ir iespējams un paveicams vienam profesionālim, līdz ar to tiek aktualizēta un uzturēta vajadzība turpināt iesākto specializāciju attīstību sociālajā darbā, kas pakārtoti pieprasa pārskatīt sociālo dienestu struktūras, veidojot kvalitatīvus sociālā darba pakalpojumus Latvijā. Jau šobrīd sociālajiem darbiniekiem tiek piedāvāts apgūt dažādas metodikas sociālajā darbā, specializējoties konkrētai mērķgrupai, kā, piemēram, darbam ar atkarīgām un līdzatkarīgām personām, darbam ar vardarbībā cietušām un vardarbību veikušām personām, ar pilngadīgām

personām ar garīga rakstura traucējumiem. Vēl citas metodikas ir izstrādes procesā.

Mācību programmā "Sociālais darbs ģimenēm ar bērniem" tiek uzsvērts, ka **attiecību veidošana ir sociālā darba pamatā, tas ir laikietilpīgs un nepārtraukts process**. Vienlīdz svarīga ir ģimenes situācijas izzināšana, ko veiksmīgāk palīdz realizēt zināšanas par izvērtēšanas veidiem sociālajā darbā. Metodikā sociālajam darbam ģimenēm ar bērniem paredz daudzpakāpju izvērtēšanas modeli, kas palīdz iegūt objektīvāku redzējumu par ģimeni un katru individu. Tas ir svarīgi, izstrādājot sadarbības plānu ar klientu, lai izvirzītie uzdevumi būtu atbilstoši indivīda un ģimenes vajadzībām.

Dalībnieku pārdomas, sociālā darba ģimenēm ar bērniem prakses "revīzija". Vajadzība pēc pārmaiņām.

Margita Dižbite, atskatoties uz savu sociālā darba praksi, secina, ka sociālajam darbiniekam ģimenēm ar bērniem arvien grūtāk ir saglabāt savu identitāti, apzināties un noturēt profesionālās robežas. Sociālajam darbiniekam ģimenēm ar bērniem nereti tiek piedēvēta supervaroņa loma, kas šeit un tagad atrisinās visas ģimenes problēmas. Ja ģimenē ar bērniem notiek kas traģisks, nereti tiek vainots sociālais darbinieks un vērtētas viņa profesionālās darbības vai precīzāk – meklēti pārkāpumi vai neizdarība. Darbs kļūst komplikētāks un prasa no sociālā darbinieka jaunas prasmes, zināšanas un elastību. Arvien biežāk rodas vajadzība attīstīt specializācijas sociālajā darbā (sociālais darbs vardarbības gadījumos, ar atkarīgām personām, ar personām ar garīga rakstura traucējumiem, darbs

ar jauniešiem un citām mērķgrupām), lai, piesaistot citus speciālistus, dalītu viena darbinieka kompetenci un atbildību par klientu. Līdz ar to sociālais darbs ar konkrētu mērķgrupu iegūtu jaunu kvalitāti.

Velga Čevere, analizējot savu pieredzi, raksta: "Ir grūti izvērtēt esošo praksi, jo pastāv atšķirības, kā to organizē pilsētā un lauku teritorijā. Ja vērtētu no pilsētas pozīcijas, tad tur darbs tiek dalīts – vieni sociālie darbinieki veic darbu tikai ar ģimenēm ar bērniem, citi – ar pilngadīgām personām, cenšoties nodalīt sociālo palīdzību.

Lauku teritorijā strādājošiem ir plašs darba lauks un elastīgākas pienākumu robežas. Vairāk laika jāpatērē, lai dotos uz sanāksmēm, kārtotu dažādus organizatoriskus jautājumus. Metodika sociālajā darbā ģimenēm ar bērniem ievieš jaunas darba formas, pieejas, vienotu dokumentāciju, kas praksē atvieglotu darbu, nosakot saprotamākas profesionālās robežas."

Velgai ir svarīgi saglabāt interesi par klientu un viņa sociālo situāciju, kam veiksmīgi palīdz "nezinīša" pozīcijas izvēle. Nereti gribas dalīties savā pieredzē, bet tā nav klienta pieredze. Sadarbību ar klientu veicina prasme uzdot jautājumus, izmantotā valoda (kā es sarunājos ar klientu). "Uzskatu, ka **līdzšinējā praksē par maz tiek pievērsta uzmanība klienta pašnoteikšanās tiesībām**. Dāļēji šo principu es saskatu savā praksē, taču nevaru apgalvot, ka vienmēr tiek respektētas un akceptētas klienta vēlmes vai viedoklis par problēmu risinājumiem."

Lai sociālais darbs ģimenēm ar bērniem nestu rezultātus, svarīgi apzināties sociālā gadījuma vadīšanas posmus – izvērtēšana, plānošana, pakalpojumu

piesaiste, īstenošana, uzraudzība, novērtēšana. Lielā mērā sociālā gadījuma virzība ir tieši saistīta ar izvērtēšanas posmu, kam nereti laika trūkuma dēļ pietrūkst mērķtiecīgs, efektīvs sociālā darba process. Īpaši situācijās, kad sadarbības partneri un iesaistītās institūcijas sagaida ātru risinājumu.

Kristīne Novika uzskata, ka darba praksei visvairāk pietrūkst noteiktības, kas skar robežu ievērošanu starpinstiuciju sadarbībā.

Apkopojot sociālo darbinieku viedokļus un vērtējumus par sociālo darbu ģimenēm ar bērniem esošajā praksē un faktoriem, kas norāda uz pārmaiņu vajadzībām, var secināt, ka sociālajiem darbiniekiem pietrūkst sociālā darba posmu apzināšana un izvērtēšana sociālajos gadījumos, kas ietekmē plānveidīgas struktūras veidošanu sociālā gadījuma vadīšanā. Metodikā sociālajam darbam ar ģimeni un bērniem tiek atkārtots par klienta lietas veidošanas, informācijas fiksēšanas datu bāzēs principiem, ievērojot konfidencialitāti, kā arī par gadījuma vadīšanas procesā ietvertiem noteiktiem pamatposmiem, kas ir universāli un raksturīgi sociālā darba ar gadījumu praksei kopumā – izvērtēšana, intervence, novērtēšana. Sistēmiskai un jēgpilnai sociālā gadījuma vadīšanai palīdz sociālā gadījuma posmu terminēta plānošana, dinamikas novērtēšana un analizēšana par izmantoto darba metožu un pieeju atbilstību individuālajam gadījumam.

Sociālā darba vērtību un principu aktualitāte

Aļesja Pavlova, daloties profesionālajā pieredzē, uzsver, ka katrs klients pie sociālā darbinieka ierodas ar savu "pieredzes bagāžu". Viņš aug savā vidē, izveidojas savi uzskati un pieredze grūtību

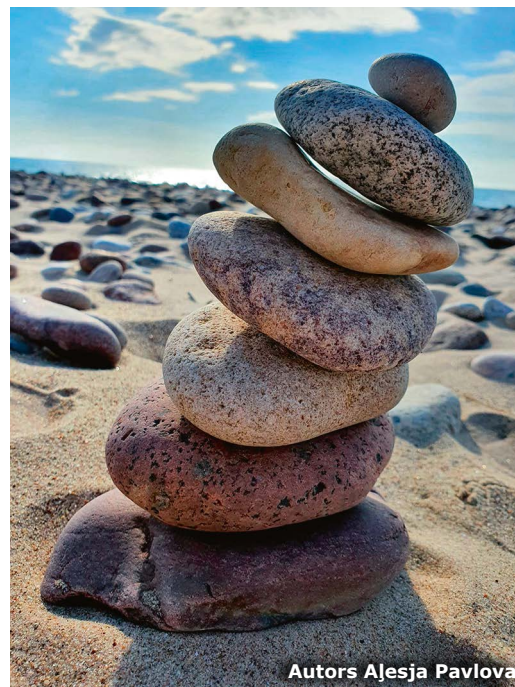
risināšanā. Savukārt pretī ir sociālais darbinieks ar savu pieredzi, savu ģimeni, kultūru un uzskatiem. Kā sociālā darbinieka profesionalitāti ietekmē viņa personīgā pieredze un vērtības? Kādas vērtības tiek ienestas klienta dzīvē? Ir skaidrs, ka iejaukšanās klienta ģimenē ir ārkārtīgi sensitīva – kā es, sociālais darbinieks, "ieejū" ģimenē, kādu iespaidu atstāju par sevi, kā veidoju attiecības. Cik godīgs esmu pret klientu un vai vienmēr paskaidroju, kas notiek viņa situācijā, satiekoties speciālistiem, kuri iesaistīti sociālā gadījuma risināšanā. Nereti pārāk maz uzmanības tiek veltīts, lai apspriestu ar klientu jautājumus – kurp virzāties, kas un kāpēc notiek. Mācību programma "Sociālais darbs ģimenēm ar bērniem" vērsta uz to, lai **savā ikdienas praksē praktizētu atklātību – skaidrotu klientam procesus, kas attiecas uz viņa sociālā gadījuma virzību; stāstītu, kas tiks apspriests tikšanās laikā ar citiem speciālistiem, kādu rīcību pieprasa mana profesionālā atbildība un atbildētu uz citiem ar klienta situāciju saistītiem jautājumiem.** Klienta uzticēšanās un atklātība ir pamatīga, un tas palīdz, veidojot uz sadarbību vērsta attiecības. Metodikā tiek uzsvērts, ka profesionālo kvalitāti ietekmē sociālā darbinieka cieņa pret klienta sistēmu, vērtībām, uzskatiem, pieredzi, vajadzībām. Sociālajā darbā ir būtiski respektēt un akceptēt situācijas, kad klienta vērtības ir atšķirīgas no sociālā darbinieka vērtībām.

Jau pirmajās mācību nodarbībās tika aktualizēts profesionālās kompetences nozīmīgums un vērtība sociālajā darbā – bez tā profesionālā darbība nav iedomājama. Svarīgi ir apzināties un atcerēties sociālā darba profesionālos principus un pieejas – to var salīdzināt

ar transportlīdzekļa vadīšanu ceļu satiksmē. Ja zinām ceļu satiksmes noteikumus, bet nevadām automašīnu, tad noteikumu zināšanas vērtība ir ierobežota, bet, ja vadām automašīnu, nezinot noteikumus – varam nokļūt avārijā.

Pateicoties mācībām, tika stiprināta profesionāla sociālā darba galveno vērtību apzināšanās un ievērošana: kalpošana, sociālais taisnīgums, cilvēka cieņa un vērtība, attiecību nozīmīgums, profesionālā integritāte un kompetence.

Sociālo darbinieku ģimenēm ar bērniem kopienas, profesionālās identitātes un kompetences stiprināšana

Autors Aļesja Pavlova

Aļesja Pavlova: "Apstāties un novērtēt – tā ir svarīga sociālā darba sastāvdaļa! Katrā sociālā gadījuma vadīšanas posmā novērtēšana palīdz apzināties – kāda ir sociālā gadījuma dinamika, vai klients spēj īstenot izvirzītos uzdevumus un mērķus? Ko es nevērtēju? Vai

es pamanu progresu klienta sociālajā situācijā? Vai uzdevumi un mērķi ir samērīgi, ja cerētā progresa nav vai nepamanu klienta sociālās situācijas pārmaiņas?

Sociālais darbs ģimenēm ar bērniem ir daudzpusīgs un sociālā darbinieka kompetenci veido:

- teorētiskās zināšanas;
- praktiskās zināšanas gadījuma vadīšanā;
- rīcība atbilstoši klienta situācijai;
- spēja reflektēt – klienta attīstība, mana loma, kādā gadījuma vadīšanas posmā es atrodoš;
- ētiska uzvedība;
- vērtību un konfidencialitātes ievērošana;
- prasme sadarboties ar citiem speciālistiem;
- gadījuma vadīšanas atspoguļošana lietā."

Kristīne Novika, daloties pieredzē, atzīmē, ka darbiniekiem nereti ir pārslo-dze un izdegšana, ko mazina nodrošinātās grupu un individuālās supervīzijas. Tas stiprina sociālos darbiniekus un ļauj rast atbildes, kā arī gūt plašāku redzējumu sociālā gadījuma vadīšanā, balsoties uz kolēģu profesionālo pieredzi.

Margitas Dižbites viedoklis ir, ka sociālais darbs ģimenēm ar bērniem ir viena no komplicētākajām un sarežģītākajām sociālā darba specializācijām. Margita saredz, ka Latvijā, ieviešot sociālo darbinieku ģimenēm ar bērniem praksēs uz ģimeni vērstu sociālā darba pieeju, sociālo gadījumu vadīšana būs produktīvāka. Tā ir pieeja, caur kuru sociālais darbinieks ģimenēm ar bēr-

niem var iepazīt, izprast un ieraudzīt savu klientu no dažādām, varbūt pavisam atšķirīgām šķautnēm.

Autors Aļesja Pavlova

Dace Jākabsons uzskata, ka **sistēmiskās domāšanas izmantošana mācību laikā noteikti izmaina sociālo darbu ar ģimeni.** Tā ļauj saskatīt, ka cilvēks nav iedalāms kategorijās, nav staigājoša problēma, bezcerīgs gadījums. Sistēmiskajā pieejā tiek uzsvērts, ka cilvēks ir unikāls, tāpat kā viņa sociālais tīklojums. Tā tiek akceptēta dažādība, kas var būt klienta resurss. Sistēmiskā domāšana māca koncentrēties nevis uz problēmu, bet attiecībām, vidi, kontekstu un vajadzībām. Mācību procesā nezūd pašanalīzes vēlme: kādas ir manas profesionālās un personīgās vērtības, kas ietekmē manu darba kvalitāti,

Sociālā darbinieka prasmes

efektivitāti? Institucionālajam ietvaram ir neizbēgama loma mūsu darbā, to ietekmē sociālā dienesta vīzija, misija un veids, kā institucionālajā vidē tiek atbalstīts sociālais darbinieks ģimenēm ar bērniem. Ja institūcijas prasības ir noraidošas un autoritāras, darbiniekam tiek liegta iespēja būt radošam un elastīgam savā profesionālajā praksē. Savukārt, kad sociālā dienesta vadība ir inovatīva, elastīga un atbalstoša, taču darbiniekam ir ērti savā komforta zonā, un viņš nepieļauj izmaiņas darba stilā un pieejās, pastāv risks, ka sociālais darbs ar klientu kļūst formāls, apmierinot tikai darbinieka vajadzības. Metodikā sociālajam darbam ģimenēm ar bērniem sociālais darbinieks tiek stiprināts uzturēt līdzsvaru starp klienta vajadzībām, institucionālajām prasībām un sabiedrības gaidām. Konfidencialitātes ievērošana sociālajā darbā ir atkarīga gan no profesionāļa, gan darba vides – vai sarunām ar klientu ir pieejama atsevišķa sarunu telpa, vai telpas iekārtojums ir ērts ģimenei ar bērniem, vai ir droši, ka citiem apmeklētājiem un darbiniekiem saruna nebūs dzirdama. Tas ir faktors, kā institūcija var sniegt atbalstu sociālajam darbiniekam ģimenēm ar bērniem kopējā kalpošanā klientam.

Nobeigums

Aļesja Pavlova atzīst, ka sociālais darbs ģimenēm ar bērniem ir interesants un radošs. Klientu profesionālajam atbalstam ir nepieciešamas specifiskas zināšanas un sociālā darba prasmes. 4. attēlā ir uzskaitītas tikai dažas no tām. Zināšanas un prasmes ir nepieciešamas, lai veiktu klienta grūtību pazīmju izvērtēšanu, informācijas ievākšanu, strukturēšanu, apkopošanu. Metožu izvēli nosaka sociālais darbinieks, balstoties gan uz pirmreizējo informāciju, gan no pamatinformācijas iegūšanas procesa. Svarīgi, cik veiksmīgi notiks izvērtēšana, jo no tās ir atkarīgs nākamais solis - sadarbība ar klientu.

Lao Tzu, sens ķīniešu filozofs, ir teicis: "1000 jūdžu ceļojums sākas ar pirmo soli." Iesaistoties metodikas sociālajam darbam ģimenēm ar bērniem apgūšanā, ir sperts pirmais solis, attīstot pašvaldībās profesionālu sociālā darba ģimenēm ar bērniem praksi. Katrs nākamais solis stiprina sociālā darbinieka profesionālo identitāti. Laika gaitā sabiedrības vajadzības, uzvedība, prasmes, sociālās prasības un citi dzīves labklājību un kvalitāti ietekmējoši faktori ir mainīgi. Sociālā dienesta klienti ir

sabiedrības daļa, līdz ar to sociālajam darbam ģimenēm ar bērniem ir jābūt dinamiskam. Katrs sociālais darbinieks ģimenēm ar bērniem savā individuālajā praksē veido sociālā darbinieka tēlu, un profesijas pārstāvju kopīga atbildība ir, kādu priekšstatu par sociālo darbu ģimenēm ar bērniem radīsim un veidosim Latvijā. Apgūstot metodiku sociālajam darbam ģimenēm ar bērniem, ir iespēja mācīties, pilnveidoties un attīstīties klientu, savas profesionālās izaugsmes un sociālā darba labā.

Sigita Strauta uzskata, ka vēl ilgs un tāls ceļš ejams, lai praksē nostiprinātu metodiku sociālajam darbam ģimenēm ar bērniem. No sēklas ir parādījis dīgsts vienotas izpratnes veidošanai starp sociālajiem darbiniekiem ģimenēm ar bērniem visā Latvijā. Iepazīstot kolēģus, viņu darba metodes, labās prakses piemērus, tiek veicināta atbalstoša "ģimenistu" kopiena – ar vienotiem mērķiem, vajadzībām un redzējumu. Varas pozīcijas, kuras, atskatoties pagātnē, nereti ir virzījušas sociālā darbinieka

rīcību, tiek izskaustas no prakses, izvirzot vajadzību nezaudēt ticību cilvēkam. Reizēs, kad cilvēks ir maldījies savās sociālajās grūtībās, ir vērts pateikt: "Es Tev ticu! Bet, ja nu Tev nesanāks, nāc! Mēģināsim vēlreiz!"

Vibroakustiskā mūzikas terapija – palīgs nogurušam prātam un ķermenim

Dzintra Zariņa, *Mg.sc.sal.*, sertificēta mūzikas terapeite, vibroakustiskās mūzikas terapeite, supervizore

Nav noslēpums, ka sociālajā jomā strādājošiem katru jauna diena atnāk ar savu jaunu un brīžiem neparedzamu izaicinājumu, jo jāsaskaras un jāpalīdz risināt to savu līdzcilvēku dzīves problēmas, kuri kaut kādu iemeslu dēļ

īsākā vai ilgākā laika posmā nespēj ar tām tikt galā vieni paši. Ir lieki piebilst, ka cilvēkiem, kas izvēlējušies strādāt šajā sfērā, iekšējā motivācija ir palīdzēt citiem. Bet, ja palīdzēšana citiem ir profesija un darbs, uz kuru jāiet katru

dienu un gadiem ilgi, nevis epizodiska cilvēcības izpausme attiecībā pret apkārtējiem, tad bieži vien nepieciešamība atjaunot savus fiziskos un garīgos resursus kļūst ļoti aktuāla.

Ko darīt, ja pēc ilgstošas un pašreizējās palīdzēšanas citiem gribas izsaukties: "Kaut man kāds palīdzētu"? Iespējams, ka tas ir signāls, kam vajadzētu pievērst uzmanību jau laikus, meklēt un rast iespējas, bet – galvenais – atļaut, lai arī jums kāds palīdz. Ja paveramies apkārt, tad gan veselības aprūpē, gan rehabilitācijā, gan fitnesā, gan dažādās interešu jomās piedāvājums atjaunot savu fizisko un garīgo vitalitāti dažādu speciālistu vadībā ir gana plašs. Atliek tikai saprast, kas būtu vispiemērotākais tieši katra individuālajām vajadzībām.

Šajā rakstā pastāstīšu par vienu no šādām iespējām – metodi, kas ir piemērota gadījumos, kad jūtat, ka fiziskie un garīgie spēki izsīkuši, un vairāk par visu pasaulē vēlaties atpūsties un atgūt enerģiju; kad šķiet, ka esat ceļā uz izdegšanu vai jau satikušies ar to, bet ilgi gaidītais atvaļinājums vēl aiz kalniem.

Vibroakustiskā mūzikas terapija (saīsinājumā VAMT) ir viena no mūzikas terapijas metodēm, kurā izmanto zemas frekvences skaņas masāžu dziļa relaksēta stāvokļa sasniegšanai, lai stimulētu organisma dabīgās pašdziedzināšanās un atjaunošanās spējas. Vibroakustiskā mūzikas terapija pieder pie receptīvo jeb pasīvo mūzikas terapijas metožu klāsta, kas neprasa no klienta aktīvu iesaisti mūzikas instrumentu spēlē. Klients mūziku uztver, nevis to rada. Protams, atkarībā no klienta vajadzībām un vēlmēm terapeitiskajā sesijā ir iespējama arī dažādu metožu izmantošana un summēšana, izmantojot gan

pasīvās, gan aktīvās mūzikas terapijas intervences.

Vibroakustiskās terapijas rašanās

Vibroakustiskās terapijas (angļu val. – *Vibroacoustic Therapy*) metodes atklājējs ir norvēģu terapeits un pedagogs Olafs Skille (*Olav Skille*), kas pagājušā gadsimta vidū, strādājot ar bērniem ar fiziskās un garīgās attīstības traucējumiem, kuri cieta no tādiem simptomiem kā smaga, traumējoša muskuļu spasticitāte, nejauši atklāja, ka muskuļu spasticitāte samazinās zemo skaņu vibrāciju rezultātā. Tā kā Olafs Skille pats lieliski spēlēja kontrabasu un to regulāri izmantoja darbā ar šiem bērniem, lai uzlabotu viņu emocionālo stāvokli, tad viņu pārsteidza novērojums, ka zemās kontrabasa skaņas veicināja arī muskuļu spazmu atslābumu un relaksāciju. Olafs Skille šim novērojumam piešķīra vērā ņemamu nozīmi un sadarbībā ar daudzu nozaru speciālistiem sāka konstruēt pirmo eksperimentālo iekārtu, ko nodēvēja par "skaņu vannu". 1982. gadā tika radīta iekārta un definēta metode – vibroakustiskā mūzikas terapija, kurā tika izmantotas zemās sinusoidālās skaņas (tīras skaņas bez virstoņiem) 20–120 Hz amplitūdā, ko ģenerēja dators, radot maigu, ritmisku skaņu spiediena viļņa ietekmi uz cilvēka ķermeni. Būtībā cilvēka ķermenis saņēma zemo skaņu radītu masāžu. Fonā tika izmantota mierīga, relaksējoša mūzika, ko sacerēja pats Olafs Skille. Jaunā metode, ko nodēvēja par vibroakustisko mūzikas terapiju, gan medicīnas, gan mūzikas terapijas laukā izraisīja lielu interesi. Radās jauns pētniecības novirziens – mūzika medicīnā, un tika veikti klīniskie novērojumi un pētījumi Norvēģijā, Somijā, Anglijā, Kanādā, vēlāk arī Igaunijā un Horvātijā dažādās veselības aprū-

pes sfērās, kas apstiprināja zemo skaņu frekvenču labvēlīgo ietekmi uz cilvēka veselību. Laika gaitā klīnisko novērojumu un pētījumu veikto secinājumu rezultātā vibroakustiskās ierīces ir tikušas modernizētas, uzlabotas, lai tās maksimāli pielāgotu cilvēka ķermeņa ergonomiskajām vajadzībām. Šādas iekārtas un ierīces ražo ASV, Kanādā, Norvēģijā, Somijā un Igaunijā. Šodien tās ir ērtas ergonomiskas gultas, pielāgojams krēsls vai pārvietojams matracis, caur kuru tiek raidītas zemo sinusoidālo skaņu svārstību frekvences visa ķermeņa dziļas relaksācijas atbildes sasniegšanai.

Vibroakustika un cilvēka ķermenis

Vibroakustiskās metodes pamatprincips ir balstīts simpātiskās rezonances konceptā, kas paredz, ka atomiem, molekulām, šūnām, audiem, orgāniem un orgānu sistēmām piemīt tiem raksturīgas enerģijas vibrāciju frekvences, kas absorbē un emitē skaņu. Ja diviem vibrējošiem objektiem piemīt līdzīgas vibrāciju frekvences, tie spēj nonākt savstarpējā vibrāciju saskaņā jeb simpātiskajā rezonansē un veidot rezonances sistēmu. Arī cilvēka ķermenis no atomiem līdz pat orgāniem un orgānu sistēmām ir vienota rezonances sistēma.

Veselā ķermenī sadarbība starp visa līmeņa ķermeņa sistēmām atrodas līdzsvarā un darbojas harmoniski, bet stress, vīrusu, baktēriju, pārslodžu un citu kaitīgu ārējo faktoru ietekmē šis līdzsvars organisma bioloģiskās rezonances sistēmā tiek izjaukts, nelabvēlīgi ietekmējot imunitāti, veicinot enerģijas izsīkumu un saslimšanu. Organisma sistēmu sadarbība kļūst disharmoniska, radot disbalansu.

Vibroakustiskās terapijas koncepts paredz, ka ķermenim raksturīgos enerģijas vibrāciju paternus to disbalansa gadījumā var harmonizēt, palīdzot tiem atgriezties dabīgajā līdzsvara stāvoklī ar zemas frekvences skaņas stimulu izsuktās simpātiskās rezonances palīdzību. Šāds atzinums tiek balstīts uz pētījumu secinājumiem radioelektronikā, kas apliecina, ka cilvēks skaņu uztver ne tikai ar dzirdi, bet sajūt ar visu ķermeni. Fenomens, kas nodrošina mūzikas un skaņu ietekmi uz visu cilvēka organismu, ir skaņu un organisma daudzveidīgo svārstību frekvenču sinhronizēšanās spēja. Tādējādi zemo skaņu svārstību stimuli, kas ir saskaņā ar ķermeņa pamata vibrāciju paterniem (20–120 Hz), veicina organisma pašdziedzināšanās spēju atjaunošanos, pateicoties kopīgas simpātiskās rezonances sistēmas izveidei vibroakustiskās skaņas masāžas un mūzikas klausīšanās laikā. To nodrošina divu veidu muzikālā pieredze – audiālā, dzirdot mūziku, un taktīlā, ko rada zemo skaņu vibrāciju mehāniskais pieskāriens. Tādējādi tiek aptverts plašs frekvenču loks, uz ko ķermenis var reaģēt, saslēdzoties simpātiskajā rezonansē – vai nu caur audiālo, vai taktīlo uztveri. Cilvēka ķermenis ar kaulu un audu struktūrām kalpo kā plašs un ietilpīgs rezonators uztvertajām skaņām, līdzīgi kā mūzi-

kas instrumentu korpuss. Ir novērots, ka noteiktu skaņu frekvenču iedarbība lokalizējas noteiktās ķermeņa daļās – tajās tiek sajūsts siltums, patīkama kņudoņa, skudriņas u.tml. Tā, piemēram, slavenais dāņu mūzikas terapeits un pētnieks Tonijs Vigrams (*Wigram Tony*, 1996) norādījis, ka 40 Hz iedarbība lokalizējas kājās – apakšstilbos, augšstilbos, bet 50, 60, 70 Hz lokalizācija ķermeniskajās sajūtās attiecīgi virzās pa ķermeni uz augšu (pēc *E. A. Campbell*, 2019). Savukārt kanādiešu vibroakustikas pētnieks un praktiķis Lī Bartels (*Lee Bartel*, 2016) norāda, ka 40 Hz iedarbība lokalizējas arī galvā un pozitīvi ietekmē neironu savstarpējo saziņu tajās smadzeņu daļās, kas atbildīgas par atmiņu (*Lee Bartel*, 2016). Pētnieki Šneks un Bergers (*Schneck & Berger*, 2005) atklājuši, ka 60 Hz iedarbība atsaucas krūšu kurvja rajonā (pēc *E. A. Campbell*, 2019). Šie gadu desmitiem uzkrātie klīniskie novērojumi sniedz mūzikas terapeitam ieskatu, kuru no frekvencēm izmantot skaņu masāžai atbilstoši klienta individuālajai vajadzībai. Tomēr vēlos uzsvērt, ka, atsaucoties uz iepriekš minēto, cilvēka ķermenis pats "izvēlas" frekvenci, ar kuru veidot simpātisko rezonansi, lai palīdzētu savām organisma sistēmām atgriezties optimāli iespējamā līdzsvarā – tā ir frekvence, kas svārstību ziņā ir līdzīga VAMT masāžā piedāvātajai.

Vibroakustikas izmantošana mūzikas terapijā

Vibroakustiskajā mūzikas terapijā skaņu un mūziku izmanto gan kā audiālo, gan skaņas viļņa vibrāciju stimulu tiešā saskarē ar cilvēka ķermeni, lai sasniegtu fiziskos un psiholoģiskos terapeitiskos mērķus. Kā pavisam vienkāršu piemēru organisma un mūzikas ritma saskaņo-

šanās vai sinhronizēšanās spējai var minēt cilvēka sirds ritma, pulsa vai elpošanas ritma izmaiņas, to palēnināšanos vai paātrināšanos, klausoties ritmiski lēnu vai ritmiski ātru mūziku. Tāpat ikviens pie sevis ir novērojis emocionālā stāvokļa izmaiņas, kas rodas, klausoties noteikta rakstura mūziku – skumju, priecīgu, patriotisku, relaksējošu u.tml., un vienlīdz arī ietekmi uz ķermeni, kas vai nu tiek aktivizēts un kājas tā vien prasās mesties dejā, vai arī tiek izsaukts ķermeņa atslābums un mūs pārņem miegainība, miers, relaksēts stāvoklis.

Vibroakustiskā terapija, kas šodien tiek plaši praktizēta visā pasaulē dažādās veselības aprūpes jomās, ir balstīta multimodālā pieejā, kas paredz, ka terapijas mērķi ir vērsti gan uz klienta fizioloģisko, gan psiholoģisko pieredzi, un ietver sevī trīs galvenās terapeitiskās komponentes:

- frekvences sinusoidālo skaņu vibrāciju masāžu,
- mūzikas klausīšanos,
- terapeitisko sarunu, esot kopā ar klientu, viņa emocionālās un ķermeniskās pieredzes izpratni un apzināšanu.

Šo trīs terapeitisko komponentu izmantošana vibroakustiskās mūzikas tera-

pijas sesijas laikā notiek terapeitisko attiecību ietvarā un sniedz iespēju mūzikas terapeitam atbalstīt klientu viņa emocionālo, fizisko un sociālo problēmu risinājumu meklēšanā, ciešā saistībā ar ķermeņa funkciju, sajūtu un emocionālās pašsajūtas normalizēšanu. Par to, kāds būs vibroakustiskās terapijas ilgums jeb sesiju skaits, terapeits ar klientu vienojas abpusēji, ņemot vērā, kādus terapijas mērķus vēlas sasniegt. Vēlamais terapijas sesiju cikls, ar ko sākt, būtu 10 līdz 12 sesijas. Pēc šī pirmā cikla notiek abpusēja procesa un rezultātu izvērtēšana un vienošanās par terapijas noslēgšanu vai turpināšanu. Klients pats izlemj, vai VAMT procesa laikā viņš vēlas vai nevēlas un cik daudz vēlas iedziļināties savos iekšējos psiholoģiskajos procesos un tos analizēt saistībā ar savām dzīves un veselības grūtībām vai problēmām. Ir klienti, kas atnāk un jau pirmajā sesijā paziņo, ka viņš ir apmeklējis vai arī pašlaik apmeklē psihoterapeitu un vēlas tikai relaksēt ķermeni un atpūsties, bet nevēlas neko runāt par savu iekšējo psiholoģisko dinamiku. Tad arī fokusējamies tikai uz fiziskajām sajūtām un ar tām saistītajām emocijām, bet nemeklējam dziļākas paralēles. Parasti šādas sesijas ilgums tad būs īsāks, līdz 50–60 minūtēm. Bet, ja klients atnāk ar psiholoģiskām problēmām, kas ietekmē arī viņa fizisko pašsajūtu, un vēlas tās risināt, tad mūzikas terapeits savu kompetenču robežās un terapeitisko attiecību ietvarā palīdz un atbalsta klientu viņa iekšējo meklējumu un izpētes procesos. Tas notiek caur terapeitisko sarunu, kas var tikt papildināta arī ar aktīvās mūzikas terapijas metodēm, kā, piemēram, projektīvo improvizāciju vai dziedāšanu un dziesmu sacerēšanu, kas ļauj klientam ar dažādu

mūzikas instrumentu skaņām un skaņējumu vai ar savu balsi izpaust emocijas vai iekšējās pārdomas. Šāda sesija parasti ilgst 90 minūtes, no kurām 30 minūtes aizņem pats vibroakustiskās relaksācijas process ar vai bez vizualizācijas un 60 minūtes terapeitiskā saruna un muzikālās interakcijas.

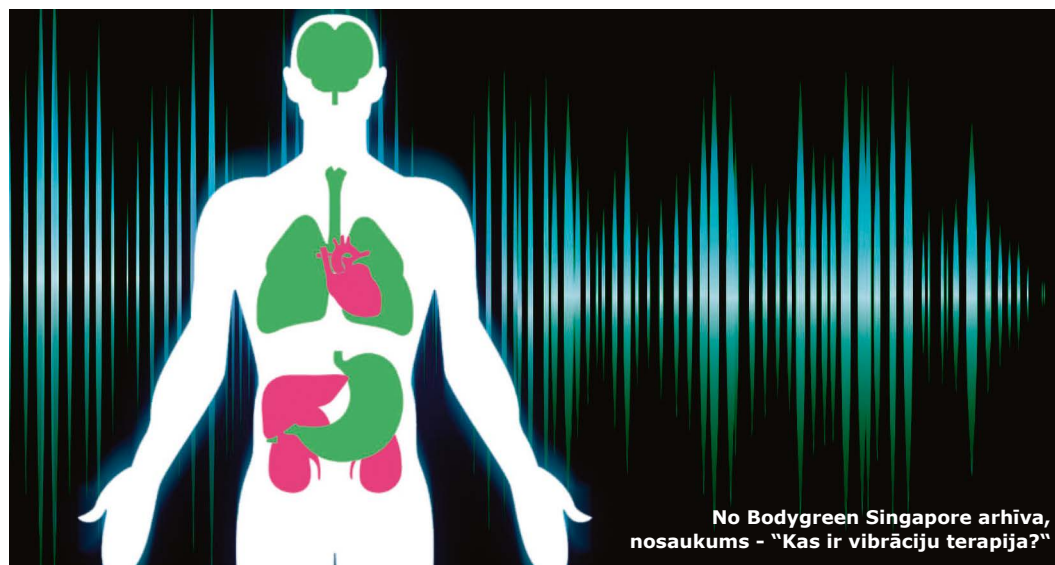
VAMT izmantošana fizisko un psiholoģisko problēmu un grūtību pārvarēšanā

Ir apkopots ievērojams skaits klīnisko ziņojumu un pētījumu, kas norāda uz vibroakustiskās mūzikas terapijas pozitīvo ietekmi tādos gadījumos kā: hroniskas un akūtas sāpes, ko izraisa fibromialģija, poliartrīts, reimatisms, migrēna u.c.; muskuļu spastika un rigiditāte, ko izraisījusi bērnu cerebrālā trieka, multiplā skleroze, reta sindroms vai muskuļu spriedze un pārslodze; elpošanas grūtības, ko izraisījusi astma, cistiskā fibroze vai hroniski obstruktīva plaušu slimība; pēcoperāciju rehabilitācija; hroniska deģeneratīva neiroloģiska saslimšana, piemēram, Parkinsona un Alcheimera slimība; miega traucējumi; ēšanas traucējumi; hroniska stresa, noguruma, izdegšanas sindroms; psiholoģiskās problēmas – tādas kā trauksme, garastāvokļa svārstības, uzvedības traucējumi, mācīšanās grūtības, depresija u.c.

Tā, piemēram, var minēt horvātu mūzikas terapeites un pētnieces Anas Katusiņas (*Ana Katusić*) un viņas kolēģu Sonjas Alimovičas (*Sonja Alimović*) un Vlatkas M. Bosņakas (*Vlatka Mejaski Bošnjak*) veikto apjomīgo pētījumu par vibrāciju terapijas ietekmi uz spasticitāti un motoro funkciju bērniem ar cerebrālo trieku (*"The effect of vibration therapy on spasticity and motor function in children with cerebral palsy"*),

kas 2014. gadā tika iekļauts arī Kohrēna (*Cochrane Library*) zinātniskajā datu bāzē, kā arī šai pašā gadā PubMed.gov datu bāzē publicētais pētījums, ko veikusi četru pētnieku grupa Toronto, Kanādā – Lili Nahdi (*Lili Naghdi*), Heidi Ahonena (*Heidi Ahonen*), Paskvalino Makario (*Pasqualino Macario*) un Lī Bartels (*Lee Bartel*) par zemas frekvences skaņas stimulācijas ietekmi uz fibromialģijas pacientiem (*"The effect of low-frequency sound stimulation on patients with fibromyalgia"*).

dziļai skaņu viļņu masāžai sev tīkamas mūzikas ietvarā, lai veicinātu organisma fizisko un emocionālo resursu atjaunošanos un pašsajūtas uzlabošanu, kas ir vitāli svarīgi šodienas stresa un neneiktības apstākļos. Tāpat iespējams arī uzdrošināties un jauties dziļākam sevis iepazīšanas procesam, lai veicinātu pašizaugsmi un uzlabotu savu veselību un dzīves kvalitāti. Vēlos arī piebilst, ka cilvēks, kas izgājis vismaz vienu vibroakustiskās terapijas kursu un iepazīties ar šo metodi terapeita vadībā, un

Jāņem vērā, ka ir arī noteikti veselības stāvokļi, kad vibroakustiskā terapija nav ieteicama vai ir kontrindicēta. Un tie ir: psihotisks stāvoklis, grūtniecība, akūts iekaisums, hemorāģija, asiņošana (izņemot menstruālo), tromboze, smagi mugurkaula bojājumi, kardioelektrostimulatora esamība.

Apkopojot iepriekš minēto, vēlos teikt, ka vibroakustiskās mūzikas terapija ir neinvazīva intervence, kas sniedz klientam iespēju terapeita pavadībā un drošā vidē, terapeitisko attiecību ietvarā jauties atpūtai, ķermeņa relaksācijai un

vēlas nākotnē sev palīdzēt pats mājas apstākļos, piemēram, hronisku sāpju, bezmiega un stresa gadījumā, tad Norvēģijā un Somijā ir atrodamas nelielas, vienkāršas vibroakustiskās terapijas ierīces, piemēram spilventiņa vai neliela paklājīņa formā, kas lieti var noderēt šim mērķim.

Latvijā vibroakustisko mūzikas terapiju savu psihisko un fizisko resursu atjaunošanai var saņemt Rīgā, Terapijas centrā "Skaņas un mūzika". Adrese: Ernesta Birznieka Upīša ielā 20 A. Telefons: 26489329. Mājas lapa:

www.skanasunmuzika.lv.

Izmantotie avoti

1. Elsa A. Campbell. *Vibroacoustic Treatment and Self-care for Managing the Chronic Pain Experience*. Academic dissertation S212. June, 2019.

2. Lee Bartel, PhD, Toronto Un. *Vibroacoustic Therapy as Brain Stimulation and the Potential for Treatments*. First International VIBRAC Conference Lahti, Finland, 2016.

Vaučeru izmantošana sociālo pakalpojumu nodrošināšanā

Mārtiņš Moors, Rīgas domes Labklājības departamenta Sociālās pārvaldes priekšnieks, direktora vietnieks, RSU lektors, Sociālo darbinieku biedrības valdes priekšsēdētāja vietnieks

Sociālo pakalpojumu nodrošināšana iedzīvotājiem ir pašvaldības pienākums. Tomēr ir dažādi veidi, kā tos administrēt un finansēt, kas, savukārt, ietekmē citus ar sociālo pakalpojumu izmantošanu saistītos aspektus – klientu iespējas izvēlēties pakalpojuma sniedzēju, klientu līdzatbildību par sniegtā sociālā pakalpojuma kvalitātes novērtēšanu, sociālo pakalpojumu sniedzēju motivāciju attīstīt noteikta pakalpojuma veidus u.c. Rakstā tiks atspoguļoti sociālajā politikā tipiskie tiešā sociālā atbalsta nodrošināšanas veidi, īpaši tiks sniegts ieskats vaučera samaksas sistēmas priekšrocībās, kā arī šā sociālā atbalsta veida īstenošanas priekšnosacījumi un piemēri Rīgas valstspilsētas pašvaldības praksē.

Eiropas valstu politikā ir kļuvis pašsaprotami, ka sociālā atbalsta organizāšana ir valsts politikas daļa un arī cilvēktiesības. Tas nozīmē, ka sabiedrība rēķinās ar to, ka valstī ir pieejams sociālais atbalsts – arī sociālo pakalpojumu veidā. Pienākums organizēt solidāru atbalstu citiem cilvēkiem ir kļuvis par stabilu attīstīto valstu politikas sa-

stāvdaļu. Diskusijas konkrētas valsts ietvaros notiek tikai par atbalstu apjomu, veidiem, nodrošināšanas kārtību, un kā to sniegt noteiktās situācijās.

Tradicionāli sociālo pakalpojumu attīstīšanā kā būtiskākie tiek uzskatīti tādi jautājumi kā noteiktas mērķa grupas specifiskās vajadzības, sociālā pakalpojuma mērķis, sociālā pakalpojuma aktivitātes un paredzamie rezultāti. Pie tam, spriežot par iedzīvotājiem nepieciešamo sociālo atbalstu, nereti tiek izmantota dihotomija, veidojot dalījumu starp sociālajiem pabalstiem un sociālajiem pakalpojumiem. Mazāk tiek uzsvērts un diskutēts par to, ka no sociālās politikas veidošanas skatu punkta tie ir tikai dažādi veidi, kā nodrošināt noteiktām iedzīvotāju grupām sociālo atbalstu (tajā skaitā sociālos pakalpojumus), balstoties uz politikas veidotāju izpratni par risināmo sociālo problēmu, par atbalsta mērķi un klientu mērķa grupas spēju (vai nespēju) veikt racionālas un savām interesēm atbilstošas izvēles.

Publiskais sektors¹ sociālo atbalstu² ne tikai finansē, bet arī nodrošina, tomēr šīs abas lomas nav obligāti jānodrošina vienai un tai pašai iestādei vai pat administratīvajam līmenim. Vienmēr pastāv izvēle, kā organizēt sociālo atbalstu. Sociālo atbalstu var sniegt pakalpojuma veidā, ko nodrošina iestāde vai līgumorganizācija (pakalpojuma pirkšana), vai arī pabalsta veidā klientam vai tuviniekam, kas nodrošina atbalstu, t.i., kombinēt dažādu iesaistīto pušu lomas un atbildību. To sauc par jauktu labklājības ekonomiku³. Mūsdienās ir ierasts, ka pastāv sociālā atbalsta organizēšanas, tajā skaitā sociālo pakalpojumu sniedzēju, juridiskās formas daudzveidība. Faktiski Latvijas sociālās drošības sistēmas izveides pamatā bija nolūks veicināt privātā sektora lielāku iesaistīšanos sociālo pakalpojumu nodrošināšanā, lai pakalpojumu sniegšanā pastāvētu konkurence – tiktu iesaistītas sabiedriskās organizācijas un privātais sektors, darbotos tirgus principi⁴. Sociālās labklājības sistēmas reformas sociālās palīdzības jomā plānošanas laika izpratne gan aprobežojās ar atziņu, ka ir jāievieš princips "nauda seko klie-

nam" un konsekventi jāievēro konkursa princips, pērkot pakalpojumu⁵.

Sociālā atbalsta sniegšana parasti notiek ārpus tirgus attiecībām – sabiedrība caur publisko sektoru sniedz vienusēju atbalstu indivīdam, tomēr tirgus principu ieviešana prasa savstarpēju sociālā atbalsta saņēmēja un sniedzēja mijiedarbību. Tirgus attiecības veido pavisam citādu dalībnieku izturēšanos, palielina saņēmēja paša iespējas izvēlēties un atbildību, līdz ar to veicinot pašu klientu potenciālu jeb cilvēkkapitālu. Tāpēc sociālo pakalpojumu pirkšana un principa "nauda seko klientam" īstenošana šaurā izpratnē, konkursa rezultātā izvēloties vienu pretendentu, zināmā mērā tikai daļēji saskan ar tirgus principu ievērošanu. Ir vēl citi sociālo pakalpojumu nodrošināšanas mehānismi, kas ļauj vairāk integrēt tirgus principus arī šajā jomā.

Mūsdienās sociālās politikas prakses rezultātā ir izveidojušies trīs tipiskākie sociālā atbalsta sniegšanas veidi, kā publiskais sektors to var realizēt. Šie sociālā atbalsta nodrošināšanas veidi variē no tādiem, kas vairo indivīda pirktspēju, līdz konkrētu labumu nodrošināšanai. Sociālie pakalpojumi ir viens no instrumentiem sociālā atbalsta nodrošināšanā. Sociālajiem darbiniekiem, īpaši tiem, kuri strādā sociālo pakalpojumu administrēšanā, visi turpmāk minētie sociālā atbalsta nodrošināšanas veidi ir jāapzinās arī sociālo pakalpojumu nodrošināšanas kontekstā – tās ir dažādas alternatīvas, kā organizēt sociālo pakalpojumu saņemšanu iedzīvotājiem.

Tipiskie tieša sociālā atbalsta piešķiršanas veidi ir skaidra nauda, "vaučers"

5. Turpat, 17. lpp.

un pakalpojums "graudā". Tie variē no lielas klienta autonomijas un līdz ar to lielākas pašnoteikšanās tiesībām attiecībā uz atbalsta tērēšanu līdz lielākam mērķtiecīgumam un sabiedriskajai kontrolei par izlietojumu⁶. Tālāk tiek sniegts katra veida īss skaidrojums.

1) Skaidra nauda – sniedz saņēmējam vislielāko izvēles brīvību. Piešķiršanas kritēriji var būt saistīti ar saņēmēja konkrētām vajadzībām un skaidru priekšstatu par to, kā nauda būtu jāizlieto. Tomēr, tiklīdz nauda ir saņemta, tā ir likumīgs maksāšanas līdzeklis visam, kam saņēmējs izvēlas to tērēt, lai cik gudri vai nelietderīgi tas būtu. Līdz ar to šāda sociālā atbalsta veida gadījumā ir vismazākā pārliecība par izlietotā finansējuma mērķtiecīgumu⁷. Skaidras naudas palīdzības saņēmēji saņem naudas apmēru, kāds noteikts atbilstoši konkrētas programmas noteikumiem un saņēmēja pazīmēm. Saņēmējs var brīvi tērēt naudu pēc saviem ieskatiem, kaut arī formāli nauda ir paredzēta, lai apmaksātu pirmās nepieciešamības preces, piemēram, mājokli, pārtiku un apģērbu vai pakalpojumu⁸. Latvijā piemērs, kad ar sociālo pabalstu ir iecerēts nodrošināt sociālos pakalpojumus, ir tie valsts sociālie pabalsti, kuru pamatā ir mērķa grupas vajadzības pēc īpašas aprūpes (kopšanas) – bērna ar invaliditāti kopšanas pabalsts un pabalsts personai ar invaliditāti, kurai ne-

6. Gilbert, N., & Terrell, P. *Dimensions of Social Welfare Policy* (7th ed.). – Boston: Pearson Education, 2010. P.135

7. Burch, H. A., & Michaels, D. G. *The why's of social policy: Perspective on policy preferences*. – Westport, CT: Praeger, 1991. P.147

8. Segal, E. A. *Social Welfare Policy and social programs: A values perspective* (4th ed., Empowerment series). – Boston, M.A.: Cengage Learning, 2016. P.136

pieciešama kopšana. Gan no šo pabalsta veidu nosaukuma, gan arī piešķiršanas kritērijiem izriet, ka pabalsts paredzēts ar mērķi apmaksāt papildu izdevumus par aprūpi, tomēr izlietošanas atbilstību mērķim valsts nekontrolē. Nereti tieši tāpēc vien skaidras naudas palīdzība izraisa vislielāko sabiedrības pretestību, jo saņēmējs pilnībā kontrolē, kā nauda tiek izlietota, bet valsts nekontrolē.

2) Graudā jeb natūrā – šis sociālā atbalsta veids ir pakalpojumi vai preces, ko sniedz noteiktiem kritērijiem atbilstošiem saņēmējiem. Sociālais atbalsts natūrā ir ierobežotāks valsts palīdzības veids. Tā vietā, lai saņemtu skaidru naudu, cilvēki precīzi vai pakalpojumu saņem tieši. Tāpēc klientiem šāda sociālā atbalsta sniegšanas gadījumā ir vismazākā izvēles brīvība, bet sabiedrībai vislielākā pārliecība par izlietotā finansējuma mērķtiecīgumu. Personām, kuras saņem šos pabalstus, nav atļauts piedalīties resursu apmaiņā, un bieži vien tām nav vai ir tikai ierobežotas izvēles iespējas pakalpojuma saņemšanas procesā⁹. Šādi nodrošinātos sociālos pakalpojumus klients nevar apmainīt pret skaidru naudu vai arī citu izvēli. Sociālos pakalpojumus graudā jeb natūrā nodrošina publiskā sektora iestādes vai arī publiskā sektora izvēlēti pakalpojuma sniedzēji.

Pašvaldībai ir pienākums nodrošināt saviem iedzīvotājiem iespēju saņemt tās vajadzībām atbilstošus sociālos pakalpojumus¹⁰. Izvēloties nodrošināt sociālos pakalpojumus graudā jeb natūrā, šo funkciju pašvaldība var īstenot divējādi: 1) veidojot savas struktūrvienības – vai nu sociālā dienesta ietvaros, vai kā at-

9. Turpat, P.137

10. Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likums, 9. pants. <https://likumi.lv/ta/id/68488#p9>

sevišķas iestādes; 2) organizēt sociālo pakalpojumu sniegšanu¹¹ kā ārpakalpojumu. Piemēram, līdz 2004. gadam Rīgā aprūpes mājās pakalpojumus sniedza sociālo dienestu struktūrvienības – aprūpes mājās biroji, izņemot Rīgas Vidzemes priekšpilsētu, kur šie pakalpojumi tika pirkti no SIA "Aprūpes birojs". Otrs piemērs ir Rīgas sociālās aprūpes centri "Gaiļezers", "Mežciems" un "Stella Maris", kas ir Rīgas pašvaldības iestādes un sniedz ilgstošās sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumu institūcijā pilngadīgām personām. Šie abi ir piemēri, kad sociālo pakalpojumu sniedz sociālā dienesta struktūrvienība (aprūpes birojs) vai atsevišķa pašvaldības iestāde. Ja pašvaldība pati neveido savas iestādes vai struktūrvienības, bet izvēlas sniegt iedzīvotājiem sociālo pakalpojumu graudā jeb natūrā kā ārpakalpojumu, to var paveikt, slēdzot deleģējuma līgumu¹², vai arī izvēlēties sociālā pakalpojuma sniedzēju Publisko iepirkumu likumā noteiktajā kārtībā.

Latvijas Publisko iepirkumu likums ļauj slēgt arī vispārīgo vienošanos ar vairākiem viena veida sociālo pakalpojumu sniedzējiem, ja tie visi atbilst pašvaldības izvirzītajām prasībām. Ar vispārīgo vienošanos pastāv iespēja pašvaldībai dot klientiem izvēli starp vairākiem atbilstošiem sociālā pakalpojuma sniedzējiem¹³. Faktiski vispārīgā vienošanās arī ir vaučera veids, kaut gan ar ierobežotu sociālā pakalpojuma sniegšanas vietu un līdz ar to izvēju klāstu.

11. Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likums, 11. pants. 2. punkts. <https://likumi.lv/ta/id/68488#p11>

12. Valsts pārvaldes iekārtas likums, 40.–46. pants. <https://likumi.lv/ta/id/63545#p40> un

13. Publisko iepirkumu likums, 1. pants. 33. punkts. <https://likumi.lv/ta/id/287760#p1>

3) Vaučers¹⁴ (jeb vaučera samaksas sistēma) ir kompromiss starp skaidru naudu un pakalpojumiem graudā jeb natūrā. Vaučeri ir paredzēti konkrētam pakalpojumam vai precei, taču saņēmējs var tos izmantot pēc saviem ieskatiem, izvēloties preces pārdevēju vai pakalpojuma sniedzēju, kas atbilst finansētāja izvirzītām prasībām¹⁵. No vienas puses, finansētājs kontrolē to, ko var saņemt. No otras puses, vaučers pieļauj zināmu elastību šajās robežās. Mūsdienās visbiežāk vairs neizmanto papīra veida talonus, bet gan šos risinājumus digitalizē, izmantojot digitālās kartes vai digitālo saziņu starp pakalpojuma sniedzēju, finansētāju un, iespējams, arī klientu.

Sociālā atbalsta sniegšana naudas palastu vai vaučeru formā norāda uz sociālās politikas priekšroku decentralizācijai un tirgus principiem (jeb tā saucamo sociālās labklājības nodrošināšanas privatizāciju), jo šā atbalsta saņēmējiem ir iespēja iegādāties preces vai pakalpojumus no privātā sektora.

14. Autors rakstā lieto terminu "vaučers", lai gan latviešu valodā tam atbilst termins "talons". Pamatojums tam ir rodams arī šajā rakstā, kur autors mēģina atklāt vaučera kā sociālās politikas realizācijas veida būtību, proti, vaučers nav "tikai" talons jeb papīrs kā piešķirtā atbalsta apmaiņas līdzeklis. Tas ietver sevī arī noteiktu solījumu un tiesību apjomu – tiesības ne tikai izvēlēties pakalpojuma sniedzēju, bet arī sagaidīt noteiktas darbības no finansētāja puses. Savukārt terminam "talons" Latvijā ir negatīva konotācija, jo tas saistās arī ar sabiedriskā transporta braukšanas biļetes, pārtikas talona un tamlīdzīgu apzīmējumu. Pie tam mūsdienās visbiežāk šāda veida sociālā atbalsta saņemšana tiek digitalizēta un tā realizācijā fizisks "talons" var arī nebūt.

15. Segal, E. A. *Social Welfare Policy and social programs: A values perspective* (4th ed., Empowerment series). – Boston, M.A.: Cengage Learning, 2016. P.137

Šādu sociālā atbalsta sniegšanas formu izvēli 1990. gadu beigās un 2000. gadu sākumā īpaši veicināja komandekonoomikas sabrukums Austrumeiropā un milzīgs fiskālais spiediens, kas nāca uz industriālajām labklājības valstīm, kurās bija samazinājusies sabiedrības ticība centrālās valdības kapacitātei nodrošināt sociālo labklājību, kā arī pieaugoša interese atdzīvināt pilsonisko sabiedrību. Savukārt nevalstiskās organizācijas (NVO) tika uzskatītas par starpposmu starp individu un valsti¹⁶. Tātad izvēles iespējas un lielāka NVO iesaistīšana veicina arī pilsoniskās sabiedrības veidošanos, jo paši cilvēki, klienti, veido attiecības ar pakalpojumu sniedzējiem, nevis publiskais sektors ar NVO, atstājot iedzīvotājiem pasīvu lomu.

Šajā rakstā vairāk vēlos pievērsties vaučeram kā sociālā atbalsta sniegšanas veidam. Latvijā šāds sociālo pakalpojumu nodrošināšanas veids tiek praktizēts salīdzinoši maz. Tomēr Rīgā ir vairāki sociālo pakalpojumu veidi, kur tas tiek pielietots un kuru nodrošināšanā ar šo instrumentu var saskatīt daudzus pozitīvus aspektus gan no klienta, gan sociālo pakalpojumu administrētāju perspektīvas.

Vaučera būtība

Vaučers ir noteikta apmēra finansējums ar iespēju apmainīt to pret resursiem noteiktas jomas ietvaros (piemēram, bērnu aprūpe un uzraudzība, obligātā izglītība, sociālie pakalpojumi, sociālā palīdzība)¹⁷. Vēl var teikt, ka vaučeri ir

16. Livermore, M., Midgley, J., & Midgley. *The Handbook of Social Policy* (2nd ed.). – Sage Publications, 2009. P. 241.–242.

17. Gilbert, N., & Terrell, P. *Dimensions of Social Welfare Policy* (7th ed.). – Boston: Pearson Education, 2010. P.136

viena no stratēģijām, lai sniegtu sabiedriskos pakalpojumus tādā veidā, kas padara klientu par centrālo figūru, lemjot par to, kad un kur saņemt pakalpojumus, lai finansēšanas attiecības starp klientu un pakalpojumu sniedzēju būtu līdzīgas darījumiem privātajā tirgū. Vaučeri arī rada iespēju privātā sektora organizācijām paplašināt savu lomu publiskā sektora finansētajos pakalpojumos, jo šāds netieši sniegts finansējums ļauj saglabāt arī citu aktivitāšu formas¹⁸, piemēram, noteiktu mērķa grupu interešu aizstāvība, reliģiskā darbība (ja reliģiskās organizācijas vai to veidotas organizācijas vēlas sniegt sociālos pakalpojumus) u.c. Vaučera samaksas sistēmu dēvē arī par netiešo finansēšanas mehānismu. Šāda netieša finansēšanas mehānisma būtība ir tāda, ka tie ļauj klientam veikt neatkarīgu izvēli no dažādiem pakalpojumu sniedzējiem un piedāvājuma iespējām, kā klienti var izmantot publiskos līdzekļus, lai saņemtu pakalpojumus¹⁹.

Toronto Universitātes Juridiskās fakultātes tiesību zinātņu profesors Ronalds J. Daniels (*Ronald J. Daniels*) un Toronto universitātes tiesību un ekonomikas profesors Maikls J. Trebilkoks (*Michael J. Trebilcock*) definē kuponu kā piesaistītu pieprasījuma subsīdiju, kur publiskā sektora finansējums seko patērētājiem, nevis piegādātājiem, lai veicinātu konkurenci piedāvājuma pusē un izvēli pieprasījuma pusē, kā arī lai

18. Using vouchers to deliver Social Services: Considerations based on the CCDF And TANF program Experiences. (2007, February 11). Retrieved April 03, 2021, from <https://aspe.hhs.gov/pdf-report/using-vouchers-deliver-social-services-considerations-based-ccdf-and-tanf-program-experiences>

19. Turpat.

uzlabotu publiskā sektora finansēto pakalpojumu nodrošināšanas efektivitāti un palielinātu šo preču vai pakalpojumu patērētāju autonomiju. Ar terminu "piesaistīts" domāts, ka vaučeru var izmantot tikai noteiktas klases preču vai pakalpojuma iegādei – tas nav izmantojams skaidrā naudā, un uz to var attiekties arī citi ierobežojumi. Ar terminu "pieprasījums" autori uzsver, ka vaučeri ir paredzēti, lai uzlabotu patērētāju izvēli, nodrošinot viņiem pirktspēju un spēju ietekmēt tirgus piedāvājuma pusi un piedāvātos pakalpojumus, ar mērķi apmierināt viņu mainīgās vēlmes un vajadzības. Tas rada gan piedāvājuma, gan pieprasījuma puses stimulus: piegādātājiem ir jākonkurē par vaučera finansējumu, tādējādi veicinot efektīvāku, atsaucīgāku, novatoriskāku un kvalitatīvāku pakalpojumu, savukārt patērētāji tiek mudināti izdarīt informētāku izvēli, pieņemt izmaksu efektīvākus lēmumus attiecībā uz pakalpojumu sniedzēja izvēli. Vaučeri var būt universāli (vienāda apmēra), bet tas nav obligāti; tie var būt progresīvi (t.i., apgriezti saistīti ar klienta un/vai mājsaimniecības ienākumiem); tie var būt papildināmi ("papildināmi" ar privātiem līdzekļiem, lai iegādātos preces, kas pārsniedz kupona vērtību) vai segt visu pakalpojuma cenu²⁰. Atkarībā no politikas veidotāju mērķiem un citiem faktoriem (mērķa grupas pirktspēja, risināmā problēma u.c.), vaučera apmērs un nosacījumi var būt dažādi.

Pieprasījuma subsidēšanas mērķis ir saskaņot patērētāju un pakalpojumu sniedzēju intereses, sniedzot pakalpojumu sniedzējiem spēcīgāku, uz tirgu balstītu

stimulu reaģēt uz klientu vēlmēm, un sniedzot patērētājiem līdzekļus, lai apmierinātu šīs vēlmes. Nosakot sociālo pakalpojumu apmaksu tā, lai finansējums "seko patērētājam", atalgoti tiek tikai tie pakalpojumu sniedzēji, kuri par atbilstošu cenu piegādā vēlamu preci vai pakalpojumu²¹.

Pieprasījuma puses subsīdiju shēmas rada *ad hoc*²² līgumu tīklu starp pakalpojumu sniedzējiem un patērētājiem par konkrētu pakalpojumu iegādi²³. Šādā veidā tiek veicināta konkurence, jo klientiem ir iespēja mainīt pakalpojuma sniedzēju. Iespēja, ka klients, nevis pašvaldība nosaka pakalpojuma saņemšanas (jeb attiecību ar pakalpojuma sniedzēju) ilgumu, rada nepieciešamību pakalpojuma sniedzējam regulāri kontrolēt sava sniegtā pakalpojuma kvalitāti un atbilstību klientu interesēm. Publiskā iepirkuma gadījumā sociālā pakalpojuma sniedzējam pasūtījums parasti tiek nodrošināts noteiktā apjomā un noteiktu laiku, kas var radīt atslābumu attiecībā uz pakalpojuma kvalitāti, kā arī vēlmi koncentrēties uz tehniskās specifikācijas ievērošanu, nevis klientu individuālajām vajadzībām.

Tātad vaučeri ir sociālās politikas instruments, ar kuru var palielināt klientu izvēles iespējas un līdz ar to arī līdzatbildību par saņemto pakalpojumu, kā arī pakalpojumu sniedzēju interesi veidot jaunus un klientu vajadzībām atbilstošus pakalpojumus. Vienkārši formulējot, vaučers ir lēmums, kurā pašvaldība sola samaksāt vaučera adresāta vietā visas

21. Turpat, P.27

22. Latīniski – *šim nolūkam, šim gadījumam*. Termini apzīmē īslaicīgu vai vienreizēju notikumu.

23. Ronald J. Daniels, & Michael J. Trebilcock. *Rethinking the Welfare State : Government by Voucher*. – Routledge, 2005. P.27

20. Ronald J. Daniels, & Michael J. Trebilcock. *Rethinking the Welfare State : Government by Voucher*. – Routledge, 2005. P.14–16

vai daļējas kāda noteikta produkta vai pakalpojuma izmaksas. Tas ir trešās puses solījums maksāt par noteiktām precēm un pakalpojumiem, kas iegādāti no kāda prasībām atbilstoša pakalpojumu sniedzēja²⁴. Pakalpojuma sniedzējs pēc tam, kad ir sniedzis klientam pakalpojumu, nosūta attiecīgu rēķinu pašvaldībai, kura veic samaksu. Tomēr, plašāk formulējot, var teikt, ka vaučeri nodrošina noteiktas finansiālas vērtības atbalstu specifiska mērķa sasniegšanai, kā arī tie piedāvā saņēmējiem zināmu izvēles brīvību, izvēloties preces vai pakalpojuma sniedzēju. Vaučera saistības dod labumu individuālam klientam. Tādā veidā vaučeri atšķiras no grantiem vai līgumiem, saskaņā ar kuriem parasti piešķir noteiktu publisko finansējumu konkrētam pakalpojumu sniedzējam.

Atziņas par vaučera samaksas sistēmu

Zinātniskajā literatūrā, kura ir minēta raksta beigās izmantoto avotu sadaļā, tiek atzīmēti vairāki vaučeru samaksas sistēmas ieguvumi, par kuriem turpmāk sniegts īss apkopojums.

- Vaučeri pārdala ekonomisko varu starp klientiem un iestādēm, kas pieņem lēmumu, piešķirot finansējumu tieši lietotājiem, nevis pakalpojumu sniedzējiem. Tas maina finansēšanas shēmu no "piegādes" finansēšanas uz pieprasījuma finansēšanu.

- Vaučeri nodrošina klientiem izvēles iespējas, vienlaicīgi arī nodrošinot sociālās kontroles iespēju.

- Vaučeri dod klientiem iespējas izvēlēties sev vēlamu pakalpojumu sniedzēju un veicina konkurenci starp sociālo pa-

24. Burch, H. A., & Michaels, D. G. *The why's of social policy: Perspective on policy preferences*. – Westport, CT: Praeger, 1991. P.147

kalpojumu sniedzējiem. Tie palielina klienta izvēli un paplašina pakalpojumu sniedzēju loku, rada vidi sociālo pakalpojumu sniedzēju vēlmei sniegt konkrētā veida pakalpojumu.

- Palielināta klientu izvēle un paplašināta konkurence ienes pozitīvas pārmaiņas tirgū, kas, savukārt, uzlabo visu sociālo pakalpojumu sistēmu.

- Tomēr vaučera samaksas sistēma sociālo pakalpojumu nodrošināšanā pati par sevi nav pakalpojuma kvalitātes garantants. Tas, ka klienti ar vaučeru "balso" un pakalpojuma sniedzēji "sacenšas", nenozīmē, ka automātiski tiks nodrošināta augsta kvalitāte.

- Vaučeri ir efektīvs maksājumu mehānisms, un to izmantošana neizslēdz citus maksājumu mehānismus, kas varētu būt piemērotāki kādu mērķu sasniegšanai.

- Pakalpojumu sniedzēji cenšas piedāvāt pakalpojumus par konkurētspējīgu cenu un saskaņā ar klientam vēlamu veidu un kvalitāti. Pakalpojumu sniedzēji, kuri piesaista vairāk klientu, saņem vairāk vaučeru.

- Vaučeri ir vispiemērotākie tādiem pakalpojumiem, kur klients ir atbildīgs par pakalpojuma sniedzēja atrašanu.

- Izmantojot vaučeru, nevar nodrošināt tādu pakalpojumus, kuriem ir obligāta dalība un stingras atskaišu prasības.

- Ir nepieciešama daudzveidīga pakalpojumu sniedzēju struktūra (pietiekami liels piedāvājums), lai pakalpojumu sniedzēju izvēlei būtu jēga.

- Vaučera finansējuma apmēram ir jābūt atkarīgam no izmaksām privātajā tirgū, taču tas nav vienmēr paredzēts, lai pilnībā segtu pakalpojumu izmaksas. Vaučeru summas, kas ir ievērojami

zemākas par tirgus cenām, var atturēt pakalpojumu sniedzējus no vaučeru pieņemšanas, samazinot klienta izvēli.

- Vaučeri var piesaistīt pakalpojumu sniedzējus, samazinot administratīvo slogu pakalpojumu saņemšanai un līdzdalībai.

- Vaučera saņemšanai jābūt pietiekami vienkāršai, sociālā pakalpojuma sniedzēja atrašanai – ātrai un ērtai. Jo lielākas pakalpojuma saņemšanas procesa "izmaksas" (laiks un pūles, kas jāpatērē, lai iegūtu un lietotu vaučeru (t.sk. prasības atskaitēm par vaučera izlietojumu), laiks un grūtības informācijas meklēšanai un tirgus alternatīvu (pakalpojumu sniedzēju) meklēšanai), jo mazāk klienti novērtēs vaučeru.

- Pakalpojuma sniedzējiem jāatbilst noteiktām prasībām.

- Lai vaučeru samaksas sistēma sociālo pakalpojumu nodrošināšanā būtu efektīva, klientiem jābūt labi informētiem par attiecīgo piedāvājumu klāstu tirgū. Tā kā sociālo pakalpojumu klientu vidū ir arī problemātiskās grupas, tad šim jautājumam ir jāpievērš uzmanība.

- Vaučeri var būt arī ienākumu testēti. Tomēr nav pamatoti ieviest šādu sistēmu, ja konkrētā sociālā pakalpojumu mērķa grupa lielākoties nevar samaksāt pilnu pakalpojuma cenu.

Rīgas pieredze vaučeru izmantošanā sociālo pakalpojumu nodrošināšanā

Pirmais sociālā pakalpojuma veids, kur Rīgas pašvaldība sāka izmantot vaučeru samaksas sistēmu, bija **ilgstošā sociālā aprūpe un sociālā rehabilitācija institūcijā pilngadīgām personām (turpmāk – SAC pakalpojums)**. To paredzēja grozījumi Rīgas domes (turp-

māk – RD) saistošajos noteikumos par Rīgas pašvaldības sniegto sociālo pakalpojumu un samaksas kārtību²⁵. Saistošajos noteikumos vaučera samaksas sistēma tiek formulēta šādi:

"107.3. ja klients izvēlas saņemt SAC pakalpojumu normatīvajos aktos noteiktā kārtībā SAC pakalpojuma sniedzējā institūcijā, kura reģistrēta valsts informācijas sistēmā "Sociālo pakalpojumu sniedzēju reģistrs" kā SAC pakalpojuma sniedzēja un ar kuru pašvaldība nav noslēgusi pašvaldības iepirkuma līgumu, par SAC pakalpojumu:

107.3.1. klients maksā no savas pensijas un pensijas piemaksas vai valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta un/vai citiem ienākumiem atbilstoši Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likumā un Ministru kabineta noteikumos noteiktajam apmēram;

107.3.2. pašvaldība maksā starpību starp SAC pakalpojuma cenu un klienta veikto samaksu par SAC pakalpojumu, bet ne vairāk kā 250²⁶ euro mēnesī, ja saistošo noteikumu 107.3.1.apakšpunktā noteiktā klienta samaksa par SAC pakalpojumu nesedz pilnu SAC pakalpojuma cenu;

107.3.3. klienta apgādnieks, citas fiziskas vai juridiskas personas maksā starpību starp SAC pakalpojuma pilnu cenu un klienta un pašvaldības veikto sa-

25. Rīgas domes 2014. gada 8. jūlija saistošie noteikumi Nr. 113 "Grozījumi Rīgas domes 2012. gada 4.septembra saistošajos noteikumos Nr.184 "Rīgas pilsētas pašvaldības sniegto sociālo pakalpojumu saņemšanas un samaksas kārtība"". <https://likumi.lv/ta/id/268184>

26. 2017. gada saistošo noteikumu grozījumi, kuri stājās spējā 2018. gada 1. janvārī, palielināja līdzfinansējumu no 250 eiro uz 400, kā arī noteica lielāku pašvaldības līdzfinansējumu ģimenes tipa SAC – līdz 640 eiro mēnesī.

maksu par SAC pakalpojumu, ja saistošo noteikumu 107.3.1. un 107.3.2.apakšpunktā noteiktā klienta un pašvaldības samaksa par SAC pakalpojumu nesedz pilnu SAC pakalpojuma cenu;

107.3.4. ja saistošo noteikumu 107.3.1., 107.3.2. un 107.3.3.apakšpunktā noteiktā klienta, pašvaldības, klienta apgādnieka, citas fiziskas vai juridiskas personas samaksa par SAC pakalpojumu nesedz pilnu SAC pakalpojuma cenu, tad klientam ir tiesības izvēlēties saņemt SAC pakalpojumu pašvaldības vai saskaņā ar pašvaldības iepirkumu nodrošinātā SAC pakalpojuma sniedzējā institūcijā."

Šo grūti lasāmo tiesību normu būtība ietver vairākas nozīmīgas izmaiņas.

Pirmkārt, kopš 2014. gada 14. augusta klients var izvēlēties saņemt SAC pakalpojumu jebkurā SAC pakalpojuma sniedzējā institūcijā, kas reģistrēta Labklājības ministrijas (turpmāk – LM) Sociālo pakalpojumu sniedzēju reģistrā²⁷ (arī tādā, ar kuru pašvaldība nav noslēgusi publiskā iepirkuma līgumu) un saņemt pašvaldības līdzfinansējumu SAC pakalpojuma apmaksai līdz 250 eiro (vēlāk 400 un 640 eiro²⁸), ja viņa pensija un citi ienākumi neļauj pilnībā samaksāt SAC pakalpojuma cenu. Tādējādi būtiski tika paplašinātas rīdzinieku iespējas saņemt SAC pakalpojumu fak-

27. Ministru kabineta 2017. gada 27. jūnija noteikumi Nr. 385 "Noteikumi par sociālo pakalpojumu sniedzēju reģistrēšanu". <https://likumi.lv/ta/id/292144>

28. Līdzmaksājums ir diferencēts atkarībā no tā, vai SAC pakalpojums atbilst t.s. vispārēja vai ģimenes tipa institūcijai saskaņā ar Rīgas domes 2020. gada 6. marta saistošo noteikumu Nr. 3 "Rīgas valstspilsētas pašvaldības sniegto sociālo pakalpojumu saņemšanas un samaksas kārtība" 22. punktā noteiktajiem kritērijiem.

tiski jebkurā vietā Latvijā.

Otrkārt, šīs normas nosaka, ka par līdzfinansējuma saņemšanai atbilstošu SAC pakalpojuma sniedzēju atzīstams tāds sociālā pakalpojuma sniedzējs, kurš ir reģistrēts LM Sociālo pakalpojumu sniedzēju reģistrā. Tas nozīmē, ka spēkā esoša reģistrācija ir vienīgā formālā prasība sadarbības līguma noslēgšanai par līdzfinansējuma saņemšanu, ja rīdzinieks ir izteicis vēlmi saņemt SAC pakalpojumu konkrētajā organizācijā, un līdz ar to piedāvāt šādu pakalpojumu ir vienkārši.

Treškārt, kopš šo normu spēkā stāšanās tiem rīdziniekiem, kuriem ir maksāspējīgi tuvinieki, radās iespēja izvēlēties dārgākus un līdz ar to nereti arī kvalitatīvākus pakalpojuma sniedzējus nekā tikai publiskā iepirkuma procedūrā izvēlētos. Jāsaka gan, ka šādu iespēju veido nosacījums, ka netiek veikta tuvinieku ienākumu un maksāspējas izvērtēšana. Tāpēc iepriekš minētajos grozījumos RD saistošajos noteikumos tika noteikta SAC pakalpojuma samaksas kārtība, kas atbrīvo SAC pakalpojuma saņēmēju apgādniekus no obligāta pienākuma veikt samaksu par SAC pakalpojuma nodrošināšanu tuviniekam.

Iepriekšējā sistēma paredzēja, ka par SAC pakalpojumu maksā klients un viņa maksāspējīgie apgādnieki vai pašvaldība, kas nozīmēja, ka maksāspējīgu apgādnieku gadījumā pašvaldība varēja arī nelīdzfinansēt SAC pakalpojuma saņemšanu. Šādā sistēmā maksāspējīgie apgādnieki un pašvaldība SAC pakalpojuma līdzfinansēšanā viens otru aizstāj, nevis papildina, savukārt klientiem iespēja saņemt SAC pakalpojumu bija tikai publiskā iepirkumā noteiktās vietās. Ar jauno vaučera samaksas sistēmu klientiem tika radīti labvēlīgāki

noteikumi SAC pakalpojuma samaksas kārtībā – klienta apgādnieki ir atbrīvoti no obligātas samaksas par SAC pakalpojumu, kā arī tiek paplašinātas klienta iespējas ar pašvaldības finansiālu atbalstu izvēlēties SAC pakalpojumu atbilstoši savām vēlmēm, savai un tuvinieku maksātspējai.

Rīgas pilsētas pašvaldības garantētā līdzmaksājuma (jeb vaučera) nodrošināšanai Rīgas sociālais dienests slēdz sadarbības līgumus ar SAC pakalpojuma sniedzējiem – institūcijām, kurās pašvaldības iedzīvotāji izvēlas saņemt SAC pakalpojumu. No 2018. gada rīdnieki var izvēlēties saņemt SAC pakalpojumu arī ģimenes tipa SAC, kur vide, sadzīves apstākļi un ikdienas režīms pielāgots mājas videi. Ģimenes tipa institūcijās Rīgas valstspilsētas pašvaldība nodrošina līdzfinansējumu līdz 640 EUR mēnesī vienai personai. 2021. gadā Rīgas Sociālais dienests noslēdza trīs jaunus sadarbības līgumus par ģimenes tipa SAC pakalpojuma sniegšanu. Līdz ar to 2021. gadā Rīgas pašvaldībai bija spēkā 70 sadarbības līgumi ar pašvaldības garantēto līdzmaksājumu līdz 400 EUR un 10 sadarbības līgumi ar pašvaldības garantēto līdzmaksājumu līdz 640 EUR, kopā ar 78 SAC pakalpojuma sniedzēja līgumorganizācijām²⁹, kuros pakalpojumu saņēma 1403 personas (Rīgas domes Labklājības departamenta dati). Un tas ir papildus trīs Rīgas pašvaldības SAC un 10 iepirkuma līgumorganizācijām, kuras kopā nodrošina vairāk kā 1000 vietas. 2014. gadā, kad tika ieviesta vaučera samaksas sistēma, sa-

29. Rīgas domes Labklājības departamenta GADAGRĀMATA „Sociālā sistēma un veselības aprūpe 2021. gadā”. 101.–104. lpp. Iegūts no: <https://ld.riga.lv/lv/par-departamentu/par-mums/labklajibas-departamenta-gadagramatas.html> (skatīts 12.07.2022.).

darbības līgumi par SAC pakalpojuma līdzfinansēšanu (jeb vaučeri) tika noslēgti ar 13 pakalpojuma sniedzējiem, bet SAC pakalpojumu šo līgumu ietvaros saņēma 10 cilvēki. Var secināt, ka katru gadu pieaug gan klientu skaits³⁰, kuri izvēlas saņemt SAC pakalpojumu ar vaučera samaksu, gan pakalpojuma sniedzēju skaits. Tas liecina, ka vaučera samaksas sistēmas ieviešana ir attaisnojusies un atbilst rīdnieku interesēm – ir palielinājušās klientu izvēles iespējas un veicināts to SAC pakalpojumu sniedzēju skaita pieaugums, kuri sadarbojas ar Rīgas valstspilsētas pašvaldību.

Otrs piemērs vaučera samaksas sistēmas izmantošanai ir nesenāks. 2021. gada 1. jūlijā stājās spēkā grozījumi Invaliditātes likumā³¹, kas tika pieņemti 2020. gada 23. novembrī un paredz kā obligātu ieviest pašvaldības budžeta apmaksātu **aprūpes pakalpojumu bērniem ar invaliditāti** vecumā no 5 līdz 18 gadiem. Rīgas domes Labklājības departamentam kā sociālās jomas vadošajai iestādei bija jāizvēlas, kādā veidā un kādu sociālās aprūpes pakalpojuma veidu nodrošināt likumā minētajai mērķa grupai. Kā jau minēts iepriekš, pastāv vairākas iespējas, kādu risinājumu izvēlēties. Turklāt formāli Rīgā pastāvēja aprūpes mājās risinājumi bērniem ar funkcionāliem traucējumiem, proti, RD saistošie noteikumi par sociālo pakalpojumu saņemšanas

30. Vairāk ar klientu skaita dinamiku var iepazīties Rīgas domes Labklājības departamenta gadagrāmatās, kuras ir publicētas departamenta mājas lapā: <https://ld.riga.lv/lv/par-departamentu/par-mums/labklajibas-departamenta-gadagramatas.html>

31. 2020. gada 23. novembra likums “Grozījumi Invaliditātes likumā”. <https://likumi.lv/ta/id/319408>

un samaksas kārtību³² paredzēja gan materiālo atbalstu aprūpes mājās nodrošināšanai (sociālais atbalsts skaidrā naudā), gan iespēju saņemt aprūpi mājās bērnam ar funkcionāliem traucējumiem no ārpakalpojuma līgumorganizācijām, kuras pamatā nodrošina aprūpi mājās pilngadīgām personām³³. Tomēr to klientu skaits, kas izmantoja šīs iespējas, bija acīmredzami neatbilstoši mazs salīdzinājumā ar informāciju par mērķa grupas lielumu Rīgā kopumā. Saskaņā ar 2021. gada datiem Rīgā bija 2496 bērni ar invalidi-

kalpojuma veidā) 2021. gada pirmajos 6 mēnešos saņēma tikai 12 bērni vecumā līdz 20 gadiem. Materiālo atbalstu aprūpes mājās nodrošināšanai 2021. gada pirmajos 6 mēnešos saņēma 55 bērni (skat. 1. tab.). Bija acīmredzams, ka bērnu ar funkcionāliem traucējumiem, kuriem būtu vajadzīgs aprūpes mājās pakalpojums, ir daudz vairāk nekā faktiski aprūpes mājās pakalpojuma saņēmēju. Tātad esošie sociālā atbalsta risinājumi neatbilda mērķa grupas vajadzībām.

Jau pēc vaučera samaksas sistēmas ie-

1. tabula

Bērnu ar funkcionāliem traucējumiem – aprūpes mājās saņēmēju – skaita dinamika

Aprūpe mājās	2019. gads	2020. gads	2021. gada I pusgads	2021. gada II pusgads	2022. gada I pusgads
Materiālā atbalsta veidā	55	47	55	52	37
Pakalpojuma veidā	11	10	12	52	109
Individualizētā/ vaučers	-	-	-	175	242
Kopā:	66	57	67	279	388

Avots: RD Labklājības departamenta dati

tāti, 947 bērni, kuriem bija Veselības un darbību ekspertīzes ārstu valsts komisijas izsniegts atzinums par īpašas kopšanas nepieciešamību personai līdz 18 gadu vecumam. Asistenta pakalpojumu Rīgā 2021. gadā saņēma 429 bērni, bet aprūpes mājās pakalpojumu no iepirkuma līgumorganizācijām (pa-

32. Rīgas domes 2020. gada 6. marta saistošie noteikumi Nr. 3 “Rīgas valstspilsētas pašvaldības sniegto sociālo pakalpojumu saņemšanas un samaksas kārtība”. <https://likumi.lv/ta/id/313649>

33. Turpat, 45. punkts. <https://likumi.lv/ta/id/313649#p45>

viešanas no 2021. gada 1. jūlija aprūpes mājās pakalpojuma bērniem ar funkcionāliem traucējumiem saņemšanai situācija kardināli mainījās – pieauga gan aprūpes mājās pakalpojuma saņēmēju skaits, gan arī pakalpojumu sniedzēju skaits – sadarbību ar Rīgas Sociālo dienestu pēc 1. jūlija uzsāka četri sociālā pakalpojuma sniedzēji (SIA “CareLat”, nodibinājums “CARITAS LATVIJA”, biedrība “Nepaliec viens” un invalīdu un viņu draugu apvienība “Apeirons”). Pie tam ir jāatzīmē, ka starp pakalpojumu sniedzējiem, kuri uzsāka sniegt aprūpes mājās

pakalpojumu bērniem ar funkcionāliem traucējumiem saskaņā ar vaučera samaksas sistēmu, bija arī trīs jau esošās iepirkuma līgumorganizācijas (Latvijas Sarkanais Krusts, SIA "Mājas aprūpe" un biedrība "Svētā Jāņa palīdzība"), kuras kopā 2022. gada 1. pusgadā aprūpes mājās pakalpojumu nodrošina 88 bērniem, tātad vairāk nekā iepriekš iepirkuma līguma ietvaros. Tas tikai vēlreiz apstiprina, ka arī sociālo pakalpojumu finansēšanas un administrēšanas sistēmas izvēle ietekmē pakalpojumu piedāvājumu, to veicinot vai bremsējot. Iespēja kopā ar klientu veidot individualizētu aprūpes risinājumu vaučera samaksas sistēmas ietvaros veicina sociālo pakalpojumu sniedzēju kapacitāti arī citu juridisko risinājumu ietvaros.

Otrs būtisks arguments, kas lika nosvērties par labu elastīgam risinājumam ar lielām vecāku izvēles iespējām, bija tas, ka bērnu funkcionālo traucējumu spektrs ir ļoti plašs. Faktiski ir neiespējami paredzēt pilnīgi visas situācijas, kā arī ir maz ticams, ka kāda organizācija spētu strādāt ar pilnīgi jebkuru mērķa grupu, jo funkcionālo traucējumu veidi un bērnu vajadzības ir ļoti dažādas. Turklāt bērna ar funkcionāliem traucējumiem specifiskās vajadzības var ietvert arī tādas formāli grūti nostiprināmas lietas kā aprūpētāja un bērna saderība. Tāpēc būtu ļoti sarežģīti, pat neiespējami pašvaldībai sagatavot tādu tehnisko specifikāciju, kas ietvertu visas situācijas, vajadzības un intereses. Rezultātā Labklājības departaments noformulēja tiesību normu, kas paredzēja trešo veidu aprūpes mājās saņemšanai bērniem ar funkcionāliem pakalpojumiem – ka vecāki aprūpi mājās savam bērnam var izvēlēties saņemt arī individualizēta aprūpes pakalpojuma veidā sociālā dienesta noteiktajos gadījumos

pie valsts informācijas sistēmā "Sociālo pakalpojumu sniedzēju reģistrs" reģistrēta aprūpes mājās pakalpojuma sniedzēja, ar kuru pašvaldība noslēgusi sadarbības līgumu par minētā pakalpojuma samaksas līdzfinansēšanu līdz 490 eiro mēnesī, ja bērns atbilst kādam no kritērijiem: 1) izsniegts Veselības un darbības ekspertīzes ārstu valsts komisijas (turpmāk – VDEĀVK) atzinums par īpašās kopšanas nepieciešamību; 2) izsniegts ģimenes ārsta izraksts par to, ka bērnam ir nepieciešams noformēt VDEĀVK atzinumu par īpašās kopšanas nepieciešamību; 3) bērnam ir noteikta invaliditāte vai izsniegts ģimenes ārsta vai psihiatra izraksts par nepieciešamību noteikt invaliditāti³⁴. No šā tiesību normu formulējuma var redzēt, ka tajā ir ietverti iepriekš minētie apsvērumi – individualizēta pieeja aprūpes pakalpojuma satura noteikšanā, klienta izvēle attiecībā uz aprūpes mājās pakalpojuma sniedzēju, prasības sociālā pakalpojuma sniedzējam, noteikts finansējuma apmērs jeb vaučers, kā arī skaidri kritēriji, kuriem atbilstot, rodas tiesības uz šādu risinājumu.

Trešais būtiskais aspekts bija tāds, ka 2001. gadā faktiski nebija tādu sociālo pakalpojumu sniedzēju, kas varētu garantēt noteiktu sniegtā aprūpes mājās pakalpojuma apjomu. Ja Labklājības departaments izsludinātu iepirkumu un tā tehniskā specifikācija atbilstu mērķa grupas visām specifiskajām vajadzībām un situācijām, tad varētu nebūt sociālā pakalpojuma sniedzēju, kas uzņemtos visas ietvertās saistības. Faktiski vajadzēja veidot mehānismu, kas radītu

34. Rīgas domes 2020. gada 6. marta saistošie noteikumi Nr. 3 "Rīgas valstspilsētas pašvaldības sniegto sociālo pakalpojumu saņemšanas un samaksas kārtība", 45.3. un 150.³ punkts. <https://likumi.lv/ta/id/313649#p45>

aprūpes mājās bērniem ar funkcionāliem traucējumiem pakalpojuma attīstībai labvēlīgu finansiālo un organizatorisko vidi.

Labklājības departaments pēc iepriekš minēto Invaliditātes likuma grozījumu pieņemšanas faktiski sāka apzināt organizācijas, kuras strādā ar šo mērķa grupu – bērni ar funkcionāliem traucējumiem, aicināja uz sanāksmēm un kopīgi meklēja iespējas, kā vislabāk noteikt atbilstības kritērijus aprūpes mājās saņemšanai, lai tie būtu saprotami, lai neizslēgtu bērnus, kuriem aprūpe mājās ir nepieciešama, kā arī radītu finansiālo pamatu, lai vecāki šādu pakalpojumu varētu izmantot. Rezultātā tika formulētas iepriekš minētās mērķa grupas pazīmes aprūpes mājās pakalpojuma saņemšanai.

Ir vērts īsi pieminēt arī pašvaldības finansējuma jeb vaučera apmēra noteikšanas loģiku. Tajā laikā (2001. gadā) Rīgas valstspilsētas pašvaldības nodrošinātā aprūpes mājās pakalpojuma cena saskaņā ar publiskā iepirkuma rezultātiem bija 6,12 eiro par vienu aprūpes stundu. Ministru kabineta noteikumi³⁵ noteica, ka Invaliditātes likumā noteiktā aprūpes pakalpojuma maksimālais apjoms ir 80 stundas mēnesī. 6,12 eiro x 80 stundas = 489,60 eiro jeb noapaļojot – 490 eiro mēnesī. Var teikt, ka šādā veidā tika noteikts vaučera apmērs, balstoties uz aprūpes mājās pakalpojuma tirgus situāciju, kā arī atbilstoši ārējo normatīvo aktu ierobežojumiem. Protams, vaučera samaksas sistēmas ideja ir tāda, ka gadījumā, ja aprūpes mājās pakalpojuma izmaksas

35. Ministru kabineta 2021. gada 18. maija noteikumi Nr. 316 "Noteikumi par asistenta, pavadoņa un aprūpes pakalpojumu personām ar invaliditāti", 44. punkts. <https://likumi.lv/ta/id/323301#p44>

ir dārgākas vai arī bērnam ir lielākas vajadzības pēc aprūpes, vecākiem ir iespēja piemaksāt, vienojoties par to ar aprūpes mājās pakalpojuma sniedzēju. Tomēr pašvaldības atbalsts, ar kuru var rēķināties gan vecāki, gan sociālā pakalpojuma sniedzējs, ir nozīmīgs arguments šā pakalpojuma attīstībai.

Rezultātā Rīgā ir radīta iespēja bērnu ar funkcionāliem traucējumiem vecākiem izvēlēties trīs aprūpes mājās nodrošināšanas veidus: materiālo atbalstu, saņemt aprūpes mājās pakalpojumu pie iepirkumā izvēlēta pakalpojuma sniedzēja Rīgas sociālā dienesta noteiktajā apjomā (vajadzību izvērtējums saskaņā ar Ministru kabineta noteikumos noteikto metodiku, klienta dzīvesvietā, noteikts stundu skaits, ko izpilda iepirkuma pakalpojuma sniedzējs), pie jebkura LM Sociālo pakalpojumu sniedzēju reģistrā reģistrēta pakalpojuma sniedzēja, nepārsniedzot 490 eiro līdzfinansējuma apmēru (Rīgas Sociālais dienests pieņem VDEĀK un ārstu veikto izvērtējumu, neveic kādu citu papildu izvērtēšanu, toties ir ierobežots maksimālais līdzfinansējuma apmērs). 2022. gadā individualizēto aprūpi mājās bērniem sniedz astoņi pakalpojuma sniedzēji³⁶.

Daži vaučera samaksas sistēmas juridiskie aspekti

Lai gan daži argumenti ir izklāstīti jau iepriekš, var rasties jautājumi, kāds ir šādas pašvaldības kā sociālo pakalpojumu nodrošinātāja izvēles juridiskais aspekts. Iepriekš minētā risinājuma ra-

36. Skatīt konkrētas organizācijas: Sociālie pakalpojumi bērniem ar funkcionāliem traucējumiem un viņu ģimenēm. Aprūpes mājās pakalpojumu sniedzēji (vaučera veidā) // <https://ld.riga.lv/Socialie-pakalpojumi-berniem-ar-funkcionaliem-traucejumiem-un-vinu-gimenem.html>

dīšanas laikā arī par to notika diskusijas. Tāpēc turpinājumā vēlos nedaudz iezīmēt vaučera ieviešanas juridisko pamatojumu. Saskaņā ar tiesību zinātnieku atziņām pašvaldība pati izvēlas veidu, kā izpildīt autonomo funkciju likumā noteiktā uzdevuma ietvaros³⁷. Tāpēc minētajā gadījumā var konstatēt, ka Invaliditātes likums nosaka, ka ir jābūt ienākumu netestētam aprūpes pakalpojumam, un identificē mērķa grupu, bet pašvaldība nosaka kārtību, aprūpes pakalpojuma veidu un kritērijus tā saņemšanai un administrēšanai.

Vaučers juridiski ir personas tiesības uz pašvaldības finansējumu, proti, pašvaldības sociālais dienests pieņem lēmumu (administratīvo aktu par tiesību uz finansējumu piešķiršanu ar nosacījumu, kādā veidā var to izlietot) par apsolījumu piedalīties aprūpes mājās pakalpojuma apmaksā pie klienta izvēlēta pakalpojuma sniedzēja, kas reģistrēts LM Sociālo pakalpojumu sniedzēju reģistrā (tātad atbilst MK noteikumos definētām prasībām aprūpes mājās pakalpojuma sniedzējam). Tā kā pašvaldība var izvēlēties, kādā veidā realizēt likumā noteikto uzdevumu, tad pašvaldība savos saistošajos noteikumos nosaka jeb rada atbilstošu tiesisko regulējumu, ka privātpersona jeb klients var pats izvēlēties pakalpojuma sniedzēju, kas, savukārt, rada privāttiesiskas attiecības starp klientu un aprūpes mājās pakalpojuma sniedzēju. Gan klients, gan pakalpojuma sniedzējs ir vienlīdzīgi dalībnieki, abi pieņem lēmumu sadarboties. Neviena no pusēm nevar uzspiest stāšanos līgumattiecībās – nevienai pusei nav tiesību noteikt, kurš klients obligāti ir jāapkalpo, tātad nepastāv varas attie-

37. Stucka, A. *Latvijas pašvaldību sistēmas juridiskais raksturojums un pašvaldību reformas*. – Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019. 93. lpp.

cības starp finansējuma devēju un pakalpojuma sniedzēju, kā tas ir iepirkuma līguma par aprūpes mājās pakalpojuma sniegšanu gadījumā. Finansējumu (jeb solījumu samaksāt par aprūpes mājās pakalpojumu) pašvaldība piešķir privātpersonai jeb klientam.

Izvēles tiesību jautājums šajā gadījumā ir būtisks aspekts, jo norāda uz privāttiesisko attiecību klātbūtni sociālā pakalpojuma saņemšanā. Lai nošķirtu, vai tās ir publiski tiesiskās vai privāttiesiskās attiecības, ir jānoskaidro, vai konkrēto pakalpojumu var īstenot tikai ar valsts varu apveltīts subjekts³⁸. Vaučera samaksas sistēmas gadījumā tā nav, jo aprūpes mājās pakalpojuma sniedzēji šādu pakalpojumu sniedz un var sniegt arī bez pašvaldības vaučera privātpersonai, jo jau šobrīd piedāvā aprūpes pakalpojumu privātā tirgū. Līdz ar to klientam ar aprūpes mājās pakalpojuma sniedzēju ir privāttiesiskas attiecības, jo abas puses ir vienlīdzīgas un vienojas par pakalpojuma izpildi. Tāpēc pašvaldības sociālo dienestu interesē tas, kādu aprūpes mājās pakalpojuma apjomu klients ir saņēmis, lai pārlicinātos, ka apmērs nav bijis mazāks kā piešķirtā finansējuma jeb vaučera apmērs, piemēram, aprūpes mājās gadījumā tie ir 490 eiro. Sociālais dienests ar aprūpes mājās pakalpojuma sniedzēju ir publiski tiesiskās attiecībās, tāpēc sadarbības līgums starp abām organizācijām ir publisko tiesību līgums, kura priekšmets ir procesuāls³⁹ – par

38. Briede, J., Danovskis, E., & Kovaļevska, A. *Administratīvās tiesības: Mācību grāmata* (2. izdevums). – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2021. 25. lpp.

39. Načisčionis, J. *Administratīvās tiesības: Monogrāfija* (4. pārstrādātais izdevums, "Tiesību zinātņu bibliotēka" Nr.39). – Rīga: Turība Biznesa Augstskola, 2018. 134. lpp.

norēķinu kārtību saistībā ar vaučera piešķiršanu un izlietošanu. Pamatoti ir prasīt norādi par pakalpojuma nodrošināšanas faktu konkrētai personai (vaučera saņēmējam) un, iespējams, vēl par kādu citu kritēriju, piemēram, izlietotā finansējuma apmēru vai veikto darbību uzskaitījumu. Iespējams, ka, slēdzot šādu līgumu, ir pamatoti prasīt aprūpes mājās pakalpojuma cenu vai arī cenu veidošanās principus (piemēram, ka kvalificētāks aprūpētājs vai noteiktu situāciju risināšana izmaksā dārgāk).

Nobeigums

Sociālo pakalpojumu nodrošināšana, izmantojot vaučera samaksas sistēmu, protams, nav risinājums visās situācijās. Vaučera samaksas sistēmai ir arī ierobežojumi, par ko, iespējams, būtu vērts veidot atsevišķu rakstu. Tomēr ir jāatzīst, ka sociālo pakalpojuma nodrošināšanas sistēma, izmantojot vaučeru, ir saprotama un vienkārša – sociālais dienests pieņem lēmumu, ka klientam attiecīgais sociālā pakalpojuma veids ir atbilstošākais saskaņā ar izvērtētajām klienta aprūpes vajadzībām, bet klients izvēlas sociālā pakalpojuma sniedzēju. Ja sociālā pakalpojuma sniedzējs piekrit sniegt pakalpojumu konkrētajam klientam un ir reģistrēts LM Sociālo pakalpojumu sniedzēju reģistrā, tad sociālais dienests noslēdz ar to sadarbības līgumu par informācijas apmaiņu un līdzfinansējuma saņemšanas kārtību, savukārt klients noslēdz līgumu ar sociālā pakalpojuma sniedzēju par sociālā pakalpojuma saņemšanu. Tādējādi sociālo pakalpojumu nodrošināšanā aktīvi iesaistās visas ieinteresētās puses – organizācijas piedāvā iedzīvotāju vajadzībām atbilstošus sociālos pakalpojumus, klients atbild par sociālā pakalpojuma sniedzēja izvēli un to, vai viņu

apmierina sniegtā pakalpojuma kvalitāte, savukārt sociālais dienests atbild par līdzfinansējuma samaksu atbilstoši faktiski sniegtajam pakalpojumam un klienta maksātspējai.

Raksta tapšanas brīdī Rīgā vaučera samaksas veids tiek izmantots sešos sociālo pakalpojumu veidos (SAC pakalpojums, aprūpe mājās bērniem ar funkcionāliem traucējumiem, atelpas brīža pakalpojums bērniem ar invaliditāti, īslaicīgas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā pilngadīgām personām ar vidējiem vai smagiem garīga rakstura traucējumiem, grupu mājas (dzīvokļa) pakalpojums un psihologa pakalpojums). Rīgā ar šādu sociālo pakalpojumu nodrošināšanas un finansēšanas veidu saista sociālo pakalpojumu attīstību. Par to liecina arī Rīgas attīstības programma, kurā kā viens no uzdevumiem ir vairojot vaučeru izmantojumu sociālo pakalpojumu sistēmā. Ieceres saistās ar to, ka "vaučera tipa samaksas pieeja sociālajos pakalpojumos var nodrošināt ātrāku un daudzveidīgāku piekļuvi sociālajiem pakalpojumiem"⁴⁰. Rīgas attīstības programmas 2022.–2027.gadam izpildes rādītājos ir iekļauts mērķis palielināt sociālo pakalpojumu skaitu, kuros ieviests līdzmaksājuma (jeb vaučera) princips, vismaz līdz 8 sociālo pakalpojumu veidiem⁴¹. Iepriekš minētais norāda gan uz šā ins-

40. Rīgas attīstības programma 2022.–2027. gadam. Stratēģiskā daļa. 68.lpp. https://www.rdpad.lv/wp-content/uploads/2022/02/01_AP2027_Strategiska_dala_apstiprinata.pdf iegūts no: <https://www.rdpad.lv/strategija/attistibas-programma-2022-2027/> (skatīts 12.07.2022.)

41. Rīgas attīstības programma 2022.–2027. gadam. Stratēģiskā daļa. 71.lpp. https://www.rdpad.lv/wp-content/uploads/2022/02/01_AP2027_Strategiska_dala_apstiprinata.pdf iegūts no: <https://www.rdpad.lv/strategija/attistibas-programma-2022-2027/> (skatīts 12.07.2022.)

trumenta lietderību sociālo pakalpojumu nodrošināšanā, gan arī tā izmantošanas potenciālu.

Izmantotie avoti

1. Baltā grāmata. Latvija: sociālās labklājības sistēmas reformu projekts. Sociālās palīdzības sistēmas administrēšana (nepublicēts materiāls). Ministru kabineta 1997. gada 13. maija protokols Nr. 27 "Latvijas Republikas Ministru kabineta sēdes protokols". Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/217059>

2. Briede, J., Danovskis, E., & Kovaļevska, A. *Administratīvās tiesības: Mācību grāmata* (2. izdevums). – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2021. 380 lpp.

3. Burch, H. A., & Michaels, D. G. *The why's of social policy: Perspective on policy preferences*. – Westport, CT: Praeger, 1991. P.256

4. Gilbert, N., & Terrell, P. *Dimensions of Social Welfare Policy* (7th ed.). – Boston: Pearson Education, 2010. P.296

5. Invaliditātes likums. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/211494>

6. Livermore, M., Midgley, J., & Midgley. *The Handbook of Social Policy* (2nd ed.). – Sage Publications, 2009. P.608

7. Ministru kabineta 2017. gada 27. jūnija noteikumi Nr. 385 "Noteikumi par sociālo pakalpojumu sniedzēju reģistrēšanu". Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/292144>

8. Ministru kabineta 2021. gada 18. maija noteikumi Nr. 316 "Noteikumi par asistenta, pavadona un aprūpes pakalpojumu personām ar invaliditāti". Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/323301>

9. Načisčionis, J. *Administratīvās tiesības: Monogrāfija* (4. pārstrādātais iz-

devums, "Tiesību zinātņu bibliotēka" Nr. 39). – Rīga: Turība Biznesa Augstskola, 2018. 518 lpp.

10. Publisko iepirkumu likums. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/287760>

11. Rīgas attīstības programma 2022.–2027. gadam. Stratēģiskā daļa. https://www.rdpad.lv/wp-content/uploads/2022/02/01_AP2027_Strategiska_dala_apstiprinata.pdf Iegūts no: <https://www.rdpad.lv/strategija/attistibas-programma-2022-2027/> (skatīts 12.07.2022.)

12. Rīgas domes Labklājības departamenta GADAGRĀMATA „Sociālā sistēma un veselības aprūpe 2021. gadā”. Iegūts no: <https://ld.riga.lv/lv/par-departamentu/par-mums/labklajibas-departamenta-gadagramatas.html>

13. Rīgas domes 2020. gada 6. marta saistošie noteikumi Nr. 3 "Rīgas valsts-pilsētas pašvaldības sniegto sociālo pakalpojumu saņemšanas un samaksas kārtība". Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/313649>

14. Rīgas domes 2012. gada 4. septembra saistošie noteikumi Nr. 184 "Rīgas pilsētas pašvaldības sniegto sociālo pakalpojumu saņemšanas un samaksas kārtība" (spēkā neesošs). Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/252684/redakcijas-datums/2017/12/16>

15. Ronald J. Daniels, & Michael J. Trebilcock. *Rethinking the Welfare State : Government by Voucher*. – Routledge, 2005. P.283

16. Segal, E. A. *Social Welfare Policy and social programs: A values perspective* (4th ed., Empowerment series). – Boston, M.A.: Cengage Learning, 2016. P.452

17. Stucka, A. *Latvijas pašvaldību sistē-*

mas juridiskais raksturojums un pašvaldību reformas. – Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019. 296 lpp

18. Using vouchers to deliver Social Services: Considerations based on the CCDF And TANF program Experiences. (2007, February 11). Iegūts no: <https://aspe.hhs.gov/pdf-report/using-vouchers-deliver-social-services-considerations-based-ccdf-and-tanf-program-experiences> (skatīts 03.04.2021.)

19. Valsts pārvaldes iekārtas likums. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/63545>

Sociālās palīdzības organizators – kā tālāk?

Inese Šūpule, Dr. sc. soc., nodibinājums "Baltic Institute of Social Sciences"

Sociālās palīdzības organizatoru darbs pašvaldību sociālajos dienestos mainās un pēdējo divu gadu laikā kļūst aizvien sarežģītāks, jo aizvien palielinās organizatoriem veicamo pienākumu daudzums. Darba apjoma pieaugumu ir veicinājis gan jaunais regulējums attiecībā uz mājokļa pabalstu, gan ar Covid-19 pandēmiju saistītā sociālā palīdzība, gan arī atbalsta sniegšana Ukrainas civiliedzīvotājiem, ko īsteno pašvaldību sociālie dienesti. Vienlaikus šīs profesijas pienākumu un nepieciešamo kompetenču definējums pašvaldībās atšķiras, arī sociālās palīdzības organizatoru izglītības līmenis ir atšķirīgs. Balstoties uz pētījumā "Par sociālās palīdzības organizatora darba saturu pašvaldību sociālajos dienestos un darba kvalitatīvai izpildei nepieciešamajām kompetencēm" ("Baltic Institute of Social Sciences", turpmāk – BISS, 2021) identificētajām problēmām, 2022. gada 14. jūnijā tika organizēta diskusija "Sociālās palīdzības organizators – kā tālāk?". Diskusiju organizēja Labklājības ministrija ar Eiropas sociālā fonda atbalstu īstenotā projekta "Profesionāla sociālā darba at-

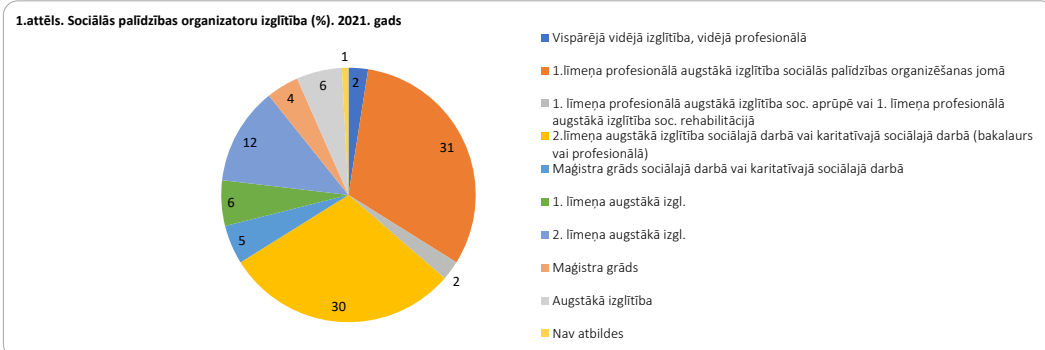
tīstība pašvaldībās" ietvaros, un tā ir viena no 13 projektā īstenotajām diskusijām, kuras rezultātu apkopojumam veltīts šis raksts.

Galvenās diskusijas tēmas

Diskusijas nosaukumā iekļautais jautājums "Sociālās palīdzības organizators – kā tālāk?" norāda, ka sociālajos dienestos ir nepieciešami risinājumi, lai prasības, kādas noteiktas sociālās palīdzības organizatora amatam, sakristu ar reālajiem pienākumiem un iespējām atrast darbiniekus ar atbilstošu kvalifikāciju.

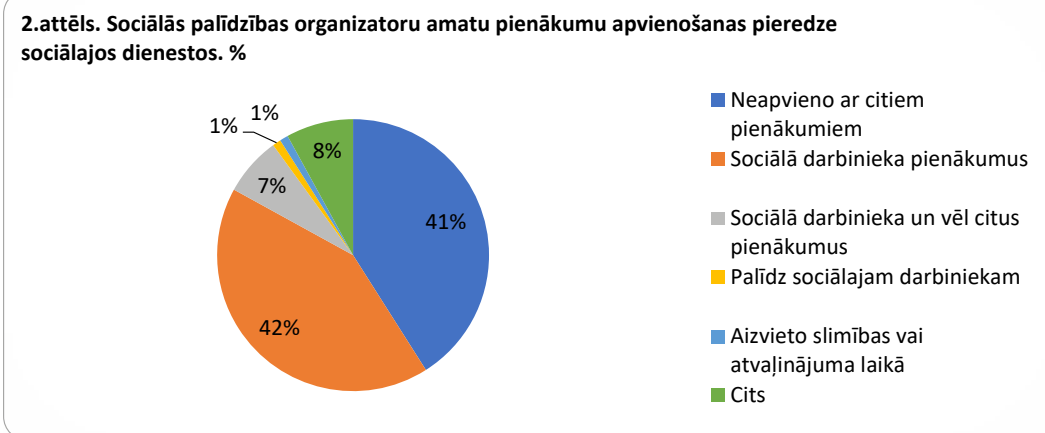
2021. gadā veiktais pētījums (BISS, 2021) parāda, ka kopumā sociālās palīdzības organizatoru funkciju pildītāju vidū viena trešā daļa ir darbinieki ar pirmā līmeņa profesionālo augstāko izglītību sociālās palīdzības organizēšanas jomā (31%), viena trešā daļa ir darbinieki ar otrā līmeņa augstāko izglītību sociālajā darbā vai karitatīvajā sociālajā darbā (bakalaura vai profesionālā studiju programma) (30%), un viena trešā daļa ir darbinieki, kuriem ir kāda cita izglītība (skat. 1. attēlu).

Tātad sociālās palīdzības organizatoru izglītības līmenis kopumā ir ļoti dažāds, un tikai viena trešā daļa strādājošo ir ar atbilstošu izglītību.

Avots: BISS (2021). Pētījums "Par sociālās palīdzības organizatora darba saturu pašvaldību sociālajos dienestos un darba kvalitatīvai izpildei nepieciešamajām kompetencēm". Sociālās palīdzības organizatoru aptauja, N=121.

Pētījums arī parāda, ka lielā daļā sociālo dienestu (59% no aptaujātajiem sociālajiem dienestiem) speciālisti, kas veic sociālās palīdzības organizatora pienākumus, apvieno savus amata pienākumus ar vēl citiem pienākumiem vai amatiem (skat. 2. attēlu).

Avots: BISS (2021). Pētījums "Par sociālās palīdzības organizatora darba saturu pašvaldību sociālajos dienestos un darba kvalitatīvai izpildei nepieciešamajām kompetencēm". Sociālo dienestu vadītāju aptauja. % no visiem respondentiem, N=75.

Visbiežāk amatu apvienošana notiek, apvienojot sociālās palīdzības organizatora pienākumus ar sociālā darbinieka pienākumiem, tajā skaitā veicot sociālo darbu ar ģimenēm ar bērniem, ar pieaugušām personām, ar vardarbību veikušām personām, jauniešiem, personām ar invaliditāti, atkarīgām personām, organizējot ģimenes asistentu darbu. Lauku teritorijās pagastu sociālie darbinieki veic visu nepieciešamo darbu sociālajā jomā (sociālo palīdzību, sociālo pakalpojumu organizēšanu, darbu ar gadījumiem) un ir tā saucamie "universālie sociālie darbinieki", bet pilsētās sociālie darbinieki, kas veic sociālās palīdzības organizatoru pienākumus, strādā arī ar gadījumiem. Vairākos sociālajos dienestos sociālās palīdzības organizatori amatu apvienošanas kārtībā veic arī ģimenes asistenta pienākumus vai lietvežu darbu.

Galvenie iemesli tam, ka sociālās palīdzības organizatora pienākumi tiek apvienoti ar sociālā darbinieka pienākumiem, sociālo dienestu vadītāju vērtējumā ir gan atbilstošu speciālistu trūkums, gan tas, ka sociālā darbinieka amats ir mazliet labāk atalgots, gan tas, ka noteiktās teritorijās, strādājot tikai par sociālās palīdzības organizatoru, nebūtu nodrošināta pilna darba slodze. Daļa sociālo dienestu vadītāju uzskata, ka tāda prakse ir gluži loģiska un efektīva, jo sociālais darbinieks pilnībā pārzina konkrētā klienta situāciju un atbilstoši vajadzībām var piešķirt gan nepieciešamo sociālo palīdzību, gan sociālos pakalpojumus, gan arī risināt gadījumu. Šāds viedoklis vairāk raksturīgs sociālo dienestu vadītājiem lauku teritorijās, kur konkrētā teritorijā strādā viens sociālā darba speciālists un sniedz visa veida sociālo atbalstu. Rīgas Sociālajā dienestā ir pavisam cita

situācija, jo tur ir nepieciešama specializācija sociālās palīdzības organizēšanā un strādā divu līmeņu sociālās palīdzības organizatori. Tātad situācija Latvijas pašvaldībās ir atšķirīga, un būtiski atšķirīgas situācijas ir Rīgā, citās pilsētās un lauku teritorijās.

Atšķirīgās pieejas un izaicinājumi sociālās palīdzības organizēšanā dažāda tipa pašvaldību teritorijās un citas 2021. gadā veiktā pētījuma atziņas norādīja, ka diskusija par optimālāko sociālās palīdzības organizatora vietu pašvaldību sociālā dienesta struktūrā ir jāturpina. Tādēļ loģisks pētījuma turpinājums bija Labklājības ministrijas organizētā diskusija 2022. gada 14. jūnijā. Diskusijā tika definēti divi galvenie jautājumi:

- 1) kāda ir sociālās palīdzības organizatoram nepieciešamā izglītība, zināšanas, prasmes un kompetence, lai veiktu darba pienākumus?
- 2) kāda būtu gudra sociālā darba speciālistu resursu pārvaldība pašvaldībās?

Diskusijas norise

Labklājības ministrijas tematiskā diskusija "Sociālās palīdzības organizators – kā tālāk?" bija organizēta trīs daļās. Pirmajā daļā, kas tika organizēta kā paneļdiskusija, piedalījās četras dalībnieces: Labklājības ministrijas Sociālā darba un sociālās palīdzības politikas departamenta direktore Ilze Skrodele-Dubrovskā, Latvijas Pašvaldību savienības padomniece veselības un sociālajos jautājumos Ilze Rudzīte, Rīgas Sociālā dienesta vadītāja Guna Eglīte un Rīgas Sociālā dienesta vecākā sociālā darbiniece sociālās palīdzības jomā Aļona Logina. Ekspertes puda savu viedokli par galvenajiem tematiskās diskusijas jautājumiem, un ar viņu viedokli pilnībā var iepazīties video materiālā

Labklājības ministrijas *youtube* kanālā (https://youtu.be/Z0t-k1_ctWY). Pēc panelīdiskusijas sekoja diskusijas dalībnieku sadalīšanās trīs tematiskajās grupās: (1) sociālās palīdzības organizatora izglītības jautājumi; (2) sociālās palīdzības organizatora kompetences un amata apraksts un (3) sociālās palīdzības organizatora darba tiesiskais regulējums. Turpinājumā ir apkopots grupu darba rezultāts, kas tika prezentēts diskusijas noslēdzošajā trešajā daļā.

Sociālās palīdzības organizatora izglītības jautājumi: darba grupas secinājumi

Darba grupas dalībnieces pārstāvēja gan sociālos dienestus, gan nevalstisko sektoru, gan augstākās izglītības iestādi, kas nodrošina pirmā līmeņa profesionālās augstākās izglītības studijas programmā "Sociālās palīdzības organizēšana". Diskusiju par izglītību vadīja Liesma Ose, un secinājumi bija, ka izglītības prasībām sociālās palīdzības organizatoram būtu jābūt atvērtām dažādiem modeļiem (Ose, 2022). Optimālā situācijā jābūt iespējai gan iegūt pirmā līmeņa profesionālo augstāko izglītību sociālās palīdzības organizēšanas jomā, gan arī tiem, kas ieguvuši citu, vismaz pirmā līmeņa profesionālo augstāko izglītību, jābūt iespējai pilnveidot savas prasmes un zināšanas tālākizglītībā.

Pirmā līmeņa profesionālā augstākā izglītība sociālās palīdzības organizēšanas jomā piemērotāka būtu tiem, kam vispār nav nekādas izglītības, bet ir interese strādāt sociālās palīdzības jomā. Savukārt tiem, kam jau ir kāda augstākā izglītība, nepieciešami būtu noteikti kursu moduļi, piemēram, digitālās prasmes darbam ar datu bāzēm, normatīvais regulējums sociālās palīdzības jomā, lai apgūtu tieši tās sociālās palīdzības organizatora specifiskās amata prasmes, kuru trūkst. Darba grupas dalībnieces par sociālās palīdzības organizatoram nepieciešamākajām prasmēm un kompetencēm uzskatīja prasmi klausīties un sekmēt sadarbību. Tika norādīts, ka sociālās palīdzības organizatoriem ir jāspēj runāt vieglajā valodā, jo daļai no klientiem var būt grūti uztvert sarežģītu un formālu runāto tekstu (piemēram, nolasītu Ministru kabineta noteikumu punktu), tādēļ sociālās palīdzības organizatoriem vajag spēt runāt klientiem saprotamā valodā. Saistībā ar atbalsta sniegšanu Ukrainas civiliedzīvotājiem īpaši aktualizējusies ir nepieciešamība pārzināt svešvalodas (angļu vai krievu). Sociālās palīdzības organizatoriem ir nepieciešamas uz klientu orientētas komunikācijas prasmes un empātiska attieksme, īpaši darbā ar sociālās atstumtības riska grupām, piemēram, senioriem vai jaunajām māmiņām pēc bērna kopšanas atvaļinājuma. Aktuāla un nepieciešama sociālās palīdzības organizatoru darbā ir kompetence darbam ar krīzē nonākušām personām, kas cieš no psiholoģiskām vai fiziskām traumām.

Darba grupā tika apspriestas arī kompetences, kas nepieciešamas pedagogiem, kuri izglīto sociālās palīdzības organizatorus. Kā ļoti nozīmīgas tika vērtētas prasmes veidot dialogu ar studējošiem un orientēties uz nepieciešamo rezultātu, īpaši dalībnieki uzsvēra pieaugušo pedagoģijā un darba vidē balstītu mācību organizāciju, kā arī pedagoģiskās psiholoģijas praktisku izmantošanu mācību procesā.

Diskusijas dalībnieki apsprieda arī jautājumu par studiju vai tālākizglītības finansēšanu. Tomēr šajā diskusijā atklāts

palika jautājums, kuram būtu jāuzņemas mācību izmaksas – topošajam sociālās palīdzības organizatoram, darba devējam jeb pašvaldībai vai tam jābūt valsts finansējumam, nodrošinot sociālās palīdzības organizatoram valsts apmaksātas budžeta vietas (kādu šobrīd nav, jo pirmā līmeņa profesionālās augstākās izglītības studiju programmu "Sociālās palīdzības organizēšana" piedāvā tikai viena privātā augstskola – Baltijas Starptautiskā akadēmija – par maksu).

Sociālās palīdzības organizatora kompetences un amata apraksts: darba grupas secinājumi

Sociālās palīdzības organizatora kompetences un amata apraksts: darba grupas secinājumi

Darba grupu, kas apsprieda sociālās palīdzības organizatora kompetences un amata aprakstu, vadīja Labklājības ministrijas speciālistes Līga Mence un Ilona Laškova, un šī darba grupa lielā mērā turpināja un attīstīja līdzīgas idejas kā izglītības jautājumu darba grupa. Arī šajā grupā tika uzsvērts, ka sociālās palīdzības organizatoram ir jāspēj "iekāpt klienta kurpēs" jeb būt empātiskam pret sociālās palīdzības saņēmējiem (Laškova, 2022). Vienlaikus sociālās palīdzības organizatoram ir arī jāspēj ātri pieņemt lēmumus un rīkoties atbilstoši situācijai. Galvenās sociālās palīdzības organizatoram nepieciešamās profesionālās prasmes un zināšanas ir prasme strādāt SOPA programmā, normatīvo aktu un to izmaiņu, kā arī pašvaldību un valsts iestāžu darbības pārzināšana, saskarsmes un komunikācijas prasmes, prasmes darbā ar biroja tehniku un datorprogrammu pārzināšana, valsts valodas, krievu valodas un arī angļu valodas prasmes un spēja patstāvīgi pieņemt lēmumus.

Arī šajā grupā diskusijas dalībnieki uzskatīja, ka sociālās palīdzības organi-

zatoram nepieciešama vismaz pirmā līmeņa augstākā profesionālā izglītība. Atbilstoši aktuālajiem darba pienākumiem sociālajos dienestos sociālās palīdzības organizatora amata aprakstā vai profesijas standartā jābūt norādītiem šādiem profesionālajiem pienākumiem un uzdevumiem: informēt klientu par sociālās palīdzības saņemšanas iespējām; pieņemt un reģistrēt iesniegumus; izvērtēt mājāsaimniecības un personas materiālo situāciju; sagatavot lēmuma projektu; sadarboties ar citiem sociālā darba speciālistiem; sagatavot klienta lietu; apsekot klienta dzīvesvietu; ievērot ētikas un konfidencialitātes normas. Amata aprakstā būtu jābūt definētām sociālās palīdzības organizatora tiesībām un pienākumiem, kā arī profesionālās pilnveides prasībām, iespējai piedalīties supervīzijā un saņemt sociālā dienesta nodrošinātas apmācības.

Sociālās palīdzības organizatora darba tiesiskais regulējums: darba grupas secinājumi

Šajā darba grupā iepriekš aplūkotās tēmas tika skatītas normatīvā regulējuma kontekstā, un darba grupu vadīja un apkopojumu sagatavoja Labklājības ministrijas eksperte Dace Zvirgzdiņa. Diskusijas sākumā dalībnieki aktualizēja nozares "jumta" likumā ietvertās normas – Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 42. pants nosaka, ka tiesības sniegt sociālo palīdzību ir personām, kuras ieguvušas pirmā līmeņa profesionālo augstāko izglītību sociālās palīdzības sniegšanas jomā (Latvijas Republikas Saeima, 2002). Tomēr reālā situācija ir tāda, ka tikai 31% sociālās palīdzības organizatoru ir atbilstoša izglītība. Daļai sociālās palīdzības organizatoru izglītības līmenis ir pārāk augsts un viņi ir "pārizglītoti" (35%); vai arī

izglītības līmenis ir pārāk zems (3%) vai neatbilstošs (29%) (skat. 1. att.). Īemesli šādai situācijai ir saistīti ar sociālās palīdzības organizatoru trūkumu sociālajos dienestos un zemo atalgojumu, kas veicinājis sociālo dienestu vadītājus meklēt risinājumus attiecībā uz darbinieku trūkumu. Lai sociālās palīdzības organizatori saņemtu adekvātu atalgojumu, tad sociālo palīdzību sniedz tie, kas ieguvuši augstāku – sociālā darbinieka – kvalifikāciju, un viņu amats ir "sociālais darbinieks". Šāda prakse rada maldīgu iespaidu par risinājumu, jo arī sociālie darbinieki sociālajos dienestos nav pietiekamā skaitā (Zvirgzdiņa, 2022). Otrs risinājums ir pieņemt darbā cilvēkus ar citu pirmā līmeņa profesionālo augstāko izglītību un viņus apmācīt, bet tas pēc būtības ir risinājums, kas neatbilst normatīvā regulējuma prasībām.

Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 48. pants (Latvijas Republikas Saeima, 2002) nosaka, ka sociālās palīdzības organizatora profesionālie uzdevumi ir nodrošināt sociālās palīdzības sniegšanu atbilstoši normatīvajos aktos noteiktajām prasībām, kā arī sociālās palīdzības organizators izvērtē mājāsaimniecībā esošo personu sociālo un materiālo situāciju, aprēķina sociālās palīdzības pabalstu apmērus, informē klientus par viņu tiesībām uz sociālo palīdzību, šo tiesību īstenošanas iespējām un līdzdarbības pienākumiem. Šeit jāpiebilst, ka 2021. gadā veiktais pētījums parāda (BISS, 2021), ka 60% sociālās palīdzības organizatoru uzskata, ka viens no grūtākajiem pienākumiem, kas viņiem jāveic, ir veicināt darbspējīgo klientu līdzdarbību savas sociālās situācijas izmaiņā un uzlabošanā vai nepasliktināšanā (17% to uzskata par ļoti grūtu pienākumu, bet 43% –

par drīzāk grūtu pienākumu).

Saistīts jautājums, kas tika aktualizēts sociālās palīdzības organizatora darba tiesiskā regulējuma aspektā, bija jautājums par sociālās palīdzības organizatora profesijas standartu. Galvenā problēma, ko identificēja diskusijas dalībnieki, ir tā, ka šobrīd sociālās palīdzības organizatoriem jauns profesijas standarts nav izstrādāts (atšķirībā no sociālā darbinieka profesijas), un līdz ar to nav normatīvā pamata izstrādāt jaunu studiju programmu sociālās palīdzības organizatoru sagatavošanai (Zvirgzdiņa, 2022). Jāatzīmē, ka sociālās palīdzības sniegšana pēdējo 20 gadu laikā ir būtiski mainījusies. Tā mainās strauji, atbilstoši izmaiņām sabiedrībā un nepieciešamībai sniegt sociālo palīdzību noteiktām grupām, un ir mainījusies arī saistībā ar sociālās palīdzības sniegšanu Ukrainas civiliedzīvotājiem, kuri ir nonākuši Latvijā. Šajā kontekstā tika diskutēts par to, vai sociālās palīdzības organizators varētu strādāt tikai ar dokumentiem, tiesību aktiem un datu bāzēm, komunikāciju ar klientu atstājot sociālā darbinieka kompetencē. Tāpat aktuāls jautājums ir arī par to, kuram speciālistam būtu jāveic klientu mājas vizītes (apsekošana). Viens no Latvijas prakses piemēriem ir Rīgas Sociālais dienests, kurā ir divu līmeņu sociālās palīdzības organizatori, no kuriem viens ir speciālists, kas strādā ar dokumentiem un datu bāzēm, aprēķina sociālās palīdzības pabalstu apmēru, bet otrs – izvērtē klienta materiālo situāciju. Vienlaikus citu sociālo dienestu pārstāvji diskusijā norādīja, ka ne visi sociālie dienesti varēs nodrošināt atsevišķu darbinieku mājas vizītēm (apsekošanām).

Secinājumi

Diskusija kopumā parādīja, ka jautājumu par sociālās palīdzības organizatora profesiju ir vairāk nekā atbilžu, un optimālākie risinājumi vēl jāturpina meklēt. Tomēr var iezīmēt dažus galvenos secinājumus. Pirmkārt, ir nepieciešams nodrošināt iespēju iegūt pirmā līmeņa profesionālo augstāko izglītību sociālās palīdzības organizēšanas jomā, kas ir piemērotākais izglītības ceļš tiem potenciālajiem speciālistiem, kuriem nav nekādas augstākās izglītības, vienlaikus atvērts jautājums ir par šīs izglītības iespējas finansēšanas modeli. Otrkārt, normatīvajā regulējumā būtu jāparedz iespēja, ka sociālās palīdzības organizatora amatā var strādāt arī tie, kas ieguvuši citu, vismaz pirmā līmeņa augstāko izglītību un ir ieguvuši profesionālās prasmes tālākizglītībā atbilstošosursos vai arī apguvuši tās darba vidē balstītā mācību procesā. Tas novērstu situāciju, kad sociālo dienestu vadītājiem ir jāizdomā un jāpiemēro dažādi amata nosaukumi darbiniekiem, kas reāli strādā kā sociālās palīdzības organizatori (praksē tiek izmantoti tādi apzīmējumi kā lietvedis, ekonomists, klientu apkalpošanas speciālists un citi). Šeit gan būtu nepieciešams arī precizēt, kādās jomās iegūta pirmā līmeņa augstākā izglītība varētu tikt definēta kā piemērota sociālās palīdzības organizatora pienākumu veikšanai.

Labklājības ministrijai kopā ar sadarbības partneriem būtu nepieciešams vienoties par grozījumiem likumā attiecībā uz sociālās palīdzības organizatoram veicamajiem pienākumiem, tajā skaitā par pienākumu veicināt darbspējīgo klientu līdzdarbību savas sociālās situācijas izmaiņā un uzlabošanā vai nepasliktināšanā. Šeit būtu jāņem vērā

arī sociālo darbinieku pienākumu definējums, kas izriet no sociālā darbinieku profesijas standarta un metodikas sociālajam darbam ģimenēm ar bērniem (Labklājības ministrija, AC Konsultācijas, 2020), kur noteikts, ka sociālā darbinieka viens no pienākumiem ir sadarbības ar klientu uzsākšana, vienošanās par sadarbību noslēgšana un sadarbības plāna kopā ar klientu izstrāde. Tomēr jāuzsver, ka jaunu tiesību normu ieviešanas gadījumā noteikti būtu nepieciešams paredzēt pārejas periodu. Rezumējot jāsecina, ka sociālās palīdzības organizatora profesijas definējumā arī normatīvajā līmenī ir sagaidāmas izmaiņas, bet par to, kādas konkrēti, vēl jāturpina diskutēt, lai pieņemtu optimālākos risinājumus.

Izmantotie avoti

1. BISS (Nodibinājums "Baltic Institute of Social Sciences") *Pētījums "Par sociālās palīdzības organizatora darba saturu pašvaldību sociālajos dienestos un darba kvalitatīvai izpildei nepieciešamajām kompetencēm"*. 2021. Pieejams: <http://petijumi.mk.gov.lv/node/3870>. Skatīts 15.07.2022.
2. Labklājības ministrija, AC Konsultācijas. Metodikas sociālajam darbam ģimenēm ar bērniem. 2020. Pieejams: <https://www.lm.gov.lv/lv/media/7621/download>. Skatīts: 15.07.2022.
3. Latvijas Republikas Saeima. Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likums. Pieņemts: 31.10.2002. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/68488-socialo-pakalpojumu-un-socialas-palidzibas-likums>. Skatīts: 15.07.2022.
4. Laškova, Ilona. *Sociālās palīdzības organizatora kompetences un amata apraksts. Tematiskās diskusi-*

jas 14.06.2022 darba grupas rezultātu apkopojums. Npublicēts.

5. Ose, Liesma. *Sociālās palīdzības organizatora izglītība. Tematiskās diskusijas 14.06.2022 darba grupas rezultātu apkopojums.* Npublicēts.

6. Zvirgzdiņa, Dace. *Sociālās palīdzības organizatora darba tiesiskais regulējums. Tematiskās diskusijas 14.06.2022 darba grupas rezultātu apkopojums.* Npublicēts.

Intervijas ar konkursa “Gada balva sociālajā darbā” 2021. gada balvu ieguvējiem

LR Labklājības ministrija (turpmāk – LM) nu jau deviņus gadus rīko ikgadējo konkursu „Gada balva sociālajā darbā”. Konkursa mērķis ir apzināt sociālos darbiniekus visā Latvijā, kuri aktīvi un godprātīgi darbojas sociālā darba praksē. Periodiskais izdevums “Sociālais Darbs Latvijā” sadarbībā ar LM īstenotā projekta “Profesionāla sociālā darba attīstība pašvaldībās” kolēģiem veica ekspresintervijas ar 2021. gada balvas ieguvējiem. Publicējam mūsu kolēģu viedokļus – lai tie iedvesmo mūs visus labākiem sasniegumiem un izcilībai sociālajā darbā arī turpmāk!

Labākais sociālais darbinieks sociālajā dienestā 2021

Gunta Vilne

Talsu novada Sociālā dienesta sociālā darbiniece darbam ar asistentiem

Kuru no saviem profesionālajiem sasniegumiem 2021./2022. gadā Jūs vērtējat visaugstāk?

Sekmīgu noslēgumu Eiropas Sociālā fonda izmēģinājumu projektam par individuālo budžetu sociālo pakalpojumu

saņemšanai cilvēkiem ar garīga rakstura traucējumiem. Pateicoties iesaistei projektā, bija iespēja darboties pilnīgi atšķirīgā jomā, kā biju strādājusi līdz tam. Tā bija kolosāla pieredze. Priecājos, ka projekts arī bija ļoti noderīgs cilvēkiem. Man ir svarīgi, lai cilvēks saņem kvalitatīvu, tieši viņam vajadzīgu pakalpojumu, lai tas nebūtu tikai formāls “ķeksītis”. Ļoti ceru, ka kādreiz šis pakalpojumu finansēšanas modelis tiks ieviests praksē un vajadzīgos pakalpojumus varēs saņemt daudz vairāk cilvēku nekā tas bija projekta laikā. Pēc projekta noslēguma arī tālāk darīju darbu, kas ļoti atšķirās no iepriekš darītā. Tie bija jauni izaicinājumi, kurus turpinu pārvarēt.

Kurš notikums ir jāvis sajūst gandarījumu par to, ka esat sociālā darbiniece?

Laikam jau šī gada balva sociālajā darbā kā pārsteigums un reizē apliecinājums, ka kāds tomēr novērtē to, ko darām. Arī klienti to ievēroja, apsveica, izteica atzinību un pateicību. Mūsu darbā tas nemaz tik bieži nenotiek,

tāpēc šī atgriezeniskā saite dod gandarījumu un spēku strādāt tālāk. Ikdienas prieks, kad redzams, ka kādam palīdz un noder tas, ko daru.

Kas ievērojami uzlabotu Jūsu ikdienas darbu?

Pateicoties labai komunikācijai ar dienesta vadību, ir iespējams izteikt savus ierosinājumus un vajadzības, kuri tālāk parasti tiek izteikti pašvaldības vadībai. Esmu novērojusi, ka cilvēki, kuri ikdienā nestrādā sociālajā jomā, dažreiz neizprot vai diemžēl nevēlas izprast tās specifiku, līdz ar to tiek pieņemti nepārdomāti lēmumi. Gribētos, lai procesi būtu mazāk birokratizēti, kad “uz papīra” it kā ir daudz kas, bet process ir tik sarežģīts, ka daļa cilvēku “atmet ar roku”, jo vērtē, ka ieguvums nav tā vērts, lai cīnītos cauri birokrātijas labirintu sistēmai. Dažreiz rodas sajūta, ka kaut ko ar vienu roku it kā dod, formāli skaitās, ka ir, bet tajā pašā laikā dažādu šķēršļu dēļ tas nav pieejams.

Kādi jautājumi sociālajā darbā šobrīd ir aktuāli, bet par kuriem runā maz?

Ar bažām gaidu rudeni, kad tiek prognozēts straujš cenu kāpums komunālajiem maksājumiem un citām precēm. Šobrīd kaut kas tiek runāts par palīdzību trūcīgākajai iedzīvotāju daļai, taču konkrētības nav. Mani visvairāk uztrauc vidusmēra mājsaimniecības, kuru ienākumi neatbilst trūcīgā vai maznodrošinātā statusa saņemšanai, bet realitātē pēc maksājumu veikšanas viņi nonāks ļoti neapskaužamā stāvoklī. Skumdina tas, ka vides pieejamība arī bieži vien tiek veidota formāli – skaitās, ka ir, bet līdz galam nefunkcionē, tāpēc uzskatu, ka par to ir jārunā un vēl vairāk jāizglīto sabiedrība. Jāsaprot tas, ka lētāk ir uzreiz uztaisīt pareizi, nekā pēc tam la-

bot kļūdas.

Labākais sociālais darbinieks sociālajā pakalpojumā publiskajā sektorā 2021

Gunta Āboliņa

Saldus novada Sociālā dienesta struktūrvienības “Sociālais nams” vadītāja, sociālā darbiniece

Kuru no saviem profesionālajiem sasniegumiem 2021./2022. gadā Jūs vērtējat visaugstāk?

Viennozīmīgi grupu dzīvokļu pakalpojuma izveidi deinstitucionalizācijas projekta ietvaros. Pakalpojumā ir 16 dzīvokļi pilngadīgām personām ar garīga rakstura traucējumiem, 3 sociālie dzīvokļi un krīzes istabas, kurās īslaicīgi uzturas cilvēki dzīvojamās telpas zaudēšanas gadījumā. Šobrīd aizpildīti ir visi grupu dzīvokļi un divos sociālajos dzīvokļos dzīvo jaunās māmiņas ar garīga rakstura traucējumiem kopā ar saviem bērniem.

Kad izveidojām pakalpojumu, aicināju pagastu sociālos darbiniekus atvest savus klientus, lai viņi var iepazīties ar vietu, kurā viņiem piedāvā dzīvot. Šeit kopā svinam svētkus to īstajos datumos, svinam dzimšanas dienas un pieņemam tos, kas aiziet no šīs saules. Iemītnieki paši klāj svētku galdu, cep pīrāgus, gatavo rasolu un citus gardumus. Kopā apmeklējam pagasta kultūras pasākumus – cenšamies veidot īstu un interesantu ikdienu.

Kurš notikums ir jāvis sajūst gandarījumu par to, ka esat sociālā darbiniece?

Kad grupu dzīvokļa iemītniece pienāk un saka: “Tu esi visforšākā sociālā darbiniece, ar kuru man jāsadarbojas.” Vai kad dzirdu no iemītniekiem: “Es Tev uzticos!” Es priecājos, ka esmu tur, kur

es esmu, un daru darbu, kas man ļoti patīk.

Katram cilvēkam meklēju individuālu pieeju, ņemot vērā viņa veselības stāvokli. Vienojamies, cik reizes nedēļā iemītnieks dodas uz specializētajām darbnīcām vai dienas aprūpes centru. Iemītnieki iesaistās arī kopīgās teritorijas sakopšanā – paši pļauj zāli, ravējam puķu dobes un laistām tās.

Līdz šim izdodas atrast katram "burkānu", lai vienotos par lietām, kuras klienti nevēlas darīt, bet tas ir viņu labākajās interesēs – iemācīties apkopt sevi, mazgāties, lietot medikamentus. Ja skatāmies uz cilvēkiem, kuri nāk no valsts sociālā aprūpes centra vai ģimenēm, tad adaptēties grūtāk ir tiem, kuri bijuši ģimenēs, jo tur bijusi gan pāraprūpe, gan cilvēka veselības stāvokļa atstāšana novārtā, nav veicinātas sociālās prasmes. Bieži šiem cilvēkiem ir iemācīta bezpalīdzība.

Kas ievērojami uzlabotu Jūsu ikdienas darbu?

Vēlētos, lai pašvaldība mērķtiecīgi veidotu sociālos dzīvokļus, jo šī brīža situācijā to ir krietni par maz. Mums ir iemītnieki, kuri ir spējīgi dzīvot ārpus grupu dzīvokļiem, kuri ir apguvuši sadzīvei nepieciešamās prasmes, bet nav cilvēka cienīgas dzīvojamās platības, ko viņam piedāvāt. Reizēm piešķirtie dzīvokļi ir ļoti sliktā stāvoklī. Esam palīdzējuši remontēt – krāsot sienas un līmēt tapetes, lai cilvēkam būtu patīkami tur uzturēties.

Otrs ir nodarbinātības jautājums – tieši pašvaldības varētu rādīt piemēru un pieņemt darbā šos cilvēkus. Piedāvāt viņiem apkopēju darbu, strādāt teritorijas sakopšanā. Pašvaldība katrā savā iestādē varētu paredzēt vismaz vienu

darba vietu cilvēkam ar garīga rakstura traucējumiem, tādā veidā iekļaujot šos cilvēkus.

Kādi jautājumi sociālajā darbā šobrīd ir aktuāli, bet par kuriem runā maz?

Svarīgi būtu, lai cilvēkus ar garīga rakstura traucējumiem sabiedrība pieņemtu, vairāk izrādītu cieņu un dotu iespēju viņiem sevi pierādīt kā pilnvērtīgiem sabiedrības locekļiem. Te atgriezamiem pie jau minētā – pašvaldības varētu rādīt piemēru šo cilvēku iekļaušanā.

Labākais sociālais darbinieks NVO un privātajā sektorā 2021

Baiba Drone

Nodibinājuma "Rehabilitācijas centrs POGA" sociālā darbiniece

Kuru no saviem profesionālajiem sasniegumiem 2021./2022. gadā Jūs vērtējat visaugstāk?

Mans vislielākais pārsteigums un arī sasniegums ir saņemtā labākā sociālā darbinieka nominācija nevalstisko organizāciju sektorā. Lai arī sākumā ļoti raizējies un satraucos, ka man nāksies iet cauri šādam vērtēšanas procesam, taču tagad ir liels prieks un gandarījums. Vienlaicīgi es saprotu un novērtēju to, ka mans spēks ir mani kolēģi un komanda. Komanda ir liels atbalsts un bez tās es nebūtu tā, kas esmu šodien.

Mana bagātība ir mani kolēģi, ar kuriem ikdienā darbojos plecu pie pleca, un vislielākā pateicība viņiem, ka varu jebkurā diennakts laikā lūgt padomu un atbalstu. Esmu vienmēr uzklusīta un atbalstīta. Manā ikdienas darbā es bieži sazinos ar sociālajiem darbiniekiem no visas Latvijas, un man sagādā lielu prieku, cik atsaucīgi, saprotoši un

labestīgi ir manas profesijas pārstāvji visā Latvijā.

Kurš notikums ir ļāvis sajūst gandarījumu par to, ka esat sociālā darbiniece?

Viens no pēdējiem lieliem gandarījumiem ir mana klienta, kurš ir pusaudzis ar funkcionālajiem traucējumiem, sasniegumi sportā. Tā ir tāda emociju gamma, ko nevar aprakstīt, jo es ļoti priecājos par šīs ģimenes prieku. Viņi man privāti atsūtīja bildi, kur puisis lepns tur rokā medaļu un viņš ir riteņkrēslā. Un tad es atceros mirkli pirms gada, kad kopā ar mammu sēžam un domājam: ko puisim darīt? Kur viņu virzīt? Mēģinām! Iespringstam! Un ir rezultāts! Yes!

Darbā ir piedzīvoti daudzi emocionāli brīži, kad kā mazs bērns priecājos un apraudos par savu klientu sasniegumiem, ļoti pārdzīvoju par neveiksmēm, iestājos pret netaisnību. "Pogā" vienkārši apstājos un pajautāju: kā jums iet? Un palieku uz garāku sarunu un uzklusu, jo cilvēkam vajag pastāstīt, tikt sadzirdētam, uzklusītam. Esmu kā tāds pavadonis savām ģimenēm.

Kādu atbalstu sagaidāt no valsts un pašvaldības, kas ievērojami uzlabotu vai palīdzētu veikt ikdienas darbu?

Man ļoti grūti atbildēt, jo ikdienā strādāju nevalstiskajā sektorā, tādēļ nav viegli spriest par atbalstu no valsts vai pašvaldības. Varu vienīgi izteikt savus novērojumus par pašreizējo situāciju un noteikti atkārtos.

- Sociālā darbinieka profesijai trūkst prestiža un novērtējuma. Tas nozīmē, ka šī profesija netiek pietiekami novērtēta no valsts puses. Tajā pat laikā, lai varētu strādāt profesijā, nepieciešama

augstākā izglītība.

- Zems atalgojums.

- Pārāk liels klientu apjoms uz vienu darbinieku, kas pastiprina darbinieku izdegšanu.

Kādi jautājumi sociālajā darbā šobrīd ir aktuāli, bet par kuriem runā maz?

Manā skatījumā tie ir Ukrainas cilvēki, kas meklē patvērumu Latvijā. Par šiem jautājumiem runā it kā daudz, bet arvien mazāk tajā visā ir skaidrības. Ukrainas bēgļi un ar tiem saistītās problēmas būs lielākais sociālā darba izaicinājums tuvākajā nākotnē Latvijā.

Ekonomiskā krīze Latvijā saistībā ar ģeopolitiskajiem notikumiem pasaulē, tai skaitā karu Ukrainā. Palīdzība būs nepieciešama ne tikai Ukrainas cilvēkiem, bet arī Latvijas iedzīvotājiem. Šis būs otrs milzīgais izaicinājums sociālajā darbā Latvijā, ko nevalstiskajā sektorā sākam just un saprotam, ka problēmu būs ļoti daudz.

Labākais vadītājs sociālā darba jomā 2021

Aivars Damroze

Smiltenes novada Gatartas pensionāta vadītājs

Kuru no saviem profesionālajiem sasniegumiem 2021./2022. gadā Jūs vērtējat visaugstāk?

Divu jaunu sociālo pakalpojumu "iedarbināšana" noteiktā vietā un noteiktā laikā! Ieguldījums šajā procesā, protams, ir vērtējams daudz plašākā laika nogrieznī. Soli pa solim visos tālāk minētajos procesos esmu bijis klāt – sapņošana, plānošana, projektēšana, būvēšana, iekārtošana, kolektīva sapulcināšana... un tā tālāk līdz šai bal-

tai dienai!

Šie pakalpojumi ir daļa no mana maģistra darba "Sociālā uzņēmējdarbība – atbalsta pakalpojums deinstitutionalizācijas procesā pašvaldībās" (2017) iedzīvināšanas realitātes aprisēs. Tiesa, sociālā uzņēmējdarbība šobrīd ir plānotā nākotnes forma šiem pakalpojumiem. Pateicoties deinstitutionalizācijas projektam, pašreiz specializētajās darbnīcās varam eksperimentēt ar materiāliem, apzināties savas stiprās un vājās puses un – pats galvenais – uzkrāt pieredzi!

Kurš notikums ir jāvis sajūst gandarījumu par to, ka esat sociālais darbinieks?

Tās galvenokārt ir tikšanās ar kolēģiem, klientiem un viņu tuviniekiem. Šīs tikšanās sniedz atgriezenisko saiti tava darba rezultātam, tavām domām un aizdomām. Tās parāda, cik sociālais darbs ir jēgpilns, kas savukārt piešķir vērtību katra sociālā darbinieka kā indivīda dzīvei. Neizbēgami gadās, ka nesi līdz galam saprasts un arī kļūdas ir procesa sastāvdaļa, taču kopumā tas ir darbs, kas piešķir plašu cilvēcisko dimensiju.

Protams, nozares balva arī sniedz prieku un gandarījuma sajūtu. Šogad, tiesa, prieku ātri aizēnoja karš Ukrainā. Pēc Ukrainas ziņām par to, kādas mokas un pārdzīvojumi tur cilvēkiem jāpārdzīvo, daudzas lietas un notikumi kļuva mazvērtīgāki.

Cilvēkiem vajag palīdzēt ieraudzīt labo, to izcelt, pateikt kādu labu uzmundriņošu vārdu. Un, ja pēc sarunas ar tevi cilvēks ir priecīgāks un pasmaida, arī tas dod gandarījumu.

Kādu atbalstu sagaidāt no valsts un pašvaldības, kas ievērojami uz-

labotu vai palīdzētu veikt ikdienas darbu?

Ieklausīties praktizējošo nozaru profesionāļu viedokļos. Vēl svarīgāk ir veidot un mudināt šo praktizējošo profesionāļu kopā sanākšanu un viedokļu apmaiņu. Vēlos, lai valsts un pašvaldības aizstāv savus sociālos darbiniekus, kad tie nepatiesi tiek nomelnoti. Vēlos, lai jauniejiem un spējīgajiem sociālā darba speciālistiem būtu prakses programma, kurā viņi varētu gūt starptautisku pieredzi, tādējādi daudz plašāk iepazīstot sociālā darba apvāršņus.

Sociālajā darbā nav vienas receptes, ar ko visas problēmas atrisināt. Svarīgi, lai nozares politikas veidotāji "tur roku uz pulsa", citiem vārdiem sakot, ir nepārtrauktā dialogā ar politikas īstenotājiem un sabiedrību kā pakalpojuma saņēmēju.

Kādi jautājumi sociālajā darbā šobrīd ir aktuāli, bet par kuriem runā maz?

Sociālā darba nozare ir gana plaša, līdz ar to šajā jautājumā ir milzum daudz atbilžu virzienu. Sociālā darba attīstība ir pakāpeniska, un vēlams, ka tā iet kopsolī ar sabiedrības attīstību. Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības mainīgums un attīstība ir neizbēgama, jo, mainoties gan iekšējiem, gan ārējiem apstākļiem, ir jāmainās pakalpojumu saturam, intensitātei, tīklojumam u.tml. Nejūtos varens spriedējs par to, cik un par ko ir jārunā, bet svarīgi ir, ja parādās problēma, kura tiek ietērpta vārdos, lai šāda problēma tiktu sadzirdēta, analizēta un atrisināta.

Fokusējoties uz senioru un personu ar īpašām vajadzībām pakalpojumu attīstību, virziens par ģimeniskas vides un augsta komforta aprūpes mājvie-

tām ir apsveicams, taču primāri būtu jāatrisina jautājums par specializāciju. Nepieciešams nodrošināt atbilstošus pakalpojumus sabiedrības grupām ar atšķirīgu socializācijas pieredzi.

Nav vēlama situācija, kad personas, kuras sirgst ar dažādām dzīves gaitā iegūtām atkarībām, traucē mieru sirmajiem miermīlīgajiem aprūpes namu iemītniekiem. Uzskatu, ka ar atkarībām sirgstošajām personām (protams, ja atkarības vēl joprojām ir savā aktīvajā fāzē) arī vecumdienas vajadzētu pavadīt sev līdzīgo kompanjonu sabiedrībā. Šīm personām ir cits dzīves ritms, cits slengs un cita vērtību skala. Lai mums kopā izdodas!

Gada balvas "Labākais sociālais darbinieks" žūrijas speciālā balva sociālajā darbā 2021

Aļesja Pavlova

Ventspils Sociālā dienesta vecākā sociālā darbiniece darbam ar ģimeni un bērniem

Kuru no saviem profesionālajiem sasniegumiem 2021/2022. gadā Jūs vērtējat visaugstāk?

Šo laika posmu varu iezīmēt ar to, ka papildus savam pamata darbam sāku pildīt arī romu eksperta pienākumus. Tas ietver sadarbību ar romu mediatori, lai veicinātu Ventspils valstspilsētas mazaizsargāto iedzīvotāju – romu – iekļaušanos sabiedrībā.

Vēl viens svarīgs notikums ir dalība mācību programmā "Sociālais darbs ģimenēm ar bērniem". Mācības notika no 2021. gada marta līdz augustam. Vienmēr esmu uzskatījusi, ka mācības pilnveido, palīdz attīstīt profesionālo domāšanu, rīcību, kas, savukārt, palīdz arī profesionāli sniegt klientiem

atbalstu pārmaiņu procesā. Sociālais darbinieks, kurš strādā ar interesi, var sniegt klientiem vairāk. Klienti no tā ir tikai ieguvēji. Manuprāt, mācības mazina izdegšanu sociālajiem darbiniekiem, tāpēc arī 2021. gada rudenī pieteicos un piedalījos mācību programmā "Sociālais darbs ar atkarīgām un līdzatkarīgām personām" no 2021. gada oktobra līdz 2022. gada februārim.

2021. gada rudenī no mācību programmas "Sociālais darbs ģimenēm ar bērniem" pasniedzējiem saņēmu piedāvājumu mācīties vadīt mācību programmu – būt kā ēnotājam, kopā ar pamata pasniedzēju komandu iziet cauri mācību programmai kā jaunam pasniedzējam un pēc tam kopā ar citiem pasniedzējiem vadīt programmu vai tās daļas. Mācības bija jauns izaicinājums, bet 6 mēnešu laikā kopā ar lieliskiem kolēģiem tas ir paveikts, un process bija aizraujošs.

Kas ir jāvis sajūst gandarījumu par to, ka esat sociālā darbiniece?

Ikdienas darbs ar klientiem ir izaicinājumu pilns, bet klientu izaugsme un progress ir lielākais gandarījums. Saņemtā "Gada balva sociālajā darbā 2021" nominācijā "Žūrijas speciālā balva sociālajā darbā 2021" ir milzīgs gandarījums un novērtējums tam, ka esmu sociālā darbiniece un esmu uz pareizā ceļā jau 18 gadus. Paldies par balvu, kas neapšaubāmi sniedz iedvesmu turpināt strādāt. Katrs sociālais darbinieks ģimenēm ar bērniem savā mikropraksē veido sociālā darbinieka tēlu katram klientam. Esam katrs atbildīgs par profesijas tēlu Latvijā un priekšstatu, kādu veidojam katru dienu, satiekot klientu.

Atziņa, kas mani iedvesmo un palīdz pilnveidoties: "Mēs varam padarīt sev

un citiem dzīvi nožēlojamu vai brīnīšķīgu, atkarībā no tā, kā mēs domājam un komunicējam.” (M.B. Rosenberg)

Kas ievērojami uzlabotu vai palīdzētu veikt ikdienas darbu?

Manuprāt, ikvienam sociālajam darbiniekam ir nepieciešams atbalsts attīstības procesā. Esmu pateicīga par atbalstošo vadītāju un kolēģiem, jo bez viņiem iespēja iesaistīties mācībās un izmēģināt sevi jaunās lomās būtu apgrūtināta.

Kādi jautājumi sociālajā darbā šobrīd ir aktuāli, bet par kuriem runā maz?

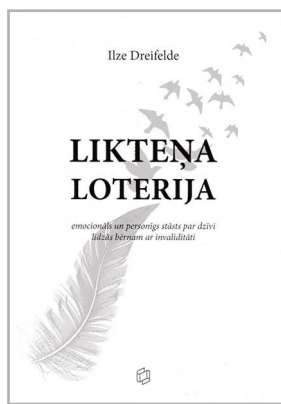
Par specializāciju sociālajā jomā jau runā, tāpēc arī notiek mācības “Sociālais darbs ģimenēm ar bērniem”, “Sociālais darbs ar atkarīgām un līdzatkarīgām personām”, “Sociālais darbs ar vardarbībā cietušām un vardarbību veikušām personām” u.c. Katra klientu mērķa grupa prasa specifiskas zināšanas un prasmes. Sociālais darbs ir profesija, kas uzreiz reaģē uz pārmai-

ņām sabiedrībā, un sociālie darbinieki ir pirmajā līnijā, sniedzot palīdzību un atbalstu mazaizsargātām iedzīvotāju grupām.

Redkolēģija pateicas sociālajiem darbiniekiem, kuri 2021. gada konkursā „Gada balva sociālajā darbā” ieguva balvas un atzinību, par viņu ieguldījumu sociālā darba attīstībā, kā par atbildēm uz intervijas jautājumiem. Sociālās darba profesijas noturība un izaugsme sastāv no mūsu katra ikdienas darbā sameklētajiem risinājumiem, vajadzībām un sekmēm. Noteikti katram, kas lasīs šo interviju, ir savas atbildes uz intervijas jautājumiem, bet tieši tas arī ir visvērtīgākais – saprast, ka tās ir visas sociālo darbinieku kopienas vajadzības, panākumi un gandarījums, kas iedvesmo turpmākajam darbam.

Kolēģi iesaka

Mārtiņš Moors iesaka

Ilze Dreifelde. “Likteņa loterija” (2018). Grāmata ir autore “emocionāls un personisks stāsts par dzīvi līdzās bērnam ar invaliditāti”. Sociālajiem darbiniekiem šī grāmata varētu būt noderīga ar to, ka tā sniedz daudzpusēju skatu uz situāciju, par kuru nereti ir ierasts izteikt kategoriskus un pat aizspriedumainus apgalvojumus. Autore Latvijas sociālās aprūpes sistēmu ir iepazīsusi gan kā mamma ar savu neformālā aprūpētāja pieredzi, gan arī vēlāk kā bērnu aprūpes iestādes psiholoģe, supervizore

un docētāja. Autore raksta gan par vecāku un radnieku izjūtām, uzzinot par bērna invaliditāti, par vajadzībām atjaunot fiziskos un emocionālos resursus, vienkārši dzīvot savu dzīvi, kā arī par profesionālo aprūpētāju vajadzībām un veidiem, kā viņiem palīdzēt. No autores rakstītā rodas viņas pieredzē pamatots secinājums, ka ne vienmēr bērnu aprūpes iestāde ir slikts vai sliktākais risinājums bērnam ar smagu invaliditāti un viņa tuviniekiem, ja vien ievēro dažus uz klientiem (bērni un viņu vecāki) vērstus noteikumus, kā, piemēram, iespēja bērna tuviniekiem apmeklēt bērnu aprūpes iestādi, piedalīties viņa aprūpē, veidot komunikāciju un arī katram savu dzīvi. Grāmata pieejama: <https://www.janisroze.lv/lv/gramatas/memuarliteratura-biografiski-apraksti/liktena-loterija.html>

Aļesja Pavlova iesaka

Filma “Šaubas” (angļu val. – “Doubt”, pirmizrāde Latvijā 27.02.2009.), kuras režisors un scenārija autors ir Džons Patriks Šenlijs. Filmas darbība risinās 1964. gadā Ņujorkā, Bronksā, katoļu skolā. Filmas darbība norit laikā, kad sabiedrībā briest pārmaiņas, kas skar arī konservatīvo kristiešu pasauli, turklāt skolā tiek uzņemts pirmais melnādainais skolnieks. Skatoties filmu, radās pārdomas arī par sociālo darbinieku lomu un profesionālo rīcību, aizstāvot bērnu tiesības. Uz ko mēs, speciālisti, balstāmies, strādājot ar klientu? Vai ievērojām ētikas principus un dažādības aspektus (dzimumu, nacionalitāti, garīgumu, dotības, pieredzi), veidojot attiecības ar klientu un izzinot viņa sociālo situāciju? Sociālo darbinieku profesionālas rīcības pamatā ir prasme atšķirt pieņēmumus, hipotēzes un faktus. Filma atspoguļo šo atbildību arī mūsu

darbā – nenodarīt ļaunumu un sniegt atbalstu. Pašrefleksija palīdz apzināties savu lomu klienta situācijā, lai bailes un atbildība par citu specialistu gaidām mūs neaizved citā virzienā. Filma pieejama: <https://jfe6.jetfilm.club/films/sommenie-2008-smotret-onlayn-309385>

Sandra Darkēvica iesaka

CNN šā gada 7. augusta raksts “Tu nesi bēglis.” Romu bēgļi, kas bēg no kara Ukrainā, saka, ka viņi cieš no diskriminācijas un aizspriedumiem” (“You are not a refugee.” Roma refugees fleeing war in Ukraine say they are suffering discrimination and prejudice) ir vienlaidīgi gan par ukraiņu civiliedzīvotāju, gan par romu tautības patvēruma meklētāju situāciju Čehijā, Polijā, Slovākijā, Moldāvijā, Ungārijā un citās valstīs. Raksts aktualizē atšķirīgas attieksmes un aizspriedumu problēmu pret dažādas etniskās piederības patvēruma meklētājiem. Romu tautības pārstāvji ir arī starp Ukrainas iedzīvotājiem. CNN žurnālisti norāda, ka laikā, kad Eiropu ir pāršalcis solidaritātes vilnis pret Ukrainas patvēruma meklētājiem, pret romu tautības cilvēkiem ir novērojama atšķirīga attieksme dažādos patvēruma meklētāju uzņemšanas posmos (identitātes un atbilstības pārbaudē, izmitināšanā u.c.). Raksts rosina pārdomas par pretrunām valsts iekšlietu politikā un sociālā atbalsta sistēmā, kas nereti rada nevēlamu pretreakciju gan valsts iedzīvotāju, gan patvēruma meklētāju vidū. Raksts pieejams: <https://edition.cnn.com/2022/08/07/europe/ukraine-roma-refugees-intl-cmd/index.html>

SUMMARY

Maija Muceniece. Current events from Ministry of Welfare

The article introduces readers to the activities of the European Social fund project "Development of professional social work in municipalities" implemented by the Ministry of Welfare and other activities on social work development.

Liesma Ose. The article – interview "Less, slower, gentler: negotiating an improving sustainable lifestyle"

The article – interview "Less, slower, gentler: negotiating an improving sustainable lifestyle" was inspired by the theme "Co-Building a New Eco-Social World: Leaving No One Behind" of the World Social Work day, we celebrated on March 15th this year. This theme coincides with the theme of the people's summit that took place on the 29th June to the 2nd July, online. The vision of both events emerges from this pandemic, the climatic crisis, and the need to co-build a new eco-social world based on values that shape policies and practices to ensure sustainability and good quality life-cycles – not only for each human being but for each part of our eco-systems on which we all depend, leaving no one behind. What is meant here, among the other ideas and deeds, is eco-social work. The central questions of the discussion were: At what point did human interests and the preservation of nature match? How about helping nature through a man, a client, and consequently being of help for him? University of Latvia researcher Elgar Felcis, professional social worker

Elina Ziedina, and social and cultural worker, head of Gatarts's nursing home Aivars Damroze have contributed their thoughts in this regard.

Valda Štrause. Latvian social worker's work experience in the United Kingdom

The aim of this article is to share the author's experience, observations and insights from a qualified social worker's perspective whilst working in Social Care with different client groups in the UK. Author talks about working with seniors (elderly) in residential settings, shares experience whilst working in home care (domiciliary care) in community, working with young adults with learning disabilities and special needs, and people with mental health issues in residential settings; and the most current working experience within local authority (city council) Children and Families' social services Children's Safeguarding team.

Ruta Klimkāne. Transition stage in social services from a child with functional disorders to an adult

The target group of the article is children with functional disabilities who will still need social services when they reach adulthood. These children have to face a lack of support, because social services appropriate to their needs are not available in the city of Riga, and the transition from the status of a child to the status of an adult is not managed purposefully. No uniform transition guidelines and principles have been determined at any level of social work practice, nor is such an approach

defined in legislation. Social workers and the family must respect the young person's self-determination, participation in decision-making, responsibility, freedom of choice as far as the young person's health condition allows. In the article, the author outlines both reference points and problems faced by children with functional disorders during the transition period to adult status and their families, and provides recommendations to improve social work practice in Riga.

Una Lapskalna. Social problems and specifics of the Roma community: the experience of the city of Ventspils

In the municipality of Ventspils, there is a mediator of Roma nationality for Roma residents, who is like a "bridge" between Roma and institutions. The article briefly describes social problems such as lack of education, health, housing, employment and their solutions in the Roma community as well as the cooperation of the Ventspils Social Service with the Roma mediator.

Guna Krēgere-Medne. Liepāja consortium of non-governmental organizations in the social field

The article tells about the NGO consortium in the Liepāja city, which unites organizations in the social field, about the consortium's goals, tasks, and the benefits of such a form of association. The year 2020 came with unexpected changes, bringing anxiety, ignorance, many questions, few answers, but the need was to continue working, in our case, to continue providing social services. The ability to adapt, to be flexible was a resource of non-governmental organizations to be able

to provide the main task of each organization. The meetings of social sphere non-governmental organizations in Liepāja were also held before the pandemic; however, the covid crisis was an opportunity, as a result of which the agreement of the consortium of non-governmental organizations was signed. The pandemic had raised many issues that were important even before the distancing years. But it was the crisis that made these issues - such as cooperation, joint planning of the social sphere, mutual support, a legitimate place, and time to discuss the pressing issues of NGOs - particularly relevant.

Aļesja Pavlova, Sigita Strauta. Curriculum "Social work for families with children" - a tool for professional development

In 2020, as part of the ESF project "Development of professional social work in municipalities" implemented by the Ministry of Welfare, methodical material and curriculum "Social work for families with children" was developed, based on examples of good practice in Latvia and international social work experience. Until 2022, two groups of social workers with families with children (20 employees each) from different regions of Latvia - both urban and rural areas - have learned the methodology in face-to-face training. In the article, the authors express their impressions and insights about the main benefits of learning the curriculum.

Dzintra Zariņa. Vibroacoustic music therapy - a helper for a tired mind and body

In the article the author introduces social workers with Vibroacoustic music

therapy, which is widely used around the world to reduce stress and restore the body's physical and psychological resources. For people working in the social work profession who often experience burnout syndrome this is one of the ways which they can help themselves.

Mārtiņš Moors. Use of vouchers in the provision of social services

Provision of social services to citizens is the responsibility of the municipality. However, there are different ways to administer and finance them, which, in turn, affect other aspects related to the use of social services - the ability of clients to choose a service provider, the co-responsibility of clients for assessing the quality of the provided social service, the motivation of social service providers to develop certain types of service, etc. The article will reflect the typical ways of providing direct social support in social policy, in particular, an insight into the advantages of the voucher payment system will be given, as well as the prerequisites and examples of the implementation of this type of social support in the practice of the Riga City Municipality.

Inese Šūpule. Social assistance organizer - what next?

The work of social assistance organizers is changing. The new framework for housing benefit related to the COVID-19 pandemic, and the provision of support to Ukrainian civilians by local government social services have contributed to the increase in the workload. At the same time, the definition of the required education, competencies and duties for social assistance organizers varies among local governments. This

article is a summarize of a discussion "Social assistance organizer – how next?", organized on 14 June 2022 by the Ministry of Welfare which was based on the problems identified in the study "Content of the work of the social assistance organizer in social services of local governments and the competencies necessary for qualitative performance of the work" (BISS, 2021).

Foto uz vāka

Aļesja Pavlova, autors Jevgenija Parfeņjeva

Literārā redaktore

Linda Jansone

Izdevuma makets

IBC Print Baltic

Iespiests tipogrāfijā

TIPOGRĀFIJA IBC Print Baltic

Tiešsaistes (elektroniskajam) izdevumam

ISSN 2592-9178

Atbildīgais izpildītājs

Latvijas Sociālo darbinieku biedrība

e-pasts: sdbiedriba@gmail.com | **tālrs:** 26558276

Pārpublicēšanas gadījumā nepieciešama Labklājības ministrijas atļauja. Citējot atsauce uz izdevumu ir obligāta.

Valsts atbalsta
programma

Goda ģimenes apliecība

Atlaižu programma
ģimenēm, kuras rūpējas
par 3 un vairāk bērniem,
vai bērnu ar invaliditāti.

Latvijas Goda
ģimene

Uzzini vairāk:

☎ 22811011

@ info@godagimene.lv

Seko mums:

@ godagimene.lv

☑ aplikācija 3+ karte

GodaĢimene

Sabiedrības integrācijas fonds

Izdevums tipogrāfiski iespiests Ministru kabineta 2019.gada 17.decembra aprīļa noteikumu Nr.686 "Darbības programmas "Izaugsme un nodarbinātība" 9.2.1. specifiskā atbalsta mērķa "Paaugstināt sociālo dienestu darba efektivitāti un darbinieku profesionalitāti darbam ar riska situācijās esošām personām" 9.2.1.1. pasākuma "Profesionāla sociālā darba attīstība pašvaldībās" īstenošanas noteikumi" ietvaros.

Projekts Nr.9.2.1.1/15/I/001
"Profesionāla sociālā darba attīstība pašvaldībās"

Labklājības ministrija

NACIONĀLAIS
ATTĪSTĪBAS
PLĀNS 2020

EIROPAS SAVIENĪBA

Eiropas Reģionālās
attīstības fonds

I E G U L D Ī J U M S T A V Ā N Ā K O T N Ē

Izdevums tiek izdots divas reizes gadā